

The Project Gutenberg eBook of Pankkiherroja, by Eino Leino

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Pankkiherroja

Author: Eino Leino

Release date: July 2, 2004 [EBook #12804]

Most recently updated: December 15, 2020

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK PANKKIHERROJA ***

Produced by Riikka Talonpoika, Tapio Riikonen and PG Distributed

Proofreaders

PANKKIHERROJA

Kuvaus nykyaikaisesta suomalaisesta liike-elämästä

Kirj.

Eino Leino

1914.

1.

—Antti! Miksi et tervehdi häntä?

—Ketä?

—Johtaja Soisaloa. Etkö näe? Hän seisoo rantalaiturilla ja heiluttaa hattuaan meille.

—Missä? koetti Antti tirkistää. Mutta samapa se! Voinhan minäkin hattuani huiskahuttaa.

Samalla keksivätkin hänen silmänsä pankinjohtaja Soisalon keskeltä sankkaa ihmisjoukkoa, joka oli tullihuoneen kahden puolen rantaan kokoontunut. Itse seisoi hän laivan kannella, nuori, kaunis, vaikka hiukan kalseahkon näköinen nainen vierellään, ja iloitsi jo edeltäkäsintä siitä herkullisesta illallisesta, jonka hän nyt kuukauden kestäneen ulkomaa-matkan jälkeen aikoi vaimonsa ja parhaan ystävänsä Soisalon seurassa syödä Luodolla tai Kappelissa.

—Terve! Terve! huusi hän yli laivanlaidan ja viittasi iloisesti kädellään.

—Hei! huusi toinen ja kiversi siroja, lyhyiksi leikattuja viiksiään.
Kaunis matka?

Viimeinen kysymys oli Antin vaimolle tarkoitettu, kuten uudistettu, äskeistäkin vielä kunnioittavampi ja kohteliaampi hatunkohotus todisti. Rouva vastasi siihen vain ystävällisesti päättään nyykäyttelemällä.

Kyllä, matka oli ollut todellakin kaunis aina Köpenhaminasta alkaen, Gottlannin kohdalla vain ruvennut tuulemaan hieman. Mutta sekin uhka oli laannut leppoiseksi ja tämä päivä oli tulla lekoteltu pitkin melkein peilityyntä merta, jonka rajatonta kauneutta vain joku valkoinen purje tai kaukaisen höyryaluksen savu olivat ikäänkuin inhimillisemmäksi määritelleet. Sentään tuntui niin tuiki hauskalta tulla kotiin. Eikä Helsingin Eteläsataman pieni, iltapäiväinen idylli suinkaan ollut omiaan muukalaisenkaan matkailijan mieltä tuonne takaisin Suomenlahden tällä hetkellä niin lempeille ja ystävällisille ulapoille käänyttämään.

Viipyi jonkun verran, ennen kuin laiva, Suomen Höyrylaiva-osakeyhtiön uusimpia ja suurimpia, oli paikalleen tullihuoneen eteen asettunut.

Antille kävi pitkäksi ystävänsä ilahtuneisiin silmiin tuijottaa. Hän kääntyi jälleen vaimonsa kera juttelemaan.

—Katsopas! virkahti hän, viitaten kävelykepillä ympärilleen. Ei tätä näköalaa vain tarvitse kenenkään ulkomaalaisenkaan edessä hävetä.

—Ei, vastasi toinen, seuraten silmin hänen viittaustaan. Vaikka kyllä minä omasta puolestani pidän enemmän Tukholman satamasta.

Anttia ei oikein miellyttänyt tuo vastaus, mutta ei hän myöskään viitsinyt ruveta siitä kiistelemäänkään. Olkoon vain oma makunsa kullakin! Ja kaunishan se oli Tukholman satamaan tulo, raikas virta varsinkin, silloin kun siinä vilppaan aamupäivän aurinko silmiä huikaisevasti välähteli.

Helsingin satama taas oli nähtävä iltapäivällä. Ja Antti antoi katseensa vielä hetkisen hyväillä sen hänelle niin tutunomaista ja kotoista ihanuutta.

Kesäisen auringon paiste siivilöityi sulana kultana Tähtitornimäen herkkien lehdistöjen lomitse, saaden kaikki satamanvarret sunnuntaillista rauhaa helottamaan. Tuulta ei tuntunut ilmassa ollenkaan, vain loiva merenläikkä ajeli pitkiä, kimaltelevia maininkejaan, joiden päällä lepäilevät valkeat lokkilinnut keinuivat hiljaa ja kauniisti kuin vaahtokellot. Toisia kaarteli taivaan korkeudessa melkein ylimaailmallisina olentoina kuin jonkun oudon pilven tai meren jumalan lähettiläät.

Viiltyi veteen suuren lastilaivan leveä, punainen raita tuolta Katajanokan rannasta. Mutta toisella rannalla sitä vastapäätä purettiin juuri toista vielä suurempaa englantilaista kivihiili-alusta, vivut vinkuivat, kettingit kolisivat, kantoivat notkuvin polvin raskaita säkkejään kumaraselkäiset, kiiltävät mustat miehet. Heidän yllään karkeloiva hieno kivihiilen tomu sai auringon siltä kohden hehkumaan aivan punertavana, niinkuin pohjolan juhannus-yössä, nähtynä yli matalan rimmen ja metsänrajan.

Uspenskin katedrali kimalteli kaikessa byzantisessa kunniassaan yksinäisellä kalliopaadellaan. Mutta vielä uljaampana, alta synkänsinisen ukkospilven, kohosi korkean talorivin yli Nikolainkirkon valtava hahmo, halliten maata, merta ja koko pohjoista taivaankantta. Juuri tuon samaisen ukkospilven vuoksi, jonka nopea nousu oli jo kauaksi merelle kumottanut, mahtoikin auringonpaiste olla tällä kertaa niin kirpeän väkevä ja hellittävä.

—Hyvä, että säästymme tuon käsistä, huomautti Antti ukkospilveä osoittaen vaimolleen. Se olisi voinut meille merellä aika myräkän nostaa.

Mutta porrassilta oli jo laivan sivuun asetettu, laiva itse seisoi kiltisti rannassa kiinni kuin ei olisi ikinä siitä etäännyä aikonutkaan ja ihmiset alkoivat jo virrata tullimiesten rakentamaa kujaa pitkin tarkastushuoneeseen. Siinä vielä pari kiusallista silmänräpäystä, ja he olivat Helsingissä.

Heidän ensimmäinen tehtävänsä oli tervehtiä johtaja Soisaloa, joka monien kysymysten sadellessa seurasi heitä autolla heidän kaupunkikotiinsa. Sitten jätti hän heidät hetkeksi kaksin ja he päättivät tavata toisensa tunnin päästä Luodon verannalla, jossa Soisalon asia oli hankkia paikat ja tilata jo ennakoita illalliset heille.

Siitä tuli täydellinen juhlahetki, kosteikko elämän erämaassa. Luonnollisesti puhuivat aluksi ensin Antti ja hänen rouvansa, jotka olivat ulkomailla olleet ja joilla siis täytyikin olla paljon uutta kertomista. Johtaja Soisalo kuunteli vain päältä ja teki joskus jonkun kysymyksen, johon toiset olivat heti liiankin kärkkäät vastaamaan.

—No, ja kuinka kauan teidän matkanne kesti oikein? saattoi hän esim. kysyä.

—Vain kuusi viikkoa, alkoi Antti selittää. Mutta se on ollutkin kymmeneen vuoteen minun ensimmäinen loma-aikani. Kerroinhan kaiketi jo keväällä sinulle matkasuunnitelmani. Ensimmäinen Tukholmaan, sieltä Köpenhaminaan, sieltä Brysseliin, Antwerpeniin ja Pariisiin...

—Niin, ja sieltä Rivieralle, jatkoi rouva, sieltä Genuan kautta laivalla Napoliin...

—Vai olitte te Napolissakin? pisti Soisalo siihen väliin.

—Kyllä, selitti Antti, ja olisimme käyneet Algeriassakin, jos vain olisi aikaa ja rahaa ollut...

—No, tuota jälkimmäistä syytä minä en nyt ota oikein vakavasti sinun kohdaltasi, hymyili Soisalo.

—Älä sano, virkahti Antti, tilaten samalla uuden pullon kallista ranskalaista punaviiniä. Tuli maksamaan niin helkkaristi.

—Eikö totta? ehätti rouva siihen sanomaan. Antin taloudellisessa asemassa ei miehen tarvitse surkeilla muutamia markkoja.

—Varmasti ei, virkahti Soisalo lasiaan tervehdykseksi kohottaen. Kunpa vain kaikki suomalaiset Europa-matkustajat olisivat yhtä vakavaraisia!... No, te ette käyneet sitten Algeriassa?

—Emmehän me miten, selitti Antti, kun täytyi vielä Rooma, Firenze ja Venetsia nähdä, siirtyä sieltä Wieniin, Budapestiin ja Pragiin ja tietysti vielä tehdä lyhyt huvimatka Harzin vuoristoon...

—No, nyt te tulette suoraan Berlinistä? kysyi Soisalo.

—Sano pikemmin: suoraan Wertheimin makasiineista, naljaili Antti, sillä kyllä me siellä suurimman osan Berliini-aikaamme vietimme. Minun vaimollani oli niin paljon ostoksia...

—Olin huomaavinani eräitä kollyja, yhtyi Soisalo pilaan.

—Taas te syytätte minua tuhlaavaisuudesta, torui rouva. Niinkuin ei olisi juuri hyvää taloudenpitoa ostaa halvalla, mistä saa...

—Tarpeetonta tavaraa, huomautti Antti filosofin tyyneydellä.

—Sinun tuhmuuksiasi taas ei saa ostaa rahallakaan, nauroi rouva. Ne tulevat aivan ilmaiseksi.

Noin he naljailivat. Soisalo katseli heitä syrjäilmällään. Näyttivät todellakin olevan varsin tyytyväiset matkaansa. Ja mikäs oli ollessa, kun rahaa oli pantu menemään, oltiin nuoret ja terveet ja vielä mitä onnellisimmassa aviossa, kuten kuului läpi jokaisesta heidän ilmeestään ja eleestään.

Ei Soisalo olisi aikoinaan uskonut heistä noin sopusointuista paria tulevan. Hän oli tuntenut Antin jo koulunpenkiltä, rouvan kanssa taas vasta nuorena maisterina tutustunut. Hän se oikeastaan olikin heidät eräissä hilpeissä ylioppilastanssijaisissa toisilleen esitellyt.

Sitten oli mennyt monta vuotta, kunnes Soisalo oli kummakseen saanut ulkomaille heidän kihlauskorttinsa.

Antti oli ollut silloin noin kolmenkymmenen korvissa, hänen rouvansa paria vuotta vanhempi häntä. Jo tämä oli suuresti Soisaloa arveluttanut. Mutta mitä enemmän hän oli miettinyt asiaa, sitä suuremmaksi oli kasvanut hänen epäilynsä. Noista kahdesta ei koskaan mitään kunnon paria tulisi! Heidän luonteensa eroavaisuudet olivat liian huomattavat ja vielä huomattavampi oli ero syntyperän, kasvatuksen ja kummankin kotoisen ympäristön välillä. Varmaankin oli Antti hyppäämässä onnettomaan kirnuun tuossa. Mutta mitäs tehdä, rakkaus oli sokea, eivätkä parhaankaan ystävän varoitukset moisissa asioissa olleet omiaan tulla sammuttamaan, vaan päinvastoin sytyttämään.

Antti oli vaatimattomien vanhempien lapsi läheltä Helsinkiä, kaupustelijoita, pieniä käsityöläisiä tai mitä lienevät olleet. Hänen rouvansa taas oli köyhtyneen, mutta vanhan ja sukuperästään ylpeän aatellisperheen tytär, selkeä, kylmä ja itsetietoinen leima koko olennessaan, joka kyllä näytti tietävän, mitä hän teki, ja varmaankin oli ottanut Antin eikä Antti häntä. Tuskin oli se tapahtunut rakkaudesta ollenkaan, sillä tuo nainen ei juuri näyttänyt miltään tunne-ihmiseltä, vaan pikemmin naisellisesta vaistosta hankkia itselleen, ja ehkä perheelleenkin, hyvä, kiltti ja kunnollinen elättäjä. Ja siihen näytti Antti kuin luodulta sinisine, ihanteellisine silmineen, vaaleine hiuksineen ja siistine, säännöllisine kasvopiirteineen. Eräänlaisista sisällistä pehmeyttä, joka kuvastui hänen hiukan turvattoman suunsa muodoista, korvasi taas tiukka, energinen ryppy kulmakarvojen välissä.

Mikään ei Antissa muistuttanut hänen talonpoikaisesta tai ainakin lähellä talonpoikaa olevasta syntyperästään. Sepä se juuri olikin ihmeellistä Antissa, että hän oli niin helposti uuteen ympäristöönsä sulautunut, omaksunut sen tavat ja tottumukset eikä vähemmän sen yhteiskunnallisia mielipiteitä ja

koko vanhanaikaista, kansaa vierovaa, jumalaa pelkäävää, itseään rakastavaa maailmankatsomusta. Hän oli muutamassa vuodessa kehittynyt täydelliseksi aristokraatiksi, vieläpä niin täydelliseksi, että sai hakea Suomen vanhoista kartanoistakaan hänen vertaistaan. Soisalo itse, joka kuitenkin oli korkean virkamiehen poika, mutta elämänsä varrella sentään sangen kauas vasemmistolaiseksi muodostunut, oli usein ihmeteltyt, miten tuo Antin nykyinen maailmankatsomus voi olla oikeastaan sielullisesti selitettävissä.

Epäilemättä se oli vaimon vaikutusta. Muuhun johtopäätökseen hän ei ollut voinut tulla, eikä voinut vieläkään. Mutta sittenhän Antti oli tuiki riippuvainen vaimostaan? Epäilemättä oli, ja kävihän se niin kauan kuin kaikki oli hyvin ja toinen tunsu yhtä suureksi onnekseen riippua kuin toinen riiputtaa.

Näin pitkälle oli Soisalo päässyt mietteissään, kun Antti, nähtävästi huomaten äkkiä hänen hetkellisen hajamielisyytensä, käänsi puheen toisaalle ja rupesi kyselemään heidän yhteisistä helsinkiläisistä tuttavuuksistaan ja tiesikö Soisalo mitään heistä, kuka mahtoi olla kaupungissa ja missäkin kesää viettämässä?

Äkkiä mainittiin myös erään suuren liikkeen toimitusjohtajan nimi.

Soisalo synkistyi ja katsoi kysyvästi Anttiin. Antti ei ollenkaan voinut ymmärtää hänen katsettaan.

—Sinä et siis tiedä, virkahti Soisalo verkalleen, että yhteinen ystävämme on muutamia päiviä sitten ampunut itsensä.

Antti hypähti.

—Ampunut? Herran nimessä! Miksi, missä ja milloin? Selitä toki!

—Kuten sanoin, muutamia päiviä sitten, omassa tyhjässä kaupunkikodissaan.

—Mahdotonta! Siinä täytyy olla erehdys! Lauri Toivio? Kuolla voi Lauri Toivio, mutta ei koskaan ampua itseään.

—En tiedä, virkahti Soisalo hiljaisesti. Asia seisoo niin sanomalehdissä.

—Minä en ole nähnyt mitään sanomalehtiä. Ampunut? Ja miksi? Täytyyhän olla joku syy! Terve mies parhaassa ijässään, onnellinen perheen-isä, hyvät liikeasiat...

—Jos ne nyt olivat niin hyvät, huomautti toinen yhtä hiljaisesti.

Antti katsoi miltei nuhtelevasti Soisaloon.

—Älä viitsi, virkahti hän sitten, edes sylkäistä hänen haudalleen, jos hän todellakin on kuollut, kuten sanot. Ainakin Laurin asiat minä tunnen ja menen niistä koko sielullani vastuuseen.

—Kunhan et vain koko kukkarollasi, väitti Soisalo äskeiseen tyyneen, hiljaiseen, mutta juuri senvuoksi onnettomuutta-uhkaavaan tapaansa. Huhutaan, että siitä tulee tavallista järkyttävämpi vararikko.

—Siitä? Vararikko? Laurin liikkeestä? huudahteli Antti säkenöivin silmin. Ei ikinä! Panen pääni pantiksi!

—Älä pane, varoitti Soisalo. Vararikko sekä liikkeestä että pesästä. Sitäpaitsi se on jo *varma*, lisäsi hän painokkaasti.

—Sitten on joku heittiö mahtanut väärinkäyttää hänen luottoaan, ärjäisi Antti. Mutta minua ihmetyttää, että sinäkin...

Soisalo teki torjuvan liikkeen kädellään.

—Älä kiivastu, sanoi hän, sillä näinä aikoina vasta on tyyneenä pysyttäväkin. Mitä heittiöihin tulee, niin ainahan niitä on maailmassa.

—Ehkä epäilet jo minuakin yhdeksi niistä? virkahti Antti ylenkatseellisesti.

Soisalo ei vastannut mitään siihen. Seurasi hetken vaitiolo, jonka aikana Antti katsoi tiukasti ja suuttuneena merelle ja Soisalo puhalteli tyyneesti savuista sikaristaan.

Rouva ei ollut edellisen keskustelun aikana sanonut mitään, mutta kuunnellut sitä tarkkaavammin, seuraten jännitetyllä ilmeellä jokaista Soisalon sanaa ja äänenpainoa. Hän ei vieläkään virkkanut mitään, vaan näytti koko keskitetyllä tarmollaan tahtovan tunkeutua kaikkeen siihen hämärään, mitä toisen sanojen takana oli, eikä vähimmin niihin salaperäisiin syvyyksiin, joista tuon niin odottamattoman itsemurhan syyt olivat kummunneet.

Ukkospilvi oli kohonnut ja purkautunut kaupungin päältä. Ulkona merellä jyrisi, satoi ja salamoi.

2.

Seuraavana päivänä olivat kuin olivatkin Lauri Toivion hautajaiset.

Ei itsemurha, yhtä vähän kuin jo yleisesti liikkeellä olevat, vainajalle vähemmän edulliset huhut olleet voineet haihduttaa kaupungin ja yhteiskunnan vanhaa sympatiaa ja luottamusta häntä kohtaan. Kaikki olivat siellä, ensin omaiset ja suuri sukulaisten paljous, sitten kaikkien niiden seurojen, yhdistysten, yhtiöiden ja liittojen edustajat, joiden johtokuntiin hän oli kuulunut, tai joiden tarkoituspöytäkirjat hän muuten oli tehokkaasti myötävaikuttanut, lopuksi lukemattomien ystävien ja tuttavien sarja. Kaikki kukkineen, seppelöineen, puheineen ja kyyneleineen. Se oli todellakin ruhtinaallinen hautasaatto, joka soittokunnan surumarssia soittaessa, kansan katsellessa ja kesäisen auringon täydeltä terältä paahtaessa eteni hiljakseen pitkin Pohjois-Espanadia.

Täytyi huomata syrjäisenkin, että siinä vietiin hautaan yhteiskunnan pylvästä ja kansan mahtimiestä, yhtä noista suurista, jonka oli suotu tavallista etevämmillä kansalaislahjoillaan itsensä tuhansien muiden yli ansioittaa. Se oli ikäänkuin yhteiskunnan vastalause sitä himmeää, hiipivää, arvostelevaa henkistä huliganisuutta vastaan, joka tämänkin kuolemantapauksen takaa oli jälleen vainuvinaan yläluokan taloudellisen pohjan horjuvaisuutta ja siveellistä mädännäisyyttä.

Myöskin Antti ja Soisalo olivat mukana hautasaatossa. Edellinen ajoi rouvineen, jälkimmäinen yhdessä vanhan kamreeri Jäkälän kanssa, joka aikoinaan oli ollut hyvin lähellä vainajaa ja kuuluikin erääseen tämän perustamaan liikeyhtiöön.

Ukko Jäkälä oli tunnettu pessimisti. Hän kuvaili asioidentilaa vieläkin synkemmillä väreillä kuin itse Soisalokaan olisi odottanut.

—Minua ei miellytä tämä komeus, sanoi hän omilla omituisilla, kurnuttavilla kurkku-äänillään. Tästä tulee lyhyt loppu. Tänäpäivänä sanomalehdet vaikenevat vielä kunnioituksesta kuoleman majesteettia kohtaan, huomenna sensijaan...

—Huomenna? kysyi Soisalo huolestuneena. Tietääkö setä jotakin?

Ukko Jäkälä korjasi nenäkakkuloitaan ja rykästeli kuivaa kurkku-yskäänsä, joka ei koskaan luopunut hänestä.

—Tiedän, mitä tiedän, sanoi hän. Sinä et tule paljoa häviämään...

—Vain parikymmentä tuhatta, keskeytti Soisalo tynesti. Heti kuolemantapauksesta kuultuani olen sen ottanut mukaan laskuihini.

—Eikä sinun pankkisikaan, jatkoi ukko. Ei ainakaan suoranaisesti...

—Eikä välillisesti, väitti Soisalo. Sillä eihän ystävämme Toivio ollut missään tekemisissä meidän liikkeemme kanssa.

—Tosin ei, mutta eräät hänen ystävänsä, joita vielä tänään pidetään vakavaraisina, mutta ovat parin päivän perästä keppikerjäläisiä.

—Setä tietää siis?

Ukko katsoi vieokkaasti häneen.

—En sanoisi, rykästeli hän, vaikka tietäisinkin. Pääasia on, että sinun ja sinun pankkisi häviöt tulevat olemaan varsin vähäpätöisiä. Toista on erään toisen pankin...

—Minkä?

—Tiedät yhtä hyvin kuin minäkin, missä pankissa vainaja teki asiansa. Se häviää miljoonia.

—Miljoonia? toisti Soisalo matalalla äänellä. Sehän on mahdotonta. Eihän Toivio toki niin laajoissa asioissa ollut.

—Ei täällä, mutta ulkomailla, käräsi ukko. Siellä hän myöskin kärsi suuret häviönsä.

—Olen aavistanut jotakin sentapaista, mutisi Soisalo.

—Jos olisin sinun pankkisi pääjohtaja, pitäisin nyt tavallista komeammat kemut kaikille osakkaillenne. Sillä nyt on teidän asemanne järkkymätön.

—On aina ollut, huomautti Soisalo itsetietoisesti.

—Älä ole niin varma siitä! tiuvasi ukko. On ollut aikoja, jotka olisivat voineet käydä teille hyvinkin vaarallisiksi, jos nuo toiset vain olisivat osanneet oikein käyttää niitä hyväkseen.

Soisalo tiesi, että kamreeri Jäkälä oli maan etevimpiä finanssimiehiä. Hän ei sentähden tahtonut väittää vastaan mitään, hyvin arvaten, ettei väittely ukon itsepintaisuuden vuoksi päättyisi vainajan haudallakaan ja että hänen kaikissa tapauksissa täytyisi lopulta tunnustaa itsensä voitetuksi.

Hän sanoi senvuoksi vain yksikantaan:

—He häviävät siis?

—Miljonია, nykyätki ukko päätään. Mutta pankki kestää sen, kestää kyllä, vaikka sen toiminta tulee pitkiksi ajoiksi olemaan lamautettu. Pahempi on, että niin monet yksityiset viattomat ihmiset joutuvat kärsimään.

—Jotka eivät kestä sitä?

—Saamme kuulla seuraavina päivinä. Omasta puolestani näen minä ympärilläni vararikkoja, pelkkiä vararikkoja.

—Setä nyt maalaa kaikki niin mustaksi aina, hymyili Soisalo hiljaisesti.

—Niin sinä luulet, ärähti ukko myrkyllisesti. Sentään minä en tee sitä vielä kylläksikään.

—Setä tarkoittaa...?

—Varkaita, pelkkiä varkaita, väärentäjiä ja vaillingintekijöitä. Niitä näen minä ympärilläni. Onnelliset ne, jotka vain menettävät omaisuutensa. Tässäkin hautasaatossa...

—Sht, sht! koetti Soisalo kiivasta äijää hillitä. Eikö setä voisi puhua hiukan hiljempaa?

—Kyllä, murisi ukko, ja haudalla minä en tule sanomaan halaistua sanaakaan. Mutta jos tarvitset hyvää neuvoa, niin muista yksi seikka: älä ole missään liikeasioissa pankinjohtaja Antti Puuhaaran kanssa!

Antin kanssa! Ei liikeasioissa! Joko hänenkin päivänsä siis olivat luetut? Uhkasiko siis kaikenhäviö?

Soisalon selkäpiitä karmi. Tuo ukko ennusti aina pahaa, mutta harvoin turhan tautta.

—Pitääkö setä jo häntäkin epävarmana?

—Tänään varma, huomenna epävarma, ärisi ukko. Mutta näin meidän kesken sanoen: hän tulee menettämään kaiken omaisuutensa.

Samalla oltiinkin jo kirkkomaan portilla. Oli pakko loppua tämän tuskin ylösrakentavan hautasaatto-puheen.

Soisalo katseli miltei taika-uskoisella kauhulla tuota käyrää ukonkääppää vierellään. Mitä kaikkea mahtoi hän tietää ja mitä vain aavistaa? Jos puolikin siitä oli totta, uhkasi perikato paljon laajempia piirejä kuin hän itse oli uskaltanut ajatellakaan.

Hänenkö tulisi siis loitota Antista? Ei milloinkaan!

Mahdollisesti häviäisi Anttikin jotakin, sillä olihan tämänkin omaisuus monenlaisiin eri osakkeisiin ja arvopapereihin sijoitettu. Mutta jos niin olisikin, paljon ei se missään tapauksessa voisi olla. Eiväthän kaikki yhtiöt voineet yht'aikaa horjua, kaikki liikkeet yht'aikaa romahtaa!

Talo-osakkeiden täytyi ainakin olla varmoja... Hyvä, että hänen oma eikä aivan pieni varallisuutensa oli pääasiallisesti kiinteistöihin sijoitettu.

Ukko horisi honkiin! Kaikessa ei häneenkään voinut olla luottamista.

Mutta niin paljon olivat vanhan kamreerin sanat kuitenkin Soisaloon vaikuttaneet, ettei hän nähnyt eikä kuullut juuri mitään koko hautatoimituksesta. Alituisesti soivat hänen korvissaan sanat: varkaita,

varkaita, väärentäjiä ja vaillingintekijöitä!

Hän heräsi hetkiseksi, kun tuli vuoro hänen astua hautakummulle kukkiensa laskemaan. Mutta hänen äänensä vavaheli kummallisesti, kun hän luki nauhoihin painetut sanat: "Rakkaalle ystävälle, rehelliselle kansalaiselle ja työntekijälle."

Rehelliselle? Kuka voi mennä enää kenenkään rehellisyydestä takuuseen?

Hän loi hätääntyneen, pöyristyneen katseen ympärilleen.

Ei, ei! Olihan se vain pahaa unta. Seisoihan tuossa koko kunnianarvoisa, vakavarainen yhteiskunta hänen ympärillään. Kaikki kunnan ja valtion toimissa koeteltuja miehiä, useimmat jo kunnialla harmenneita, päässä moitteettomat silinterit, silmien katse ja koko ryhti niin luottamusta herättävät, ettei pieninkään epäluulo heihin nähden voinut olla mahdollinen.

Soisalo tunsu rintaansa helpottavan. Onnettomuus voi kohdata ketä hyvänsä, salama terveinkin puun pirstota, mutta olihan sentään vielä lupa uskoa ihmisten kuntoon ja kunniaan.

3.

Ukko Jäkälä oli oikein ennustanut. Lauri Toivion liikkeen ja kuolinpesän vararikko vei mukanaan monta muuta, jotka jollakin tapaa olivat hänen laajoihin asioihinsa sekaantuneet.

Pahinta oli, että esiintyi vaillinkeja, järjestelmällisesti vuosikautia jatkuneita kavalluksia, joiden olisi täytynyt ilmi tulla samoina päivinä kuin hän itse oli ehättänyt tekemään oikeutta itselleen. Oli arvoitus kaikille, kuinka tuo sympaattinen, aina jäntevä, aina herttainen ja rattoisa mies oli voinut tehdä itsensä syypääksi sellaisiin. Monet kiroivat hänen muistoaan. Toiset taas eivät voineet olla ihailematta sitä mielenlujuutta ja tahdontarmoa, jota hän viimeiseen hetkeensä saakka ja myöskin viimeisellä teollaan oli osoittanut.

Antti kadotti kaikki, mitä hänellä oli, Soisalo myöskin jonkun verran. He olivat kuitenkin monien muiden joukosta onnellisimpia, sillä heillä oli kumpaisellakin vakinainen paikkansa ja tukeva yhteiskunnallinen asemansa. Kaikkien ei käynyt yhtä hyvin. Pari viatonta maanviljelijää Helsingin lähistöltä teki vararikon ja Antin lanko, nuori suomalainen liikemies Kivimäki, katsoi parhaaksi pudistaa epäkiittollisen isänmaan tomut jaloistaan ja livistää Etelä-Amerikkaan, suruksi ja kaipaukseksi kaikille velkojilleen, enin kuitenkin sille pankille, missä Antti työskenteli.

Se hävisi enimmänsä kaikista.

Myöskin Antti oli osaksi syypää siihen. Mikäli hänen äänensä pääsi johtokunnassa kuuluviin, hän oli aina puoltanut luoton myöntämistä juuri Toiviolle ja Kivimäelle, joita hän piti aivan varmoina, kuten kaikki muutkin olivat heitä pitäneet. Nyt hän tunsu, että hänen asemansa pankissa oli järkytetty. Pääjohtaja ei enää luottanut häneen niinkuin ennen eikä hän itsekään enää kysyttäessä voinut esiintyä samalla arvovallalla.

Kului sitten kesä ja syksy tuli.

Johtaja Soisalo istui eräänä sunnuntaina Kappelissa. Poikamiehenä, joka hän oli, hän söi kaikki ateriansa ulkona, pitäen vain huoneuston ja vanhan siivoojatar-eukon, joka samalla laitto aamu-teen hänelle.

Hänen siinä peilin alla istuessaan ja päivän sanomalehtiä katsellessaan ilmestyikin Antti sisälle.

—Hei!

—Hei! Hei! Eipä ole pitkään aikaan tavattukaan.

—Eipä kyllä. Täällä sitä vain eletään kuin talviset jänikset ja poljetaan omia polkujamme.

Soisalo ei aluksi huomannut mitään outoa hänen olemuksessaan. Tavallista kalpeammalta hän näytti vain. Hän tilasi, hän söi, hän joi, hän jutteli, hän maksoi, kaikinpuolin säntillisesti, mutta teki tuon kaiken merkillisen hajamielisesti ja ikäänkuin itsensä ulkopuolelta.

Onpa hänellä ollut surujakin, ajatteli Soisalo. Menettäpäpäs liki satatuhatta markkaa ja vielä kuolleen miehen vuoksi, jota ei voi haukkua edes ja jonka suhteen ei millään tavalla voi keventää sydäntään! Ei muuta kuin pulita rahat pois vain! Voi se johdattaakin miehen eriskummallisiin mietteisiin.

—Tuletko luokseni päivällisille? kysyi Antti äkkiä.

—Miksei, vastasi Soisalo hiukan hämmästyneenä, koska hän ei nähnyt mitään järjellistä syytä evätäkään kutsua. Milloin?

—Heti klo 3:lta, palvelijatarten vuoksi, näetkös, näin sunnuntaina. Me juttelemme tässä hetkisen ja menemme täältä suoraan. Eikö niin?

Soisalo ei taaskaan nähnyt mitään vastaväittämisen aihetta. Mutta hän kiinnitti huomiota siihen, ettei hänen ystävänsä mennyt puhelimeen eikä millään muullakaan tavalla näyttänyt välittävän ilmoittaa kotiinsa uuden päivällisvieraan saapumisesta.

Noh, olenhan minä siksi tuttu talossa, lohdutteli hän itseään. Teen vain anteeksipyyntöni rouvalle ja Antti saa hoitaa loput. Sillä peijakkaalla on niin hyvä kyökki!

He vaihtoivat välinpitämättömästi sanasen, ottivat auton ja läksivät Antin luo. Rouva ei näyttänyt olevan kotona ollenkaan, yhtä vähän kuin lapset, koska heidän ääniänsä ei kuulunut missään. He juttelivat hetkisen Antin työhuoneessa, sitten ilmestyi vain palvelijatar, joka ilmoitti, että herrojen päivällinen oli katettu. He siirtyivät ruokasaliin.

Oli ribinovkaa, oli tanskalaista oluttakin. Päivällinen oli yksinkertaisesti ensiluokkainen. Soisalo tuli heti hyvälle tuulelle eikä Anttikaan tuntunut antavan perään lystikkäiden kaskujen kertomisessa ja sattuvien vuorosanojen singahuttelemisessa. Ja kun vihdoin Antin tunnetut kaukasialaiset viinit tulivat esiin, kajahteli koko ruokasali heidän nauruaan ja toverillista hilpeyttä.

Syötyään he siirtyivät jälleen Antin huoneeseen.

He tupakoivat, he joivat kahvia ja konjakkia. Antin huoneessa oli korkeakarminen sohva, jonka molemmissa päissä oli patsaanmuotoiset kaapit ja niiden päällä pari kuvanveistosta. Äkkiä keksi Soisalon tarkka silmä toisesta riippuvan pitkän hiussuortuvan.

—Mikäs tämä on? hän sanoi leikillisesti sitä Antin silmäin edessä pitäen. Ai, ai, ettei vaimosi vain näe! Ne ovat vaarallisia tällaiset viulunkielet.

Oli samalla kuin olisi jotakin ratkennut Antissa. Hänen kasvonsa vääristyivät, hän heitti hätääntyneen katseen ystävänsä, peitti pään käsiinsä ja purskahti hillittömään itkunnyhkytykseen.

Soisalo säikähti. Antti itki todellakin!

Mikä miehelle tuli? Hän ei voinut käsittää ollenkaan. Eihän hänen leikkinsä voinut niin vaarallista olla. Ja jos olisi ollutkin, eihän ollut syytä itkeä aikaisen miehen ystävänsä kokkapuheen takia.

—Minun vaimoni on mennyt pois, sai Antti vihdoin hiljaa sanotuksi.

—Minne? kysyi Soisalo. Ja sinulla on ikävä häntä? Milloin hän palajaa?

—Ei hän palaja enää milloinkaan, sanoi Antti pois kääntyneenä. Hän meni.

—Ikuteilleen?

—Niin. Eilis-iltana. Tämä on ensimmäinen päivällinen, jonka syön jälleen poikamiehenä. Siksi pyysin sinua tulemaan.

—Ja lapset?

—Hän vei lapset mukanaan.

Nyt oli Soisalo kiikissä. Hän ei ollut ollenkaan tottunut tämäntapaisia tuokioita hoitamaan. Ensiksikin pelkäsi hän omasta puolestaan kaikkea tunteellisuutta kuin myrkyä ja toisakseen oli kulunut vuosia siitä ajasta, jolloin hän ylimalkaan oli ollut kenenkään ihmisen kanssa näin läheisessä ja henkilökohtaisessa kosketuksessa. Hän ei sentähden osannut aluksi sanoa mitään muuta kuin:

—Voi saakeli!

Mutta sitten säikähti hän itse omien harvojen sanojensa ytimekkäisyyttä, peljäten ettei ne ehkä tässä tapauksessa oikein vastanneet asian tunnearvoa, yhtä vähän kuin hetken tunnelmallista merkitystä. Hän nousi sentähden ylös, korjasi housujaan hermostuneesti, käveli pari kertaa edes takaisin yli lattian ja ähkäisi:

—Voi sinun saksan saakeli! Mutta mistä tiedät, ettei hän tule takaisin?

—Se oli kiusallinen kohtaus, selitti toinen, suoraan hänen kysymykseensä vastaamatta. Juristi, vieraat miehet ja kaikki! Hyvä, etten toki ampunut heitä.

—Häh? säpsähti Soisalo. Ampunut? Jätöpäs vain se temppu tekemättä!

Antti vetäisi auki kirjoituspöydän laatikon, jonka ääressä hän istui, ja heitti ystävänsä eteen kiiltävän, uuden-uutukaisen revolverin.

—Niinkuin tiedät, hän sanoi, minulla on näitä useampia. Tuon minä latasin eilen illalla ja olisin osannut varmaan ensin vaimoni sydämeen, sitten omaani. Juristi sai minut hillityksi.

Soisalo tarkasteli huolellisesti asetta, poimi pois luodit ja ojensi sen takaisin Antille.

—Pistä se sinne, mistä sen otitkin, hän sanoi. Mutta äläpä viitsi jäädä lähimpinä vuorokausina kahden kesken tuon kalun kanssa!

—Niin, sanoi Antti ja sulki pöytälaatikon. Voit olla oikeassa. Viime yö oli uneton helvetti minulle.

—Juuri sellaisina öinä voi johtua jos jotakin mieleen, huomautti Soisalo. Tietysti sen piippu oli jo monta kertaa kohti kulmaluutasi.

—En tahdo kieltää, etten sitä olisi pari kertaa sormitellut, hymyili Antti surumielisesti. Mutta mitä minusta nyt tulee? Enhän minä osaa alkaa enkä ajatella mitään.

—Asia tuli sinulle odottamatta? kysyi Soisalo varovasti.

—Aivan, vastasi Antti vilpittömällä katseella. Kaikki oli järjestetty valmiiksi minun selkäni takana. Pahoin pelkään, että siinä ovat hänen sukulaisensakin olleet pelissä mukana.

—Mutta syy? Onhan täytynyt olla joku syy!

—Minä en tiedä, vastasi Antti väsyneesti. Taikka oikeammin, minä en kehtaa sanoa sitä.

—Sinä olet ollut uskoton hänelle? kysyi Soisalo, koettaen mielialan vakavuudesta huolimatta silmäänsä leikillisesti ja kevytmielisesti vilkuttaa. Antti katsoi nuhtelevasti häneen.

—Minä! hän sanoi, tehden avuttoman liikkeen käsillään. Sitä et sinä usko itsekään.

—Ei, ei, suo anteeksi...

—En olisi voinut, vaikka olisin tahtonutkin. Tiedäthän kuinka riippuvainen minä olin hänestä. Nyt minä olen kuin haltijaton koira...

Ääni tyrehtyi häneltä kurkkuun ja hän kääntyi jälleen pois päin ikkunasta ulos tuijottamaan. Seurasi hetken hiljaisuus.

—Nyt me lähdemme! sanoi Soisalo äkkiä reippaasti ja ratkaisevasti. Ylös, kolme askelta kohti ovea, mars!

—Minne? kysyi toinen, luoden kuitenkin kiitollisen silmäyksen häneen.

—Minne hyvänsä! Kunhan vain pois tästä talosta! Hulluksihan täällä tulee.

—Eipä ole juuri ilmankaan, myönsi Antti, nousten ylös pöydän äärestä. Mutta ymmärrät, etten ole aivan kapakkatuulella.

—Ole vaiti! virkahti toinen. Nyt sinä olet minun vieraani. Ja nyt määrään minä illan ohjelman. Sinulle on pääasia, ettet jää yksin tuota yhtä ainoata asiaa tuumimaan, vaan näet ympärilläsi seuraa ja ihmisiä.

—Olkoon sitten! vastasi Antti.

Ystävykset panivat päälleen ja poistuivat nopeasti autiosta talosta, jonka huoneet alkoivat jo hämärtyä. Ja painaessaan kiinni paraati-oven tunsu Antti viiltävän tyhjyydenkammon sydämessään ja muisti samalla kauhistuen hetkeä, jolloin hänen jälleen olisi pakko palata sinne.

Nyt ei häntä siellä enää kukaan odottanut.

Soisalo johdatti heidän askeleensa Kämpin Bariin. He istuivat hetkisen äänettöminä mukavissa nojatuoleissaan ja imeksivät sherrykobbeliensa. Soisalo koetti keksiä sopivaa puheen-ainetta, mutta onnistumatta.

—Syy? kysyi hän vihdoin matalalla äänellä. Miksi vaimosi erosi sinusta?

Antti tuijotti eteensä raskasmielisesti.

—Voinhan minä sanoa senkin, hän virkahti huomattavalla ponnistuksella. Minä olen nyt köyhä mies. Ja kenties hänellä on jo katsottuna joku toinen varakkaampi.

—Nyt sinä puhut sielusi katkeruudesta, väitti Soisalo. Eihän se voi mikään todellinen syy olla.

—Minä en ainakaan tiedä mistään muusta. Minulle ei ole mitään selitetty. On vain sanottu, että on parempi näin ja että minä vien perheeni ja vaimoni perikatoon.

—Hävisitkö sinä siis todellakin tuossa Toivion vararikossa enemmän kuin sinulla oli omaisuutta? kysyi Soisalo huolestuneena.

—Kuka sen vielä tietää, vastasi Antti. Eihän kaikkia pesiä ole vielä selvitetty. Mutta kyllä niistä jotakin sentään pitäisi tulla, niin että minulle omien laskelmieni mukaan ei syntyisi suurempaa pulaakaan.

—Pulaa! Mitä pulaa sinulle voisi syntyä? Onhan sinulla sitäpaitsi hyvä paikka ja palkka. Ei, aineelliset syyt eivät ikinä ole voineet vaimoasi avio-eroon pakottaa.

Soisalolla oli yhä edelleen oma pieni epäilynsä. Ehkäpä poika sittenkin oli siveellisesti hairahtunut? Tullut tehneeksi tuollaisen pienen, viattoman tepposen, aivan viattoman ja tilapäisen luonnollisesti, jollaisia voi sattua kenelle hyvänsä, mutta joiden seuraukset voivat olla arvaamattomat, jos ne joutuvat vaimon korviin! Muutamat naiset olivatkin aivan turhantarkkoja noissa asioissa.

—Sitten en tiedä, vastasi Antti vakavasti. Kaikki on minulle arvoituksentapaista.

—Taikka jos niin on, jatkoi Soisalo, niin hän ei ole sinua ikinä rakastanut.

—Olen itsekin ruvennut sitä epäilemään. Antti sanoi sen niin raskaasti, että Soisalo päätti toistaiseksi lopettaa tämän keskustelun. Syntyi jälleen syvä äänettömyys.

—Lähdemmekö? kysyi Antti äkkiä.

Hän oli nähtävästi hyvin hermostunut.

Soisalo maksoi nopeasti. Juuri heidän Esplanadille astuessaan kulki eräs tumma, pitkä nainen heidän ohitse, heittäen omituisen, tutkivan ja samalla ilkamoivan katseen heihin.

Antti tervehti, Soisalo seurasi hänen esimerkkiään.

—Eikös se ollut rouva Sorvi? kysyi Soisalo.

—Kyllä, vastasi Antti. Vaimoni parhaita ystävättäriä.

—Se on totta! muisti Soisalo. Enkö ole kerran tavannut häntä sinun luonasi?

—Arvattavasti useitakin kertoja. Hehän olivat ennen joka päivä yksissä.

—Eivätkö viime aikoina enää?

—Mahdollisesti. Ei ole sattunut vain minun silmäini eteen... Eilen hän kyllä oli siellä, lisäsi Antti katkerasti.

—Todistajana? kysyi Soisalo korviansa heristäen.

—Juuri niin, vastasi Antti. Etkö nähnyt hänen katsettaan?

—Kyllä, myönsi Soisalo, viekkaasti silmiään siristäen. Senpä vuoksi minä kyselen juuri.

—Tietysti hän on vaimoni puolella, väitti Antti väsyneesti. Tietysti näkee hän minussa vihollisen.

—Sitä en usko oikein, väitti Soisalo. Tuossa katseessa oli jotakin muuta.

—Mitä sitten?

—Mielenkiintoa ja vahingon-iloa, eritteli Soisalo miettivästi samaansa vaikutusta. Kenties

rakkauttakin.

—Rakkautta? kysyi Antti hämmästyneenä. Ja ketä kohtaan?

—Tietysti sinua kohtaan.

Antin täytyi väkisinkin hymyillä ystävälleen, joka vakavana ja otsa rypyssä kulki hänen rinnallaan.

—Sinä olet hullu! hän sanoi. Mainitsinhan jo, että hän on vaimoni parhaita ystävättäriä.

Nyt oli vuoro Soisalon hymähtää.

—Ole vaiti! hän sanoi. Sinä olet lapsi näissä asioissa. Niinkuin se joku este olisi! Mitä enemmän asiaa ajattelen...

—Älä ajattele! keskeytti Antti. Se on aivan turhaa. Siinä ei todellakaan ole mitään ajattelemista.

—Ole vaiti! pyysi Soisalo uudelleen, ajaen takaa kerran vilahtanutta ajatus-yhtymäänsä. Mitä enemmän asiaa ajattelen, sitä enemmän varmistuu minussa vakaumus, että juuri tuo nainen on sinut vaimostasi erottanut.

—Käärme paratiisissa siis! ivasi Antti.

—Voit säästää kompasanasi. Minä en ole näissä asioissa erehtynyt vielä milloinkaan.

Antti näki turhaksi riidellä hänen kanssaan. Myöskin Soisalo vaikenä kotvan itsepintaisesti.

—Eikö hänkin ole eronnut? hän kysyi äkkiä. Antti oli jo välillä ollut aivan toisissa ajatuksissa.

—Kuka? hän kysyi vilpittömästi. Ah, sinä tarkoitat edelleen rouva Sorvia? Ei, mutta hän elää erossa miehestään.

—Arvasinhan minä sen, sanoi Soisalo päätään nyykähyttäen. Ja sinä vakuutat, ettei sinulla ole koskaan ollut mitään tekemistä tuon naisen kanssa?

—Minä vakuutan.

—Hm. Tahdonpa kaikissa tapauksissa ottaa pohdin hänestä. Huomenna kutsun minä hänet illalliselle.

—Miksi et tänään jo? pilkkasi Antti. Minkäs teet...

—Sen edestäs löydät, päätti Soisalo. Sitäpaitsi hän on kaunis, joten asia ei suinkaan ole mikään uhraus minun puoleltani.

Esplanadi oli täynnä hitaasti aaltoilevaa, harmaata sunnuntai-yleisöä, joka oli saapunut esikaupungeista siihen tuhatlukuisin laumoin torvisoittoa kuulemaan. Ei ollut jakamaton ilo kävellä siinä.

Antti ehdotteli, että he poikkeisivat jollekin syrjäkadulle.

Soisalo oli yhtä mieltä hänen kanssaan. Mutta kun he juuri olivat Esplanaadin päässä, Ruotsalaisen teatterin kohdalla, he päättivät sittenkin poiketa Boulevardille.

—Se on rauhallinen, sanoi Antti. Muutenkin pidän minä aivan erikoisesti siitä kadusta. Juuri tällaisena lämpimänä syyskesän iltana vaikuttavat sen suuret puut aivan erikoisen tarumaisilta ja eteläisiltä.

—Se on taas Vanhan kirkkopuiston ansio, huomautti Soisalo. Kaunein kaikista meidän puistoistamme.

Mutta he eivät olleet vielä montakaan askelta Boulevardilla ottaneet, kun he tulivat huomaamaan, ettei se varhaisesta iltahetkestä huolimatta niinkään rauhallinen ollut. Juuri Vanhan kirkkopuiston kohdalla seisoi nainen, joka uhkasi jotakin tunkeilevaa, hävyttömän näköistä mieshenkilöä päivänvarjostimellaan.

Mies livisti Antin ja Soisalon lähestyessä. He katsoivat tarkemmin naista ja huomasivat, että se oli rouva Sorvi.

—Hyvää iltaa! tervehti tämä, hilpeästi kätensä ojentaen. Hyvä, että tulitte. Ei tiedä, kuinka kauan tuo miesroikale olisi muuten minua ahdistanut.

—Niin, hymyili Soisalo. Hän näytti hiukan itsepintaiselta rakastajalta. Asutteko täälläpäin muuten?

—Kyllä, vastasi rouva Sorvi. Tuolla Albertinkadun kulmassa. Mutta olisin minä hänestä sentään omin voiminkin suoriutunut.

—Ehkä on kuitenkin paras, että saatamme teitä, ehdotteli Soisalo. Kuten näette, olemme mekin matkalla sinnepäin.

He kääntyivät rinnakkain kävelemään.

Antti oli tervehtinyt jäykästi, kättä antamatta, vain täsmällisesti silinteriään kohottaen. Eilisillan muisto, johon myös rouva Sorvin kuva läheisesti liittyi, oli vielä liian tuores ja epämiellyttävä hänelle. Eikä häntä olisi ollenkaan huvittanut tämä kotiinsaattaminen.

Siksi hän muutamia askeleita äänettömänä kuljettuaan kääntyikin ja kohotti jälleen yhtä jäykästi silinteriään jäähyväisiksi.

—Anteeksi, hän sanoi. Olen unohtanut erään asian. Minunhan piti tavata juuri tällä hetkellä erästä henkilöä Catanissa.

—Näkemiin, vastasi Soisalo. Me tapaamme vielä tänä iltana. Minäkin tulen kohta sinne.

Hän meni rouva Sorvin kanssa. Mutta kun Antti vaistomaisesti kääntyi kadunkulmassa heidän jälkeensä katsomaan, hän näki heidänkin kääntyneen ja tulevan rinnakkain hänen jäljessään.

Katsos peijakasta, ajatteli hän. Houkuttelihan se nähtävästi tuon naisen mukaansa, mihin sitten vieneekin.

Asia ei häntä sen enempää huvittanut. Hänellä oli nyt tarpeeksi tekemistä itsensä kanssa.

5.

Catanissa oli vähän väkeä. Antti sai istua yksin rauhassa ja ajatella.

Hänen täytyi tunnustaa itselleen, ettei hänen nykyinen olotilansa ollut juuri kehuttava. Onnellisesta, vaikutusvaltaisesta, varakkaasta perheenisästä ja yhteiskunnan tukipylvästä hän oli muutamissa kuukausissa suistunut avuttomaksi, perheettömäksi itsemurha-kandidaatiksi, jolla tosin vielä oli virkansa ja palkkansa, mutta ei paljon muutakaan. Sitäpaitsi hän tunsikin hyvin pankkinsa pääjohtajan, tiukan vanhuksen, ettei hän tämänkesäisten koltosten jälkeen, joista ukko mielessään syytti häntä, pitänyt asemaansa sielläkään enää pitkä-ikäisenä.

Kuinka oli tämä kaikki tapahtunut, kuinka kaikki voinut näin äkkiä tapahtua? Miten paljon siihen oli syytä hänellä itsellään ja miten paljon muilla? Ja mihin tämä johtaisi? Ja kuinka tämä kaikki päättyisi? Kannattiko elää enää todellakaan vai eikö ollutkin parempi tehdä jo kerralla loppu kaikesta ja siirtyä johonkin toiseen olotilaan, jos sellaista ylimalkaan oli olemassa?

Moiset ajatukset askarruttelivat hänen sieluaan. Välillä haihtui taas kaikki häneltä kuin pilveen ja hän unohti pitkiksi tuokioiksi itsensä, Catanin, siellä istujat ja koko maailman, herätäkseen jälleen hämmästyneeseen tietoisuuteen ja luodakseen säikähtyneen katseen ympärilleen, tokko joku oli kiinnittänyt huomiota hänen sielulliseen poissa-oloonsa.

Ei kukaan. Hän saattoi istua, ajatella tai olla ajattelematta aivan rauhallisesti.

Kului kotvasen, ennen kuin Soisalo tuli. Antti oli ehtinyt hänet jo melkein unohtaa.

—Täytyihän minun sen turkasen kanssa syödä nopea illallinen Apollossa, sanoi hän Antin pöytään istahtaen ja tervehtien päännyykäyksellä paria tuttavaansa poikki salin.

—Nopea? hymyili Antti katsoen kelloaan. Taisit pari tuntia syödä.

—Täsmälleen puolitoista, oikaisi toinen. Luuletko hänestä minuutissa selviäväsi? Hän tuntuu olevan viisaampi kuin mitä osasin aavistaakaan.

—Katso vain, ettei hän kiedo sinuakin pauloihinsa, naljaili Antti.

—Minua? oli toinen hämmästyvinään. Tiedäthän, että minun ainoa intohimoni vain ovat tämäntapaiset pienet psykologiset erittelyt.

—Tiedän, vastasi Antti äskeiseen keveään äänilajiinsa, tiedän, että se intohimo on vaarallisin kaikista.

Sillä se johdattaa sinut aina uusiin suhteisiin ja seikkailuihin.

Tämä oli totta, sillä Soisalo oli tunnettu Don Juan. Hänet nähtiin miltei useammin naisten kuin miesten kanssa, ja jos joku hänen naistuttavistaan vain tuli vastaan Esplanadilla, hän oli heti valmis miehelle kanssakävelijälleen lyhyet hyvästit sanomaan. Olipa toisia, jotka väittivät hänen seurustelevan naisten kanssa vielä paljon enemmän salassa kuin julkisuudessa.

Itse väitti hän näitä suhteitaan yksinomaan platoonisiksi ja johtuneiksi juuri tuosta sangen äylyllisestä intohimosta, johon hän äskenkin oli vedonnut. Kukaan järkevä ihminen ei tietysti ottanut vakavalta kannalta sitä. Mutta kun hän oli myöskin miesten piireissä iloinen seuramies, tunnettu hyväksi kortinpelaajaksi, täsmälliseksi pankkimieheksi ja tavallista työteliäämmäksi valtuuston jäseneksi, olivat hänen sympatiansa taatut silläkin taholla. Hän oli siis siinä harvinaisessa ja kadehdittavassa asemassa, että niin miehet kuin naiset pitivät hänestä.

Antti kuului myös kaupungin valtuustoon. Mutta myöhemmin tulleeen ja kortinpeliä taitamattomana, kenties myöskin raskaamman luonteensa takia, ei hänen tyyppillisesti helsinkiläinen, kunnallinen kansansuosionsa ollut läheskään yhtä suuri.

—Tällä kertaa oli kysymys kokonaan sinusta, väitti Soisalo, viitaten tarjoilijan luokseen ja tehden tilauksensa. Enkö arvannut, hänen mielenkiintonsa on aivan erikoisella tavalla sinuun kohdistunut.

—Siis millä tavalla? kysyi Antti hajamielisesti.

—Kysy sitä, nauroi Soisalo, silloin kun on naisista kysymys! Luonnollisesti eroottisella tavalla. Luuletko hänen muuten olleen niin karkäs perheessäsi seurustelevaan?

—Voi sekin erehtyä, joka tahtoo kaikki eroottiselta kannalta selittää. Arvattavasti hän piti vaimostani.

Antti olisi jo mieluummin jutellut jostakin muusta. Mutta Soisalo piti itsepintaisesti puoliaan.

—En huoli ruveta tässä selostamaan sinulle kaikkea, mitä me puhuimme, sanoi hän, koettaen turhaan toisen uteliaisuutta ärsyttää. Mutta minä sain hänestä sen varman vakaumuksen, ettet ole hänelle samantekevä.

—Minulle hän on samantekevä, huomautti Antti.

—Vahinko kyllä, virkahti Soisalo ulkokullatusti, samalla tervehdyksen lasiaan kohottaen. Mielestäni sinä nyt oikeastaan olisit rakastajattaren tarpeessa...

—Pyydän, ei mitään kyynillisyyksiä, vaati Antti vakavasti. Minun vaimoni lähti vasta eilen. Tiedät, tai ainakin arvaat, ettei minun ole niin helppo unohtaa.

—Arvaan, oli Soisalo heti valmis vastaamaan, vakavaksi, miltei sydämelliseksi äänensä alentaen. Mutta sinä tiedät yhtä hyvin kuin minäkin, ettei rakkautta voi tappaa muuten kuin toisella rakkaudella.

—Entä minä en tahtoisikaan sitä tappaa? Entä minä tahtoisinkin elää tästedes vain vanhoissa muistoissani?

—Silloin sinä olet mennyttä miestä. Ja silloin jää minun tehtäväkseni vain surkutella sinua kaikesta sydämestäni.

Soisalo puhui totta. Hän tarkoitti, mitä hän sanoi, vaikka hän ei itsekään voinut oikein ymmärtää, mikä merkillinen halu häneen oli mennyt holhota ja tukea Anttia, kohottaa häntä taas jaloilleen ja ikäänkuin kainaloista kannattaa. Eipä se juuri ollut hänen tapaistaan. Ei hän mielellään puuttunut muiden asioihin, yhtä vähän kuin hän salli muiden hänen omiinsa sekautuvan. Mutta osaksi piti hän todellakin hyvin paljon Antista, osaksi huvitti häntä, itsekästä, nautiskelevaa poikamiestä, näin ensi kerran elämässään leikkiä toisen sielunlääkärinä ja melkein kuin hyväntekijää.

Anttia puolestaan liikutti suuresti ystävänsä harvinainen osan-otto, jota hän kaipasi juuri ja johon hänestä oli sangen suloista nojautua. Oli hänkin tottunut omilla jaloillaan seisomaan eikä hän olisi koskaan luullut tulevansa niin heikoksi, että hän olisi valmis käyttämään muiden tarmoa ja tahdonvoimaa tukena. Mutta nyt hän tunsii olevansa täydellisesti lapsentilassa. Kun vain ei tuo toinen äkkiarvaamatta jättäisi häntä, kun hänen vain ei olisi pakko jäädä yksin eikä varsinkaan heti astua tuohon kolkkoon, autioon huoneustoon, jossa menneet muistot vielä niin tuoreina joka taholla kummittelivat ja jossa hiljaisuus tulisi olemaan tästälähtien niin ehdoton, pilkkopimeä ja kammottava!

—Mitä tarkoitat sinä siis rakastajattarella? hän kysyi, vaihtaen äänilajinsa samalla melkein epäluonnollisen keveäksi. Sellaistako, jonka aion naida, sitten kun avio-eroni on lopullisesti järjestetty,

vai sellaista, jonka kanssa käyn joskus teatterissa ja sirkuksessa, mutta jota minä tuskin voin tuoda Cataniin? Taikka ehkä sellaista, jonka kanssa en esiinny julkisuudessa ensinkään, vuokraan vain oman kamarin hänelle...

Soisalo nauroi.

—Puhutpa aivan kuin et olisikaan ensimmäistä kertaa pappia kyydissä, sanoi hän. Toden sanoen, tarkoitan juuri sellaista kuin hän, rouva Sorvi nimittäin. Reipasta, sivistynyttä, pyöreäpovista, ennakkoluuloista vapautunutta naista, josta sinulle ei ole suurempia ikävyyksiä, jos hänet jätätkin, mutta jonka kanssa voit myöskin rakentaa oikean avioliiton, jos se sinua huvittaa. Sitäpaitsi se olisi juuri sopiva rangaistus hänelle.

—Rangaistus? kysyi Antti, hullunkurisesti kulmakarvojaan kohottaen. Sen kyllä uskon, jos oikein itseni tunnen. Mutta kuinka niin sinun mielestäsi?

—Sanoinhan sinulle, että juuri hän on sinut vaimostasi erottanut, huomautti Soisalo. Aavistukseni oli oikea, sillä äskeisen keskustelun kuluessa tulin varmuuteen siitä, että hän on kuiskannut vaimosi korvaan jotakin...

—Mitä? kysyi Antti, jännitettynä korviaan heristäen. Mitä *hän* on voinut kuiskata?

—Jotakin, josta avio-ero on aiheutunut, jatkoi Soisalo, lyöden kuin lukkoon asian. Jotakin sinulle epäedullista.

—Tiedän ja tunnen itseni viattomaksi.

—Mutta sinä et tunne naisia. He voivat tehdä tyhjästä asian, keksiä mitä hyvänsä... Vain joku varomaton sana, joku vartioimattomalla hetkellä päässyt huokaus tai tunnustuksen tapainen...

Soisalo vaikenä äkisti, sillä hän säikähti itsekään Antin kasvojen ilmettä. Ne olivat kalvenneet ja niiden piirteistä puhui niin häikäilemätön julmuus ja synkkä totisuus, että hän tuskin tunsu äskeistä surumielistä, hajoamistilassa olevaa ystäväänsä.

—Ei tässä ole mitään varomattomia sanoja, ei huokauksia eikä tunnustuksia, sanoi hän harvakseen. Jos niin on, kuten sanot, on tässä rikos tapahtunut. *Mitä* hän on sanonut? Et ole ystäväni, jos nyt et lausu koko totuutta minulle.

Soisalo huomasi, että se nyt oli lausuttava. Mutta koska hän ei itsekään koko totuutta tiennyt, täytyi hänen sovittaa sanansa varovammin kuin hän olisi tahtonut oikeastaan katsoen omaan sisälliseen varmuuteensa, johon hän tällaisissa tapauksissa oli tottunut ehdottomasti luottamaan.

—Nähtävästi hän on kuiskannut sinun vaimollesi, sanoi hän matalalla äänellä, että sinä et ollenkaan rakasta häntä...

—Se on valhe, keskeytti Antti kiivaasti. Minä olen vaimoani sekä rakastanut että kunnioittanut.

—Uskon sen, tyynnytteli Soisalo. Kaikissa tapauksissa hän nähtävästi on juorunnut jotain sentapaista. Sitäpaitsi hän on voinut myrkyttää vaimosi mielen sillä ajatuksella, että sinä rakastatkin ehkä häntä, rouva Sorvia, ja vain yhteiskunnallisesta pakosta ja ennakkoluulosta pysyt avioliitossa vaimosi kanssa...

Ja että petät häntä jo hänen, rouva Sorvin kanssa, olisi Soisalo vielä voinut lisätä. Mutta hän ei tahtonut, tietäen senkin, minkä hän oli sanonut, jo koskevan kyllin syvästi Anttiin.

Kuitenkaan hän ei ollut voinut täysin aavistaa sanojensa vaikutusta.

Antti nousi päättävästi.

—Mutta sittenhän hän on roisto, täysi roisto tuo nainen, sanoi hän, kuolemankalpeana pöydän yli kumartuen. Minulle hän on teeskennellyt pelkkää ystävyttä. Tahdon heti tavata tuon naisen!...

—Nyt? Yöllä?

Soisalokin jo kauhistui.

—Juuri nyt! Heti paikalla. Minä tiedän, missä hän asuu. Hyvästi! Maksa sinä minun puolestani.

—Kysyisit toki ensin puhelimella, koetti Soisalo rauhoittaa myrskyä, jonka hän itse oli päästänyt irralleen.

—Se on totta! Hänelle on puhelin. Pyydän heti audiensin tuolta armolliselta rouvalta...

Antti juoksi jo puhelimeen.

Mitähän tuhmuuksia se nyt taas tekee! tuumi Soisalo hänen poissa ollessaan. Kunhan ei vain karkaisi suoraan tuon naisen kurkkuun! Mies, joka edellisenä yönä on ollut itsemurhan partaalla, voi seuraavana myös naisen kuristaa! Mutta ei! Mitä hullua! Eihän sellaista tapahdu muuta kuin romaaneissa.

Ja jos minä rouva Sorvin oikein tunnen, jatkoi hän vielä mietteitään, niin saa Antti pian itse varoa kaulaansa. Rouva Sorvi on hänet lujilla, kiinteillä käsivarsillaan henkivieveriin kuristava. Se olisikin paras loppu tuolle, kaikesta päättäen myrskyisäksi muodostuvalle kohtaukselle... Taikka jos ei heti niinkään kävisi, onhan hyvä, että Antti on saanut muuta ajattelemista. Silloin hän ei tee enää itsemurhaa. Ja silloin en minäkään ole hukkaan käyttänyt tätä iltaa ja iltapäivää.

Ja Soisalo tunsu itsensä oikein elämän hämähäkiksi, oikein kohtalon salaperäisten lankojen keskeiseksi ohjaajaksi, kun hän noin ajatteli, vaikka häntä itseään hiukan hirvittikin ne voimat, jotka hän nähtävästi oli Antissa manannut esille.

Antti palasi loistavin kasvoin puhelimesta. Hänellä näkyi olevan niin kiire, ettei hän ehtinyt edes ystävänsä luo poikki salin tulemaan, viittasi vain tälle ja rupeasi heti palttoota päälleen vetämään. Soisalon oli pakko mennä hänen luokseen.

—Kuinka kävi? hän kysyi.

—Hän ottaa vastaan! vastasi Antti. Mutta minulla on kiire. Hän sanoi olevansa juuri maata menemässä.

—Onnittelen sinua, hymyili Soisalo. Mutta mitä sanoit hänelle? Kuinka hän suostui sinut näin myöhäisellä hetkellä vastaan-ottamaan?

—Sanoin, että minulla oli jotakin hyvin tärkeätä, jotakin elämän-tärkeätä hänelle puhuttavaa. Eikä hän silloin voinut evätä. Ja jos hän olisi evännytkin, olisin minä sittenkin mennyt sinne.

—Bravo! sanoi Soisalo. Oletpa kuin toinen mies nyt. Näytät energiseltä ja päättäväiseltä.

—Niin olenkin, vastasi Antti itsetietoisesti. Minä en aio jättää kesken tätä asiaa. Ken kerran on kätensä aurankurkeen laskenut...

—Sen on myös vako loppuun kynnettävä, jatkoi Soisalo. Bravo, bravissimo! Toivottavasti minä en tapaa enää sinua tänä iltana.

—Et, vastasi Antti, hymyillen hyväntahtoisesti toisen toivomukselle. Kiitos vain hyvästä vahtipalveluksesta! Mutta me syömme huomenna yhdessä aamiaista.

—Missä? Täällä vai Kämpissä?

—Mieluummin jossakin, missä saamme rauhassa jutella keskenämme. Esim. Pörssissä. Sopiiko?

—Mainiosti. Näkemiin ja onnea matkalle siis!

—Ole huoletti, kerskasi Antti. Hän on jo minun kostoni uhri.

Hän meni menojaan. Unohtipa vielä antaa juomarahaa ovenvartiallekin.

Tuo mies ei ikinä itseään menetä, ajatteli Soisalo, katsoen flegmaattisesti hänen jälkeensä ja puhaltaen hiukan kaihomielisen sauhun sikaristaan. Hyvä on, vaara on ohitse. Ystävän olen pelastanut, mutta kadottanut itse ehkä parhaan ystävättären, joka koskaan olisi voinut tulla omakseni.

Omasta mielestään hän alkoi olla liiankin hyvin onnistunut.

Turhia! karkoitti hän kuitenkin kohta mokomat ajatukset aivoistaan. Olihan hänellä itsellään nainen, suloinen nainen, ja kylläksi naisia, että hänen olisi ollut tarvis parhaan ystävänsä ainoaa karitsaa kadehtia.

Lähtisikö hän jo kotiinsa? Kenties ei aivan vielä. Hän katsoi kelloaan, joka näytti 1/2 12. Voisihan hän vielä istua hetkisen tuolla hyvien ystävien parissa, jotka juuri näyttivät kiihkeästi jostakin heille kaikille mielenkiintoisesta seikasta keskustelevan.

Hän jäi vielä hetkeksi Cataniin.

Rouva Sorvi oli todellakin ollut jo maata menemäisillään, kun Antti soitti hänelle. Hän oli jo napittanut auki pukunsa ja riisunut korsettinsa ja seisonut peilin edessä, miettien tiukasti eilisen ja tämän päivän tapahtumia.

Hän mietti, mietti ja tunsu itsensä tyytyväiseksi ja voitonriemuiseksi.

Epäilemättä hänellä oli oma vahingon-iloinen osansa niihin.

Hän itse oli erään viipurilaisen pankinjohtajan rouva, vaikka hän Helsingistä kotoisin olevana oli jo heti avioliittonsa alusta ruvennut kaipaamaan kovasti pääkaupungin laajempia oloja ja vuosi vuodelta loisteliaammaksi käyvää, huvitteluhaluista elämää. Sitä varten hän milloin milläkin tekosyyllä oli hankkinut itselleen tilaisuuksia pistäytyä edes pariaksi kolmeksi viikoksi tuota kiellettyä hedelmää haistelemaan, joskaan ei vielä maistelemaan. Viime kerralla hammaslääkärimatkalla ollessaan hänelle kuitenkin jo oli sattunut pieni seikkailukin, joka häntä oli suuresti viehättänyt. Hän oli viettänyt iltahetken taiteilijan, todellisen taiteilijan atelierissa!

Mutta hänen seikkailunsa olivat, ikävä kyllä, päättyneet sangen lyhyeen. Hänen miehensä, joka oli kunnollinen, rehellinen ja hyväntahtoinen, mutta liian yksinkertainen ymmärtämään nykyisen maailman meininkejä, oli saanut kuulla niistä ja ruvennut siitä saakka pitämään häntä melkein kotiarestissa. Tietysti se oli juuri huonoimmin valittu keino moista villivarsaa taltuttaa, jos kerran tarkoituksena oli taltuttaminen. Se kävi aina hurjemmaksi ja eräänä kauniina päivänä se karkasi kokonaan Helsinkiin.

Aluksi se oli ollut oikku, sitten siitä oli muodostunut piintynyt päähänpisto hänelle. Aluksi hän oli luullut nimittäin, että hänen karkumatkanssa kestäisi vain pari päivää, tai viikon korkeintaan, joiden kuluessa hänen miehelleen varmaan jo tulisi niin ikävä, että tämän väkisinkin täytyisi kirjoittaa rukouskirje tai tulla ja polvillaan pyytää häntä takaisin pala jamaan. Mutta päiviä ja viikkoja oli kulunut eikä kirjettä, vielä vähemmän miestä, ollut ilmestynyt. Silloin oli rajaton viha täyttänyt hänet.

Tuo kelvoton, silläkö tavoin hän rakasti vaimoaan! Tuo kupetsi, tuo kamasaksa, niinkö hän palkitsi kaiken sen hyvän, jota hänen uskollinen vaimonsa vuosien kuluessa oli tarjonnut ja tarjonnut vielä aivan ilmaiseksi hänelle! Näinkö kohdeltiin naista, näinkö arvosteltiin naisen lempeä, korkeinta ja kalleinta asiaa koko maailmassa? Ei, tuo mies ei nähtävästi ymmärtänyt muuta arvokasta maailmassa kuin raha! Ja hänkö, Anna Sofia Sorvi, filosofian kandidaatti ja entinen opettajatar, tuon raakalaisen luokse takaisin? Ei ikinä! Ennen kuolema maantien ojassa kuin häpeä tuon miehen vuoteessa!

Niinä aikoina ei hänen mieleensä ollut juuri juolahtanut, että hänen miehensä oli luonut, hänen omiin syntyperäisiin kotioloihinsa verraten, aivan ruhtinaallisen kodin hänelle, yhtä vähän kuin sekään, että hän kihloutuessaan oli ollut vähintään yhtä väsynyt opettajatar-toimeensa kuin nyt kuuliaisena aviovaimona elämään. Hän katsoi vain uhratuneensa, vain tuhratuneensa tuon miehen vuoksi. Ja samalla oli hänen päätöksensä valmis. Hän tahtoi elää yksin, vapaana naisena, ja tulla toimeen omillaan.

Hän asui ensin eräitä viikkoja sukulaistensa luona ja koetti kuulostella sopivaa paikkaa itselleen. Sen saanti ei ollut helppoa, mutta hän onnistui siinä kuitenkin hyvien suhteittensa, akateemisen tutkintonsa, ehkä kuitenkin enimmänsä miehensä nimen avulla, paremmin kuin monet muut. Hän sai hyvän kassööriksapaikan eräässä suuressa teollisuusliikkeessä, josta hänellä oli kaksi ja puoli sataa kuussa. Nyt vuokrasi hän oman huoneuston itselleen, kamarin, keittiön ja alkovin, joka oli melkein kuin toinen huone, hankki huonekalut ja oli nyt todellakin vapaa nainen, joka voi itse määrätä tekonsa ja kohtalonsa.

Kaksi vuotta oli nyt jo kestänyt hänen sankarillinen kamppailunsa.

Usein oli hänen jo niiden kuluessa täytyntä myöntää itselleen, ettei tämäkään elämä ilman varjopuolia ollut. Olihan hänellä nyt vapaus, oli tietystikin, mutta monena iltana, kun hän väänsi sähkövalon sammuksiin ja hautautui yksinäiseen leskisänkyynsä, hän oli jo tavannut itsensä tuumimasta, mitä hän oikeastaan teki tällä vapaudella. Hänen täytyi käydä paljon vaatimattomammin puettuna kuin ennen, syödä automaateissa ja ruokapaikoissa, sen jälkeen kuin hän oli väsynyt itse laittamaan ruokansa ja piian kanssa riitelemään, sekä jäädä pois monesta huvitilaisuudesta jo sopivain kavaljeerienkin puutteessa, jotka eivät osoittaneet minkäänlaista erikoista merkkiä parveilla hänen ympärillään. Tuo kaikki ikävystytti ja hermostutti häntä. Joskus oli jo hänen päänsä läpi kulkenut salainen, syntinen ajatus palata takaisin miehensä luo, mutta toistaiseksi hänen vielä oli onnistunut se inholla ja kauhulla luotaan karkoittaa.

Paremmassa puutteessa hän oli ruvennut vehkeilemään. Siihen oli tarjonnut hänelle hyvän aiheen ja tilaisuuden juuri pankinjohtaja Antti Puuhaaran perhe, johon hän heti Helsinkiin muutettuaan oli

päässyt rouvan vanhana koulutoverina pujahtamaan.

Hän oli heti terävällä psykologisella silmällään, jota hän tosin oli vähemmän tottunut käyttämään omaan itseensä nähden, huomannut että tässä talossa mies rakasti vaimoaan vilpittömästi, vaimo ei. Jo se oli omiaan hänen seikkailuhaluista mieltään kiinnittämään. Sitten hän oli monista rouvan pienistä huomautuksista ja pistosanoista oivaltanut, että tämä oikeastaan kaikessa hiljaisuudessa halveksi miestänsä, pitäen tätä auttamattomasti naivina ja typeränä. Naivi oli Antti rouva Sorvinkin mielestä, mutta ei typerä ollenkaan. Pikemmin oli juuri Antin rouva typerä ja varsinkin tuhman-ylpeä hänestä, kun tämä ei ollenkaan näyttänyt onneaan Antin rinnalla tajuavan eikä arvostavan.

Naisellisella vaistolla ja ennen kaikkea aitonaisellisella epäloogillisuudella hän siis heti alussa asettui tuon perheen keskuudessa Antin puolelle, vaikka tämän osa avioliitossa oli niin monessa suhteessa hänen oman miehensä sielullisiin arvoihin verrattavissa ja vaikka hän omaa miestänsä niin täydestä sydämestään vihasikin. Mahdollisesti vaikutti siihen myös Antin edullinen ulkomuoto, jonka rinnalla hänen miehensä oma hahmo muistui mieleen kovin karkeana ja kömpelönä. Mutta enimmänsä vaikutti tietysti tähän odottamattomaan, vaikka jokaisen ystävättären kannalta arvattavasti aivan luonnolliseen lopputulokseen, se seikka että Antti oli mies ja hänen rouvansa nainen, ja vielä nainen, josta hän ei pitänyt niinkään paljon kuin tavallisesta lähimmäisestään, saati sitten omasta itsestään.

Helposti hän viisaampana ja viekkaampana oli saavuttanut Antin vaimon täydellisen ystävyuden, jopa ihailunkin. Jo koulussa oli rouva Sorvi ollut häntä etevämpi tiedoiltaan ja taidoiltaan, saati sitten kun hän oli tullut ylioppilaaksi ja filosofian kandidaatiksi. Vaikka Antin vaimo olikin ylpeä omasta aatelisesta sukuperästään, kunnioitti hän kuitenkin salassa opillista sivistystä ja varsinkin sitä uuden-aikaista naisellista itsenäisyyttä, jota hän näki rouva Sorvin koettavan elämässään niin tarmokkaasti toteuttaa. Siksi hän aivan huomaamattaan kasvoi sokeasti kiinni ystävättäreensä ja kertoi kaikki hänelle, mitä vain tapahtui tai jäi tapahtumatta hänen avioliitossaan.

Siten oli tuon avioliiton pohja jo oikeastaan ontoksi koverrettu. Mutta kaikki olisi vielä voinut käydä hyvin, jos Antti olisi ollut hiukan kevytmielisempi tai rouva Sorvi vähemmän vahingonhaluinen.

Rouva Sorvi oli vähitellen oppinut vihaamaan ja kadehtimaan Antin vaimoa jo tämän hyvän yhteiskunnallisen aseman vuoksi, mikäli hänen oman nykyisen asemansa epäkohdat olivat hänelle selvenneet. Tuollako tuhmallä, sivistymättömällä aatelisella kananpäällä oli muka oikeus suurempaan maalliseen onneen ja nautintoon kuin hänellä? Tuoko ansaitsi paremman miehen, tuoko ylhäisemmät ystävät ja hienommat, valikoidummat huvitukset? Tuonko elämän oli lupa vierä ää niin tyynenä ja sopusointuisena, silloin kun hänen omansa oli niin keskeltä katkennut ja äkkiä niin karuksi ja rosopintaiseksi muodostunut, tuonko kulkea yhteiskunnan kukkuloilla, silloin kun hän itse tuns i jo laaksonpohjaa pitkin kulkevasa? Ei! Särkeä tahtoi hän kaiken tuon niin hempeän, ärsyttävän ja poroporvarillisen onnellisuuden, polkea muruiksi alle pienen kantapänsä tai—anastaa itselleen!

Niin hän oli alkanut hiljakseen ja salassa keimailla Antille, vaikka huonolla menestyksellä. Antti ei ollut ollenkaan huomannut hänen keimailuaan! Hän oli varovasti suurentanut keinojaan, käynyt rohkeammaksi, päälletunkevammaksi, pitäen kaiken aikaa kuitenkin visusti silmällä, ettei Antin vaimo vain saisi vähäisintäkään aavistusta hänen tarkoituksiperistään. Kaikki oli kilpistynyt Antin epägalantiin olentoon kuin kallioon. Silloin oli rouva Sorvi suuttunut ja tehnyt kuin potifarin emäntä ennen muinoin: hän oli syyttänyt Anttia tämän vaimolle juuri samasta synnistä, johon hän itse olisi langennut niin mielellään.

Hän oli onnistunut! Hän oli onnistunut! kaikui nyt riemulauluna hänen sydämessään. Itse hän oli ollut tänä aamuna Antin ulkomaille matkustavaa vaimoa junalle saattamassa, samoin kuin hän eilen oli ollut todistajana heidän virallisessa erokohtauksessaan. Ja nyt oli Antti itse soittanut hänelle! Ja juuri äsken oli Antin paras ystävä, joka nähtävästi ei ollut niin tuhma kuin miksi hän tekeytyi, turhaan koettanut tutkia häneltä tätä hänen elämänsä suurta salaisuutta.

Antin käynti koski luonnollisesti sitä samaa. Hän oli tärkeä, hän oli tapausten keskipisteessä! Tuhmat, tuhmat miehet! Heitä voi sitten nähtävästi vaikka haavilla kalastaa.

Mutta missä puvussa hän sitten ottaisi Antin vastaan? Tuo kysymys vaati hetkisen osakseen hänen koko huomionsa!

Ei suinkaan tässä! Hän oikein säikähti, kun hän muisti, että Antti voisi missä tuokiossa hyvänsä olla täällä. Mutta aamunuttuko? Ilta vaippako? Ei, ei, tietysti hänen tuli esiintyä tavallisessa kävelypuvussa. Mutta ehtisikö hän enää saada sitä päälleen? Eikö tulla hurissutkin tuolla jo auto hänen ikkunansa alle.

Tuli, hurisi. He olivat sopineet puhelimesta niin, että rouva Sorvi heittäisi paraati-ovensä avaimen ikkunasta kadulle, josta Antti noukkaisi sen.

Rouva Sorvi avasi varovasti ikkunan ja katsoi kadulle. Se oli Antti.

—Nyt minä heitän! helähti rouva Sorvin ääni, samalla kuin valkoinen käsivarsi ojentui ulos ikkunasta. Ottakaa vastaan!

—Kaikki, mitä tarjotaan! kuului alhaalta luonnottoman reippaalla äänellä. Kaikki, mitä *te* tarjoatte.

Avain kilahti kadulle. Rouva Sorvi ehti tuskin heittämään ylleen kepeän iltapukunsa, kun jo kärsimätön ovikellon soitto todisti tulijan olevan hänestä vain parin askeleen päässä.

7.

Antti heitti nopeasti palttoon ja silinterin yltään ja astui kursailematta sisälle. Hänen silmänsä paloivat, hänen äänensä värähteli, hän näytti olevan mitä suurimmassa sielunjännityksessä.

—Anteeksi, hän sanoi, että näin myöhään illalla vaivasin teitä.

—Sanokaa pikemmin keski-yöllä, hymyili rouva Sorvi, osoittaen kelloa peilipiirongin päällä. Kohta kummitukset esiintyvät.

—Voi olla, virkkoi Antti, tuijottaen yhä tiukasti silmiin häntä. Mutta asia, josta tahdoin puhua teille, oli siksi tärkeä, etten todellakaan olisi voinut pitää sitä sisälläni edes yhtä yötä enää.

—Ja siksikö te äsken kadulla pakenitte minua? kysyi rouva Sorvi veitikkamaisesti. Pakenitte ja jätitte minut ystävänne saateltavaksi?

—Juuri siksi, vastasi Antti silmää räpäyttämättä. Olin liian suuressa mielenkiikhossa. Olen vieläkin, kuten näette, vaikka toivon voivani jotakuinkin hillitä itseni.

Rouva Sorvi näki sen ja nautti siitä sanomattomasti mielessään. Mies mielenkiikhossa! Hänen edessään! Juuri se näkyhän oli ollut hänen ijäinen unelmansa.

Samalla tunsi hän itsensä kuitenkin hiukan levottomaksi. Tuo mies toivoi voivansa pysyä tyynenä, mutta ei ollut sanottu, ei voinut itsekään sanoa, onnistuiko hän siinä. Turhaa pelkoa! Hän, rouva Sorvi, oli kyllä oikea nainen, oikea pedonkesyttäjätär hänet hillitsemään.

—Istukaa, sanoi hän sentähden äkkiä virallisimmalla, täsmällisimmällä äänellään. Tiedän, että tahdoitte puhua minulle vaimostanne.

Sensijaan että olisi istunut, tarttui Antti kaksin käsin hänen ranteisiinsa ja veti hänet kohti itseään.

—Ei, minä tahdoin puhua teistä, sanoi hän matalalla, tukahtuneella äänellä. Teistä, yksinomaan teistä!

—Minusta? kuiskasi rouva Sorvi.

—Teistä, sopersi Antti, jota minä rakastan, jota minä vihdoinkin, vihdoinkin tohdin tunnustaa rakastavani.

Rouva Sorvin silmät leimahtivat ja sammuivat jälleen kuin hienon pilven taa. Hetkiseksi imeytyivät heidän katseensa toisiinsa. Rouva Sorvin poskille oli noussut tumma puna, hänen korvanlehtensäkin helottivat aivan ruusuina.

—Te olette hullu! Päästäkää minut!

Antti päästi siinä silmänräpäyksessä hänen kätensä. Seurasi syvä äänettömyys.

Tuhannet ajatukset risteilivät tuokion kummankin heidän aivoissaan. Rouva Sorvi ei tietänyt oikein, pitkö hänen itkeä vai nauraa tuon onnettoman miehen mielettömyydelle. Oikeastaan hän oli vihainen Antin muodottoman tungettelevaisuuden vuoksi, mutta toiselta puolen hurmasi häntä ajatus, että tämä niin pian oli voinut unohtaa vaimonsa ja oli valmis näin päätäpahkaa hänen syliinsä syöksymään. Sen että Antti oli häntä jo kauvan rakastanut, vaikka ei nai visuudessaan ollut sitä vaimonsa vuoksi uskaltanut hänelle tunnustaa, uskoi hän mielellään ja oli uskonut siinä silmänräpäyksessä kuin se oli Antin huulilta ilmi singahtanut. Mies oli naivi, auttamattomasti naivi! Se oli hänen puolustuksensa, mutta samalla hänen naurettavaisuutensa.

Luulla voivansa noin vain väkiryynnäköllä voittaa nykyaikaisen, sivistyneen ja itsenäisen naisen, joka ei

suinkaan mikään ensikertalainen tytöntylykkä ollut, vaan jo yli kolmekymmentä oleva, maailmaa kokenut rouva ja kahden lapsen äiti, päällepäätteeksi entinen opettajatar ja filosofian kandidaatti! Täytyi olla Antti niin ajatellakseen. Jos hän, rouva Sorvi, joskus ... kerran ... jossakin kaukaisessa tulevaisuudessa ehkä vastaisikin hänen tunteisiinsa, täytyi sen tapahtua aivan toisin ja aivan toisten muotojen mukaan...

Rouva Sorvi hymyili. Hymyili koko kypsän naisellisuutensa äärettömällä ylemmyydellä, voitollisesti ja äidillisesti tuolle lapselliselle miehelle, joka ei nähtävästi ollut normaalitilassa ja jolle juuri senvuoksi olisi ollut turha suuttuakin. Täytyi antaa anteeksi hänelle ja kuunnella, mitä hänellä siis lopultakin oli asiallista sanomista.

Antti ei huomannut hänen hymyään.

Hän kysyi itseltäänkin, oliko hän enää täysissä järjissään. Mielikuvat vilahtelivat kuin virvatulet hänen sielunsilmieniensä ohi. Yhdessä sekunnissa muisti hän vaimonsa, muisti määrättömällä murheella ja rakkaudella, joka jälleen oli valmis vaihtumaan yhtä määrättömäksi vihaksi ja pakkaseksi häntä kohtaan siinä silmänräpäyksessä, kun hän ajatteli, että tämä oli uskonut ystävättäreensä enemmän kuin häneen eikä viitsinyt edes neuvotella hänen kanssaan, ennen lopullista avioero-päätöstään. Toisessa sekunnissa hän tunsu taas yhtä rajattomasti vihaavansa ja halveksivansa tuota toista, jota hän oli suudellut juuri, ja tahtovansa väkivaltaisesti raiskata, herjata ja häväistä häntä, mikäli tämä nimittäin oli ollut syynä heidän aviolliseen onnettomuuteensa. Mutta eihän hän tiennyt sitä vielä. Täytyihän hänen saada tietää se, ennen kuin hän voisi valita tunne-asteikkonsa, kuulla asia tuon naisen omasta suusta eikä vain ystävänsä Soisalon, joka saattoi, jonka täytyi olla erehtynyt!

Huomaamattaan hän jo mielessään puolusteli rouva Sorvia, vaikka hän äsken oli rientänyt tänne täysin vakuutettuna hänen syyllisyydestään. Mutta tämän poskien tumma puna, tämän pehmeän, täyteläisen ruumiin ärsyttävä kosketus oli jo ehtinyt tehdä vaikutuksen häneen. Luonnollisesti kuului hänen henkensä vieläkin sinne, missä hänen vaimonsa oli. Mutta hänen aistinsa ojentuivat jo toiseen, hänen hermonsä väreilivät jo toista kohden ja hänen äkkiä valloille päässyt, synkäksi, raskaaksi, tulikuumaksi kiehahtanut verensä tykki jo tahtiin niiden suonten kanssa, joiden hän oli aavistanut suihkavan tuon ohuen, tähtikirjailun vaipan alla.

Hän oli jo kadotettu. Mutta hän ei vielä tiennyt siitä mitään, vaan hymyili itsetietoisesti ja voitollisesti ... yhtä miehekkäästi ja isällisesti kuin rouva Sorvi naisellisesti ja äidillisesti ... hymyili oman voimansa tunnossa tuolle naiselle, joka nähtävästi ei ollenkaan aavistanut, että hänellä, Antilla, vielä oli täysi vaalinalta, ja joka luonnollisesti oli ottanut täytenä totena hänen sydämettömän, häikäilemättömän rakkaudentunnustuksensa. Nyt oli hän täysin itsensä herra mielestään. Nyt tunsu hän voivansa vallita myös tuokiotilaa.

He kääntyivät päin toisiinsa melkein yht'aikaa ja näkivät toistensa hymyilevän.

Se oli suuri hämmästyks heille molemmille.

He olivat kumpikin luulleet toistensa kasvoilla aivan toisen ilmeen näkevänsä. Antti oli luullut kohtaavansa rouva Sorvin katseen vihaisena, suuttuneena, kyyneltyneenä tai loukattuna, rouva Sorvi taas Antin nöyränä, anteeksipyyttävänä tai puolihulluna ja hämmästyneenä. Ja nyt äkkiä tuo hymy, joka paistoi suusta, silmistä ja koko katsannosta! Mistä se tuli? Mitä se merkitsi? Mitä sen alla asui? Oliko se totta vai teeskentelyä?

Tällä hetkellä he eivät kumpikaan ymmärtäneet toisiaan. Hymyilivät vain pari sekuntia hymyilemistään ja toivoivat, että toinen lakkaisi siitä lopultakin ja vaihtaisi sen joksikin muuksi helpommin käsitettäväksi.

Turha toivo! He hymyilivät vain edelleen, sillä se vastasi parhaiten heidän kummankin hetkellistä mielentilaansa.

Antti vaihtoi ensin ilmettään.

—Anteeksi, hän sanoi ystävällisesti ja sydämellisesti kätensä ojentaen. Minä en tiennyt, mitä tein. Toivon, etten ole loukannut teitä.

—Kyllä, vastasi rouva Sorvi. Epäilemättä te loukkasitte minua. Mutta minä olen tottunut antamaan anteeksi loukkauksia.

Viimeisen lauseen lausui hän kuitenkin pienellä, tekopyhällä huokauksella, joka jälleen houkutteli äskeisen, itsetietoisien hymyn Antin huulille.

—Istutaan, hän sanoi, ja jutellaan. Arvaattehan, etten ole tänne turhan kautta tullut. Meidän on

selittäydüttävä.

—Meidän? oli rouva Sorvi hämmästyvinään. Luulin, että te aiotte...?

—Luulen, jatkoi Antti lujasti, että meillä kummallakin on jotakin sanomista toisillemme.

Hän viittasi, aivan kuin hän olisi ollut isäntä talossa, rouva Sorvia leposohvalle istumaan. Tämä katsoi häneen, ei sanonut mitään, vaan istahti hiljaisena.

Antti istui hänen vierelleen.

—Uskotteko, että rakastan teitä? hän kysyi matalalla äänellä.

—Uskon, kun sanotte niin, vastasi rouva Sorvi häneen katsomatta. En näe mitään syytä, miksi ette puhuisi totta minulle.

—En minäkään, jatkoi Antti. Ja te...?

—Mitä tarkoitatte? kysyi rouva Sorvi hiljaa.

—Olenko minä teille ehdottomasti vastenmielinen?

—Ette suinkaan, vastasi rouva Sorvi, pienen tohvelinsa kärkeä pyöritellen. Päinvastoin pidän minä hyvin paljon teistä.

Antti kävi hänen käteensä. Rouva Sorvi veti sen vitkaan pois hänen kädestään.

—Hyvä, sanoi Antti. Vaihtakaamme puheenainetta! Tiedättekö, missä minun vaimoni on?

—Tiedän, vastasi toinen. Mutta minua on kielletty teille sitä sanomasta.

—Onko hän sukulaistensa luona?

—Sitäkään minulla ei ole lupa sanoa teille. Jälleen lyhyt äänettömyys.

—Tiedättekö, miksi hän lähti? kysyi Antti suoraan, taivuttaen samalla itsensä eteenpäin ja koettaen katsoa silmiin häntä.

Rouva Sorvi vältti hänen katsettaan.

—Te itse sen parhaiten tietänne, vastasi hän.

Antti tarttui jälleen kiinteästi hänen käteensä. Tällä kertaa ei rouva Sorvi vetänyt pois sitä.

—Te ymmärrätte kyllä, huohotti Antti hänen korvansa juuressa, että minun täytyy saada tietää se, kuuletteko, minun täytyy. Te olette ainoa ihminen maailmassa, joka voitte siitä minulle jotakin selittää.

Hän puhui harvinaisen vilpittömästi tällä hetkellä. Mutta se oli samalla täydellisen aseettomuuden tunnustus, jota toinen ei ollut heti käyttämättä hyväkseen.

—Kuinka? sanoi rouva Sorvi, käännähtäen nyt kokonaan Anttiin päin. Teidän vaimonne ei olisi teille siis mitään selittänyt?

Sisällinen raivonpuuska pudistutti Anttia tuon teeskentelevän, ärsyttävän kysymyksen kuullessaan. Mutta hän jaksoi vielä hillitä itsensä.

—Ei, vastasi hän, yhä edelleen yhtä vilpittömästi. Te tiedätte sen. Te olette hänen paras ystävättärensä.

—Minä en tiedä mitään. Minut oli kutsuttu vain todistajaksi.

Vielä tuokion katsoi Antti häneen avuttomasti ja rukoilevasti. Sitten pullistuivat hänen otsasuonensa ja hän puri hampaansa yhteen, niin että huulensa olivat kuin valkea viiva hetken aikaa.

Nyt sanoi hän toisella, aivan muuttuneella äänellä:

—Hyvä! Vaihtakaamme jälleen puheenainetta.

Mutta hän ei itse kestänyt enää omaa sisällistä jännitystään. Hän hellitti äkkiä rouva Sorvin käden, painoi päänsä käsiinsä ja sanoi kummallisilla, korahtelevilla äänenpainoilla:

—Minä olen lopussa! Minä olen aivan lopussa!

Rouva Sorvi katsoi säikähtyneenä häneen. Samalla täytti hänen sydämensä rajaton hellyys tuota miestä kohtaan, jonka kohtalon hän oli määrännyt ja joka nyt näkyi kärsivän niin kovasti siitä. Eikä hän osannut muuta kuin ruveta hiljaa hivelemään hänen kulmaluitaan.

—Antti! kuiskasi hän tuskin kuuluvasti. Antti painoi päänsä hänen rinnoilleen. Hänen toinen kätensä etsi hänen kättään, samalla kuin toinen pyrki hänen poskeaan hyväilemään.

—Sinä rakas, rakas...! kuiskasi hän samalla.

Rouva Sorvi salli hänen tehdä niin. Täytyihän lapsen saada, mitä se tahtoi, jos sen mieli tyyntyä ja lakata itkemästä.

Mutta kun Antin hyväilyt kävivät yhä rohkeammiksi, lausui rouva Sorvi päättävästi:

—Antti, tule järkiisi!

Siinä silmänräpäyksessä oli Antti polvillaan hänen edessään.

—Kyllä, juuri *minä* saan tehdä niin, hän huusi leimuavien silmin, juuri minä, juuri minä!

—Miksi? ehti rouva Sorvi kysyä.

—Siksi, että sinä olet tehnyt minulle enemmän vääryyttä kuin kukaan ihminen maailmassa. Ja siksi on minulla oikeus kohdella sinua niinkuin koiraa, niinkuin huonomaineista naista...

Rouva Sorvi nousi siinä silmänräpäyksessä. Eikä hän huomannut, että myöskin Antti nousi ja ettei tämä suinkaan ollut hellittänyt otettaan hänen vaippansa liepeestä, kun hän taapäin taipuen huusi eläimellisellä, epäinhimillisellä julmuudella ja voitonriemulla:

—Hyvä! Siispä tiedä, että juuri minä, juuri minä olen sinut vaimostasi erottanut!

Hän ei ennättänyt sanoa enempää. Tuokiossa oli Antti kietaissut hänen vaippansa kuin verkon hänen ympärilleen...

* * * * *

Kun rouva Sorvi aamulla saattoi ovelle hänet, ei hän vielä tiennyt itsekään, vihasiko ja pelkäsikö vai rakastiko hän enemmän tuota miestä, joka oli kohdellut häntä kuin ei kukaan muu ja jonka hän kuitenkin oli suuteloilla ja syleilyillä toivottanut luokseen tervetulleeksi taas tänä iltana. Hän tiesi vain, että käännekohta oli tapahtunut hänen elämässään ja ettei hänen tarvinnut enää uusia seikkailuja itselleen ikävöidä. Samalla kuin hän tunsii äärettömästi siitä nauttivansa, kärsi hän yhtä paljon kaiken loukatun itsenäisen naisellisuutensa ja akateemisen oppiarvonsa puolesta, joista tuolla kirotulla, rakastetulla miehellä ei tuntunut olevan aavistustakaan.

Mutta hän hämmästyti itsekkin, kun hän astui peilin eteen. Hänen poskensa punersivat, hänen silmänsä säteilivät, hänen huulensa hymyilivät puoli-avoimina. Hän oli omasta mielestään tullut kymmentä vuotta nuoremaksi.

8.

Kun Antti parturissa käytyään sinä aamuna täsmälleen klo 10 astui pankkinsa johtokunnan huoneeseen, katsoi hän jotakuinkin pöllämystynein silmin ympärilleen. Hänelle oli niin paljon uutta tapahtunut parin vuorokauden kuluessa, että kului parin sekunnin aika, ennen kuin hän ehti tottua taas tavalliseen virka-ympäristöönsä.

Hänen virkatoverinsa apulaisjohtajat olivat siellä jo. Toinen heistä, pitkä, hirmuisen pitkä, laiha, luiseva ja vaitelias herra, Manner nimeltään, jota yleensä kaupungilla sanottiin suureksi äänettömäksi, oli tunnettu etupäässä rikkaan avioliittonsa ja sen henkilökohtaisen luottamuksen vuoksi, jota katsottiin hänen pääjohtajan puolelta nauttivan ja jota hän ei myöskään pitänyt minään salaisuutena. Yleensä katsottiin häntä ja hän itsekkin esiintyi pääjohtajan, tuon ankaran vanhuksen, itse-oikeutettuna jälkeläisenä.

Toinen heistä oli pankin pyöveli, sellainen kuin joka pankissa on ja täytyy olla, hän, jonka tehtävä on karkoittaa jo työkeydellään ja häikäilemättömällä käytöksellään kaikki epävarmat kundit. Hänen nimensä oli Tyrväälä. Hänen punainen, pyöreähkö naamansa, ruokkoamattomat, töröttävät viiksensä, potaattinenänsä ja pienet, vaanivat silmänsä olisivat jo sellaisinaan olleet omiaan levittämään inhoa ja

pelkoa missä maailman paikassa hyvänsä. Hän itse tiesi olevansa vihattu ja koetti sentähden laittaa itsensä vielä vihatummaksi. Epäilemättä hän siinä onnistuikin. Kaikki, jotka eivät olleet suoranaisia kapitalisteja, tiesivät asiansa kadotetuksi heti, jos se joutui hänen käsiinsä.

Antti tervehti heitä lyhyesti ja istui pöytänsä ääreen papereitaan sekä muistiinpanojaan selailemaan. Mutta hän tunsu itsensä hermostuneeksi, väsyneeksi ja haluttomaksi. Viime yön kuvat vilahtelivat vielä hänen silmiensä edessä ja hän ajatteli kaipauksella jo lyhyttä aamiaistuntiaan, jolloin hän tapaisi Soisalon ja saisi vaihtaa tämän kanssa ajatuksia aivan toisista asioista.

Pankki-aika alkoi. Ovi rupesi käymään, ihmisiä ulos ja sisälle virtailemaan.

Tuli ensin peräkkäin pari pientä suomalaista liikemiestä armoa rukoilemaan. Pankki ahdisti, pankki kiristi heitä, väittivät he... Jos he vain vielä voisivat saada kolmenkaan kuukauden luoton, olisi heidän liikkeensä pelastettu...

Ei voitu, ei voitu antaa, selitti Antti koneellisesti. Ahtaat ajat, ihmiset tarvitsivat rahansa! Elleivät he suorittaisi huomenna ja ylihuomenna lankeavia sitoumuksiaan, olisi pankin velvollisuus vaatia heidät vararikoon.

Toinen meni pois allapäin. Mutta toinen, jolla oli kirkkaampi luonto, jäi vielä ovipieleen ja sanoi:

—Pankki kiristää aina, kun on ahtaat ajat. Ja kuitenkin tiedetään, että pankissa *on* rahaa...

Nyt oli vuoro pyövelin esiintyä.

—Mistä te sen niin tarkkaan tiedätte? hän kysyi terävästi. Vai oletteko käynyt meidän kassaholveissamme?

—Tietää sen käymättäkin, rehenteli toinen.

—Aivan kuin täällä tiedetään teidän liiketilanne käymättä liikkeessänne, hymyili toinen myrkyllisesti. Jos tahdotte muuten, että juttelemme pääjohtajan kanssa, voitte odottaa toisessa huoneessa.

Mies meni paukauttaen oven jälkeensä kiinni vihaisesti.

Seurasi toisia rahanpyytäjiä, nuoria maistereita, tohtoreita ja taiteilijoita, jotka kaikki yrittivät kohti Anttia, mutta joista useimmat joutuivat pyövelin armottomiin kouriin. Hänen pöytänsä olikin ikäänkuin vartavasten asetettu ensimmäiseksi ovesta lähtien, ettei pieninkään kala pääsisi hänen ohitsensa vahingossa livahtamaan.

Nyt tuli iso kala. Saapui nimittäin suuri tehtailija ja tunnettu miljonääri, joka pyysi heti puhutella pääjohtajaa.

Manner ilmoitti hänet. Pääjohtaja tuli itse huoneensa kynnykselle, kätteli sydämellisesti häntä ja ohjasi hänet kaikkein pyhimpään. Vähän ajan perästä kutsuttiin myös Manner sinne.

Oli nähtävästi kysymyksessä tavallista tärkeämpi finanssineuvottelu.

Ulkona johtokunnan huoneessa jatkui kaikki entistä menoaan. Ihmisiä tuli ja meni, kaikkia pyydettiin odottamaan kohtaloaan suuressa salissa, siksi kuin oli katsottu heidän tilinsä ja heidät saatu susien tai lampaiden joukkoon sijoitetuksi. Tuli rikkaita, jotka eivät olleet rikkaita, ja köyhiä, joilla oli jo taattu toimeentulonsa. Täytyi tutkia, täytyi pohtia, täytyi tietää kunkin heidän taloudellinen asemansa, eikä vain sitä, vaan myöskin heidän yksityis-asiansa ja perhesuhteensa, kenellä oli rikas isä tai äiti, kuka oli saava periä sedältään tai tädiltään ja kuka taas oli jo sekä perinyt että tuhlannut perintö-osuutensa.

Yksityisen luoton määrittelemisen oli kuitenkin vain leikintekoa sen kokemuksen ja tietämyksen rinnalla, mitä yhtiöiden ja muiden liikkeiden raha-asiat vaativat osakseen. Varsinkin nykyään, jolloin rahansaanti oli käynyt niin vaikeaksi ja jolloin liike toisensa perästä oli pakotettu toimintansa lopettamaan, tunsu paraskin pankkimies tulevansa milloin hyvänsä nenästä vedetyksi. Yhtiö voi kyllä itsessään olla varma, mutta jumala ties minkä muiden yhtiöiden kanssa se oli tekemisissä, missä sen osakkeet olivat panttina ja olivatko sen saatavat varmoja vai epävarmoja. Täytyi olla varovainen, täytyi kiristää luottoa, vaatia yksityisiä takauksia ja pitää täydellistä vakoilujärjestelmää.

Nyt juuri oli pankin johtokunnalla pohdittavana sellainen tapaus. Eräs graafillinen yhtiö, jonka johtajana oli toiminut samainen Antin maasta poistunut lanko Veikko Kivimäki ja jonka asiat varatuomari Lauri Toivion itsemurha ynnä siihen yhtyneet selkkaukset olivat saattaneet epäjärjestykseen, oli pyytänyt pankilta suurehkoa kassa-kreditiviä, kaikki johtokunnan jäsenet takaajina. Epäilemättä he kaikki olivat varmoja miehiä, mutta ei kukaan tunnettu kapitalisti. Kun he sitäpaitsi olivat saman yhtiön puolesta takaajina parissa muussa lainassa, jotka pankki jo ennen

toimitusjohtajan karkaamista oli myöntänyt sille, oli pankki ottanut itselleen miettimis-aikaa. Tänään oli asia saatettava päätökseen.

Yhtiön johtokunnan puheenjohtaja, hyväntahtoinen jättiläinen Tuomas Valio oli itse pankissa. Hän selitti laajasti asiansa, näytti liikkeen tilan, kukaties kuinka monennen kerran, ja osoitti numeroilla, että liike itsessään kyllä kannatti, että sitä oli jatkettava ja että pankki kyllä pääsisi omilleen, ellei se nyt äkkiä keskeyttäisi luoton-antoaan. Lopuksi hän suorastaan vetosi pankin liikemoraaliin ja väitti, että oli aivan epäsiivekkeitä pakottaa kannattavia liikkeitä vararikoon, kun oli niin paljon kannattamattomiakin, joita väkipakoin ylläpidettiin.

Hän sai puhua rauhassa. Sillä pankin vastaus, johon pääjohtaja itse oli ottanut osaa, oli jo ennakolta määritelty.

—Pankin täytyy seurata omia periaatteitaan, huomautti Antti, ja pitää pystyssä niitä liikkeitä, joista se pelkää liian paljon kärsivänsä, jos se nyt ne päästäisi vararikoon, mutta...

—Vahinko, ettei meidän yhtiömme ole enempi velkaa siis pankille, virkkoi Valio katkerasti.

—Ette kuullut lauseeni toista puolta, jatkoi Antti. Mutta ... tahdoin sanoa, ... joista pankki toivoo vielä hyötyvänsä, kun ne vain ovat päässeet tilapäisestä ahdingostaan. Suonette anteeksi, ettei pankilla teidän liikkeenne suhteen ole samaa luottamusta.

—Kuinka ei? kivahti Valio. Te epäilette siis numeroltani.

—Nehän voivat olla oikeat, tynnytteli Antti. Mutta kaikki riippuu miehestä, joka ne toteuttaa. Eikähän teillä ole edes mitään toimitusjohtajaa.

Se oli tosi sana, jota ei kunnan Valiokaan voinut evätä.

—Ei tosin, hän sanoi hiukan alakuloisesti, me emme ole parhaalla tahdollammekaan vielä onnistuneet ketään sopivaa löytämään. Mutta ajattelimme, että siihen saakka johtokunta...

Antti hymyili hyväntahtoisesti.

—Te tiedätte yhtä hyvin kuin minäkin, sanoi hän, ettei mikään johtokunta voi hoitaa sellaisia asioita. Toimitusjohtaja teillä täytyy olla, ja toimitusjohtaja, johon pankilla on luottamusta. Sitten voimme ottaa asian uuden käsittelyn alaiseksi.

—Ja silloin on yhtiö jo ehkä kumossa! huomautti Valio.

—Sille me emme voi mitään. Meidän täytyy pitää kiinni periaatteistamme.

Antti teki pienen kumarruksen ikäänkuin osoittaakseen toiselle, että vastaan-otto oli lopussa. Mutta kun Tuomas Valio oli häntä paljon vanhempi mies, hän kuitenkin jäi kohteliaasti seisomaan kuullakseen, mitä tällä vielä ehkä voisi olla sanomista.

—Pankki ei siis tahdo myöntää tätä kreditiviä meidän niinillämme? kysyi Valio vihdoin ratkaisevalla äänellä hetken äänettömyyden jälkeen.

—Tjah, jos se olisi teidän yksityinen lainanne, hymyili Antti, voisi asia ehkä olla toista...

—No niin, se on meidän yksityinen lainamme...

—Mutta kun me nyt tässä tapauksessa sattumalta tiedämme, että se tulee yhtiön hyväksi, emme tosiaankaan ole halukkaat siihen.

Valio mietti vielä hetken.

—Entä jos minä hakisin pari vankkaa nimeä lisää? hän kysyi.

—Siinä tapauksessa on ehkä parasta, jatkoi Antti järkähtämättömästi, että he ottavat yksityisen lainan, jonka kanssa heillä luonnollisesti on oikeus menetellä kuinka hyvänsä, vaikka maantielle heittäisivät.

Tuomas Valio kumarsi.

—Kiitän 'maantien' puolesta, hän sanoi ja meni menojaan.

Tyrväälä oli mielihyvällä kuunnellut edellistä sananvaihtoa. Tällä kertaa hän oli Antin täsmälliseen, väijäämättömään hylkäämistapaan erittäin tyytyväinen.

—Eivät he kuitenkaan uskalla liikettään vararikkoon päästää, sanoi hän Valion mentyä sarkastisesti. Pankki ei sentähden tule myöskään heidän liikevekseleistään häviämään penniäkään.

—Päästäköötpä, jos tahtovat, virkkoi Antti väsyneesti, istahtaen jälleen oman pöytänsä ääreen. Liike, jonka toimitusjohtaja katsoo parhaaksi livistää tiehensä, ei ole koskaan mikään kunnan liike.

Hänellä ei ollut oikeastaan koskaan ollut hyvä silmä karannutta lankoaan Veikko Kivimäkeä kohtaan, vaikka hän tosin oli pitänyt tätä taloudellisesti vakavaraisena. Poikahuippari se oli aina ollut hänen mielestään, vekkuli kekkuli, ilman sitä mielen vakavuutta ja luonteen järjestelmällistä säntillisyyttä, jota liikealalla tarvittiin. Sievoisen summan hän oli yksityisesti saanut maksaa myös lankonsa edestä, olipa tämä vielä houkutellut hänet ottamaan joukon osakkeita yhtiössään, joiden nimellishinnasta hän nähtävästi tulisi nyt enemmän kuin puolet häviämään. Tuosta hän ei kuitenkaan vielä olisi niin vihannut miestä, ellei tämä väärillä numeroilla ja bilanseilla olisi keplotellut itselleen ja yhtiölleen suurempaa luottoa pankista kuin mihin hän olisi kaiken kohtuuden nimessä ollut oikeutettu ja täten saattanut myös Anttia hyvänä pankkimiehenä pääjohtajan edessä varjonalaiseksi.

Karata sitten, paeta sitten yhtiön päiväkassa mukanaan Etelä-Amerikkaan! Roisto se oli sellainen mies, konna se oli, jolle kuritushuone olisi ollut oikea asuinsija!

Mutta sitä ankarammin katsoi hän nyt olevansa pakotettu tuon graafillisen yhtiön suhteen esiintymään. Ei saanut tulla sanomaan kukaan hänen erikoisesti sitä senvuoksi hellivän, että hänellä itsellään sattui olemaan siinä melkoinen määrä osakkeita.

Tyrväälä jatkoi äskeistä ajatusjuoksuaan.

—Eivät päästä, eivät päästä, sanoi hän, käsiään vahingon-iloisella intohimolla hykerrellen. Muuten he pian kaikki istuvat linnassa. Kuuluu olevan puutteita kirjanpidossa ja tilinpäätöksissä, vuosikausia kestäneitä epäkohtia ja rikoksia vasten yhtiöjärjestystä, joista johtokunta on vastuussa...

—Minä uskon mielelläni mitä hyvänsä liikkeestä, jonka johtajana kerran Veikko Kivimäki on ollut, virkkoi Antti happamesti.

Tyrväälä tuli aivan hänen lähelleen.

—Huhutaanpa myös, kuiskasi hän, että on väärinkäytetty yhtiön prokuraa ja diskontattu suoranaisia väärennettyjä tunnusteita...

—Ei ainakaan Tuomas Valion aikana, väitti Antti varmasti.

—Sitä en tahdo sanoa, myönsi Tyrvääläkin. Mutta kaikissa tapauksissa voi niistä koitua ikävyvyyksiä johtokunnallekin.

Antti katsoi kelloaan ja huomasi, että oli aamutunnin aika.

—Minä menen nyt, hän sanoi. Sinä ehkä jäät tänne siksi aikaa, koska Manner näkyy yhä viipyvän sisällä.

—Hätäkös sinun on! huokasi Tyrväälä. Menet kotiin einehtimään sulaisen rouvasi kanssa. Toista se on meidän poikamiesten laita. Samahan se on, milloin me syömme ja niissä kapakassa syömme.

Antti katsoi häneen terävästi, laskiko toinen ehkä hänestä pahaa pilaa. Ei, ei laskenut, nähtävästi puhui hän sydämensä kyllyydestä. Hänen avio-eronsa ei siis ollut tullut tunnetuksi vielä.

Hän aikoi juuri lähteä, kun kuului kiivaita ääniä pääjohtajan huoneesta, jonka ovi samalla temmattin auki. Ensimmäisenä tuli sieltä Manner aivan tukka pystyssä ja läöpästyneenä, hänen jäljestään taas tuo monimiljonääri, joka äsken niin erikoisella kohteliaisuudella oli sinne johdatettu. Ukko piti kiinni vielä ovenrivasta ja haukkui sisällepäin:

—Ja te tulette minulle neuvoja antamaan, te! Hoitakaa oma liikkeenne! Kyllä minä pidän huolen omastani.

—No, mutta veli, hyvä veli, kuului sisältä pääjohtajan tyynnyttelevä ääni. Saathan sinä nuo kolme miljonaa...

—Minä en enää huoli niistä! huusi ukko. Kohta kolmekymmentä vuotta minä olen tehnyt kaikki asiani tässä pankissa ja sitten tullaan antamaan ohjeita, kuinka minun on käytettävä rahani. Hävytöntä, sakramenskatun hävytöntä!

—Sehän oli vain hyvää tarkoittava neuvo, kuului johtaja-vanhus puhelevan. Kolme miljonaa on näinä aikoina suuri raha ja...

—Ne miljonat minä saan mistä pankista tahansa! jyrisi vimmahinen. Ja tänä päivänä minä ylössanon kaikki tilini tässä pankissa. Ja tänä päivänä minä siirrän kaikki asiani toiseen pankkiin...

—Veli on suotta kiivastunut...

—Kiivastunut kyllä, mutta en suotta. Minä tiedän, että ihmisiä kohdellaan hävyttömästi tässä pankissa, mutta kohdelkaa muita, älkää minua. Sillä minä en ole teistä riippuvainen!

Viimeiset sanat hän huusi jalkaa polkien ja äänellä, joka sai ikkunalasit täräjämään. Sen täytyi kuulua jo suureen saliinkin, joka oli täynnä ihmisiä.

Jo kimmastui pääjohtajakin.

—Minä en pyydä jäämään kahta kertaa, hän sanoi uhkaavasti.

—Enkä minä mene kahta kertaa, vastasi toinen. Ja tänä päivänä minä myön polkuhinnasta kaikki tämän pankin osakkeeni ja kuulutan koko maailmalle, kuinka täällä pankin vanhoja perustajia kohdellaan. Ja olkaa varmat siitä, että ne tulevat alenemaan arvossa, kun kuullaan, että minun miljonani eivät ole enää täällä teitä rikastuttamassa.

Pääjohtaja oli tulipunainen kasvoiltaan. Hän tuskin sai enää ääntä kurkustaan.

—Tuossa on viisi hirttä poikki! kähisi hän ovea osoittaen. Mene! Ulos!

—Minä menen, silloin kun minä tahdon tästä talosta, sai hän vastineeksi. Minun vaihtoni on täällä tehnyt keskimäärin 100 miljonaa vuosittain. Laskekaa itse, mitä pankki on ansainnut siitä!

—Ulos!

—Hyvästi! Ja hyvästi ijäksi, vanha juhtinahka! Minun saappaallani on enemmän liikeneroa kuin sinulla. Hyvästi!

Hän siirtyi kotkottaen ja motkottaen yleisöhuoneeseen. Sieltäkin kuului yhä hänen äänensä, kun hän kulki luukulta luukulle, haukkuen henkilökuntaa ja julistaen koko kundijoukolle tämän pankin olevan vararikon partaalla, josta jokaisen pitäisi heti rientää talletuksensa pois ottamaan.

Manner ja Tyrväälä olivat kuunnelleet kalpeina kauhistuksesta, sillä he tiesivät, mikä kolaus pankille oli oleva tästä riidasta seurauksena. Pääjohtaja puolestaan oli kiskaissut oman kammionsa oven kiinni rämähtäen.

Antti pelastautui aamiaistunnilleen. Hän melkein juoksi alas portaita, hänen korvissaan kaikuivat vielä ukkojen vihaiset äänet, hän näki vielä silmiensä edessä näiden pullistuneet, verestävät silmät ja laihat, luisevat nyrkit pitkien käsivarsien päässä, ja hänestä oli kuin hän olisi ollut todistamassa kahden vedenalaisen, hirvittävän meripedon ottelua valtameren syvyydessä.

Hän hengähti päästyään kadulle. Nyt sai taas olla ihminen, vaikka vain tunnin ajan.

9.

Soisalo istui jo eräässä Pörssin avaran ruokasalin rauhallisessa kulmassa, kun Antti tuli kiirehtien ja pyytäen anteeksi mahdollista myöhästymistään. Hän puolestaan oli ollut eilis-illan jälkeen erittäin huvitettu tapaamaan Anttia. Tällä hetkellä kiinnittivät hänen mieltään kuitenkin aivan toiset asiat.

—Oletko lukenut? hän kysyi hät'hätää kätensä tervehdykseksi ojentaen.

—Lukenut? Mitä? kysyi Antti istahtaen ja vilaisten ruokalistaa. Mitä sinä olet tilannut?

Soisalo ei välittänyt vastata hänen viime kysymykseensä.

—Sanomalehtiä, päivän sanomalehtiä! sanoi hän. Suuria uutisia!

—En ole lukenut kahteen päivään mitään lehtiä, vastasi Antti. Mitä uutisia?

—Lue! Tuossa on! Minä kuulin siitä jo eilen illalla Catanissa.

Antti otti lehden hajamielisesti käsiinsä. Mutta kun hän jo kaukaa näki lihavilla kirjaimilla otsakkeen ja aliotsakkeen: "Vaillinki ja vararikko, toimitusjohtaja ampunut itsensä" sekä heti sen perästä: "Suuria petkutuksia, petkuttaja vangittu, uusia paljastuksia odotettavissa," hän laski hämmästyneenä lehden

hetkeksi polvelle.

—Täällä paukkaa, hän sanoi yksinkertaisesti. Paukkaa vähän liiaksikin.

—Tanskanmaassa on jotakin mätää, jatkoi Soisalo vakavasti. Jälleen hyvä tuttu, kolmas jo tänä syksynä!

—Kuka? kysyi Antti vavahtaen.

—Luehan itse, pyysi Soisalo. Jälleen mies, joka vie kerällään kymmeniä pikku-eläjiä ja josta ei itse isä jumala taivaassa olisi voinut sellaista aavistaa.

Antti luki. Se oli eräs suuri liikkeenharjoittaja, joka täysin itsevaltiaasti oli hallinnut yhtiötään. Johtokunnan kokoukset, tilintarkastukset, kaikki oli pidetty vuosittain säännöllisesti, vuosikertomukset luettu ja tilinpäästöt myönnetty, mutta kaikki ikäänkuin muodon vuoksi ja leikitellen, sillä tiedettiinhan asioiden olevan järjestyksessä, kun liikkeen johdossa oli mies, joka nautti niin yleistä luottamusta ja joka olisi voinut panna pahakseen, jos hänen suhteensa olisi kaikkein pikkumaisimpia muodottomuuksia sovitettu. Viimeinen tilintarkastus oli ollut eilen ja jonkun uuden, ensikertalaisen tilintarkastajan päähän oli pistänyt toisten kauhistikseksi vaatia selitystä eräsen hänestä hämärältä näyttävään asiaan.

Toimitusjohtaja oli pyytänyt saada poistua hetkeksi huoneesta. Muut olivat jääneet odottamaan luullen hänen menneen etsimään ehkä jotakin todistetta. Hetken perästä oli kuultu laukaus, syösty sinne ja tavattu hänet hengettömänä. Vaillingin suuruutta ei vielä voitu tarkemmin määritellä, mutta sellaisen olemassa-olo oli todettu samana päivänä.

—Entäs tuo toinen juttu sitten? kysyi Antti.

—Se on oikeastaan vielä kamalampi, vastasi Soisalo. Mutta luehan itse! Sitten voin minä kertoa eräitä yksityisseikkoja.

—En viitsi, sanoi Antti heittäen lehden luotaan sohvalle, en viitsi pilata silmiäni ainakaan näin yhteen menoon.

—Enkä minä hyvää ruokahaluani, jatkoi Soisalo siihen.

Heidän tilauksensa tulivat juuri. Syödessä kertoi Soisalo, kuinka oli laita tuon toisen häväistysjutun.

Sen päähenkilö oli eräs kunnallinen viranomaisena, kaupunginvaltuuston jäsen ja käytetty monissa yleisissä luottamustoimissa. Oli jo kerran ennen todettu, etteivät hänen tilinsä olleet järjestyksessä, mutta kun hän oli täyttänyt vajauksensa, oli asia painettu villaisella ja hän saanut pitää sekä virkansa että rehellisen miehen maineen. Myöskin tästä uudesta oli tiedetty jo viikkoja sitten ja hänelle ystävällisesti huomautettu siitä toivossa, että hän jälleen voisi hankkia puuttuvat rahat.

Tällä kertaa se kuitenkin oli kohdannut vaikeuksia. Ajat olivat kireät, hänellä itsellään ei ollut muuta kuin velkoja eivätkä hyvätkään toverit olleet enää yhtä auliita kuin ennen kukkaronsa nauhoja hellittämään. Niin oli armon-aika kulunut umpeen ja vangitsemiskäskeytys annettu eilenillalla.

—Ja nyt hän istuu vangittuna? kysyi Antti koneellisesti.

—Epäilemättä, vastasi Soisalo. Lukkojen ja telkien takana. Sääli perhettä, joka tähän saakka on pitänyt itseään yhtenä kaupungin arvokkaimmista.

—Sääli myös häntä itseään, lisäsi Antti, muistutellen mieleensä tuon tupsupartaisen, kirkassilmäisen, pyöreävatsoisen kelpomiehen kuvaa, joka nyt istui kiinni tavallisena rikollisena. On se sentään kovaa! Päästä jo sille ijälle, harmeta valtion ja yhteiskunnan palveluksessa ja sitten äkkiä tulla paljastetuksi.

—Sanopas muuta! myönsi Soisalo. Mutta hän on ansainnut kohtalonsa.

—Sikäli kuin jokainen ihminen on ansainnut sen, tuumi Antti mieltiväisenä. Minä en vain voi ymmärtää sellaisia ihmisiä. Heillä täytyy olla hermot kuin laivantouvit.

—Minä taas käsitan varsin hyvin heidät, väitti Soisalo. Jos tilaisuus tekee varkaan, kuten sanotaan, tekee tottumus vielä enemmän. Ensin pieni rikos, joka ei ole vielä oikeastaan rikos ollenkaan, ainoastaan vähäpätöinen epäsäännöllisyys. Sitten suurempi, sitten sitä suurempi...

Hän ei ehtinyt jatkaa loppuun opettavaista esitystään, kun vanha kamreeri Jäkälä äkkiä ilmestyi ovesta, kulki hitain, hiihtävin askelin heidän ohitseensa. Hänen kotkansilmänsä keksi heti keskustelevat ystävyykset ja hän ohjasi suuntansa heidän kohden.

—Tuokin turman lintu! mutisi Soisalo. Tietysti saapuu hän jälleen vaakkumaan uusia onnettomuuksia.

—Tai nauttimaan vanhoista, lisäsi Antti. Mutta missä raato on, siihen korpit kokoontuvat.

Ukko seisoi jo heidän edessään kohteliaasti, liian kohteliaasti kumarrellen ja suu messingillä.

—Palvelijanne, nöyrin palvelijanne, sanoi hän. Herrat syövät, näen ma, täällä herkullista aamiaistaan, lisäsi hän vielä leikillisesti.

—Aivan tavallista vain, virkahti Soisalo hiukan harmistuneena. Mutta kenties setä tahtoo myös maistaa meidän kanssamme?

—Kiitoksia, tuhansia kiitoksia, kumarteli ukko. En ole juonut viiniä enää kymmeneen vuoteen, vain vettä, vain vettä... Terveys, hyvät herrat, terveys nähkääs ... lääkärit eivät salli...

Ja hän rykästeli, painaen samalla rintaansa, osoittaakseen, kuinka heikko oikeastaan hänen terveytensä oli.

Hänen saituutensa ei salli, kuiskasi Soisalo ystävälleen.

Mutta ääneen hän virkkoi:

—Setä istuu ehkä sitten muuten vain meidän seuraamme. Kenties minä saan tilata kupin kahvia sedälle?

Ukko teki torjuvan liikkeen kädellään:

—Ei, ei, en voinut vain olla ohimennen tervehtimättä vanhoja tuttaviam, hän sanoi. Meillä on täällä pieni neuvottelu eräissä yksityishuoneissa.

—Arvattavasti liikeasioista? kysyi Soisalo.

—Niin, niin, huokasi ukko. Ja sietäähän niistä neuvotella, puhuen asiat selvenevät... Toisesta toiseen, ovatko herrat lukeneet päivän sanomalehtiä? lisäsi hän sitten toisella, aivan vilkkaalla ja nuorekkaalla äänellä.

—Tutkimme tässä juuri niitä, virkkoi Soisalo.

—Mitäs sanotte? Häh? Tokko riittää? kyseli ukko ilmeisellä tyytyväisyydellä. Kaksi vaillinkia samana päivänä, vangitseminen ja itsemurha! Mitä minä sanoin? Isku iskun jälkeen!

—Meille se ainakin alkaisi riittää, lausui Soisalo.

—Ei riitä, ei riitä vielä, kurnutti ukko. Lisää, lisää, paljon lisää! Vaillinkeja, ja väärennyksiä, petkutuksia ja vararikkoja, vangitsemisia ja itsemurhia! Mutta niin se on, kun kansa kääntää mielensä pois jumalasta...

Nyt tapasi todellinen yskänkohtaus hänet. Hän kääntyi pois päin sitä hillitäkseen ja nenäänsä niistääkseen.

—Hän on vielä uskonnollinen? kysyi Antti sillä aikaa puoli-ääneen Soisalolta.

—Etkö sitä tiedä? kummasteli toinen. Hän käy joka sunnuntai kirkossa ja lukee joka aamu ja ilta rukouksensa. Siksi hän katsookin, että Herra aivan erikoisesti on palkinnut häntä maallisella hyvällä kaikissa hänen edesottamisissaan.

—Itse kullakin on sellainen jumala, jonka hän ansaitsee, hymyili Antti. Ja hänen Herransa on tietysti suuri liikemies.

—Kyllä, muhoili Soisalo, mutta ei hänen Kristuksensa. Olihan kerran eräs köyhä leski tullut hänen luokseen rukoilemaan poikansa puolesta, joka oli velkaa hänelle eikä voinut maksaa ajoissa korkojaan... Sht! Hän kuuntelee?

—Mitä vielä! Hän vain aivastaa. Prosit!

—No niin, leski oli sanonut, että Kristuskin antoi anteeksi seitsemänkymmentä kertaa, mutta ukko oli keskeyttänyt hänet hyvin lyhyeen ja sanonut: Totta kyllä, mutta Kristus ei ollut mikään liikemies.

He nauroivat kumpikin, mutta hiljaa ja varovaisesti.

Mutta ukkokin oli nyt saanut kuntoon maallisen majansa ja kääntynyt heihin päin. Hän huomasi heti heidän äkillisen hilpeytensä.

—Herroilla on hauskaa, näen minä, lausui hän kuivakiskoisesti, enkä tahdo enempää häiritä hauskuuttanne. Onnelliset ne, jotka voivat iloita näinä aikoina. Se todistaa viatonta sydäntä ja puhdasta omaatuntoa.

Näiden painavien sanojen jälkeen hän jo yritti lähteä ja kumarsi jäähyväisiksi. Mutta sitten hän näytti äkkiä muistavan jotakin.

—Teille minulla olisi asiaa, sanoi hän Antin puoleen kääntyen. Mutta ei vielä, ei vielä! Minä ilmoitan kyllä lähemmin, sitten kun tahdon puhua teille siitä.

—Olen kokonaan palvelukseksenne, vastasi Antti. Jokainen herra kamreerin minulle osoittama huomio on suuri kunnia minulle.

—Soh, soh, ei mitään kohteliaisuuksia, pyyteli ukko, samalla tarkastellen häntä kiireestä kantapäähän... Niin, niin, teillehän on sattunut ikävyvyyksiä...

—Kyllä, vastasi Antti kylmästi. Minä menetin Lauri Toivion liikkeiden vararikoissa koko omaisuuteni.

—Niin, niin, huokasi ukko osan-otolla. Ja siihen lisäksi perhe-ikävyvydet!

Antti säpsähti. Tiesikö tuo lemmon ukko todella jo senkin, mitä ei vielä tiedetty edes hänen omassa pankissaan.

—Kuinka kamreeri sanoi? hän kysyi, saadakseen hetken aikaa hengittää.

—Tarkoitan avio-eroa, lausui ukko suoraan. Menettää ensin omaisuutensa, sitten vaimonsa! Se ei mahda olla helppoa noin nuorella ijällä.

—Mahtaisi olla vielä vaikeampaa vanhemmalla, sutkautti Antti vastaan hymyillen väkinäisesti.

—Minua ilahduttaa, että otatte asian noin urhoollisesti, jatkoi ukko, kuuntelematta hänen kompasanojaan. No niin, hyvää voimista vaan!... Toivottavasti te ette tule enää mitään muuta kadottamaan...

—Hyi saakeli! sanoi Antti hänen poistuttuaan. Sehän ei ole mikään ihminen, sehän on piru! Kuulitko sinä hänen viimeistä toivotustaan?

—Kuulin, hymyili Soisalo. Mutta siinähän ei mitään paha ollut.

—Eikö mielestäsi? sanoi, katsoen samalla hullunkurisesti ja nuhtelevasti häneen. Sanoa köyhälle miehelle jotakin sellaista! Prrr! Minulla puolestani kulki kylmät väreet pitkin selkäpiitä.

Soisalo nauroi.

—Taidat tuntea itsesi oikein merkityksi mieheksi tämän jälkeen, sanoi hän. Tottahan se on, että hän on turman lintu. Ja kehen hän kerran silmänsä iskee...

—Siinäpä se! Ja mitä minulla enää sitten muka olisi kadotettavaa? Leipäni ja toimeentuloni...?

Nyt katsoi Soisalo ajan tulleen muistuttaa häntä hiukan myös eilis-illasta.

—Ja rakastajattaresi? hymyili hän, lasiaan kohottaen.

—Se on totta, vastasi Antti huomattavalla itsetyytyväisyydellä. Voit onnitella. Se päättyi hyvin.

—Se päättyi niinkuin sen pitikin päättyä, lisäsi Soisalo. Onneksi olkoon! Ei ole ihmisen hyvä olla yksin.

He katsoivat kelloaan samassa ja huomasivat, että aamiaistunti oli loppunut. Heidän oli aika lähteä taas pankkiin asioita hoitamaan.

—Tapaammeko tänä iltana? kysyi Soisalo vielä pilanpäiten heidän erotessaan.

—Tuskin, vastasi Antti samaan äänilajiin. Minulla on tointa toisella haaralla.

Antti vietti nyt jonkun aikaa kuin kahta elämää. Toinen elämä oli aamupäivisin tuolla pankissa, keskellä ihmistouhua ja hälinää, toinen illoin rouva Sorvin hiljaisessa kammiossa. Ja tuntui usein kuin ne olisivat olleet aivan erikseen ja ollut niin syvä juopa niiden välille kiinnitetty, ettei mikään säije hänen sielustaan kyennyt niitä enää toisiinsa yhdistämään.

Pankissa hän oli sama säntillinen, täsmällinen virkamies kuin ennenkin, mutta päivä päivältä aina haluttomampi ja ikävystyneempi, toimien yhä enemmän ikäänkuin ulkopuolelta itseään. Hänen henkinen painopisteensä alkoi siirtyä vitkaan ja varmasti sinne, minne jo heti oli siirtynyt hänen aistillisensa. Erotiikka sai yhä suuremman vallan hänessä. Hän, joka oli ollut niin monta vuotta naimisissa, huomasi nyt vasta, ettei hän vielä tähän saakka ollut tiennyt, mitä todellinen, hillitön, pakanallinen rakkausnautinto olikaan. Mitään sellaista ei ollut koskaan ollut hänen ja hänen viileän vaimonsa välillä, ainoastaan tasaista, järkevästi hoidettua ja melkein kuin velvollisuudentapaista avioelämää. Sen sijalle oli nyt tullut eroottinen nautinnonhimo, sitä hurjempi ja väkivaltaisempi, mitä kauemmin se oli uinunut kahlehdittuna hänen olentonsa tuntemattomissa onkaloissa.

Jospa se edes olisi ollut rakkautta rouva Sorvia kohtaan tai ylimalkaan henkilökohtaista kiintymystä johonkin määrättyyn, määriteltiin yksilöön! Mutta sitä se ei ollut. Se oli enemmän aivan ylimalkaista aistinautinnon, aistihuumauksen tarvetta, jota tyydyttämään olisi voinut kelvata kuka tahansa muukin kuin hänen nykyinen rakastajattarensa. Ja kelpasikin, sillä kauan ei Antti suinkaan pysynyt rouva Sorville uskollisena, vaikka hän aina uudestaan alistuvaisena palasi tämän luokse jonkun uuden seikkailun tai lemmentouhoksen suorittamaan.

Hän rupesi yhä enemmän näkymään pääkaupungin nautiskelevassa yö- ja ravintola-elämässä. Se tarjosi paljon uutta hänelle, sillä eihän hän ollut ottanut siihen osaa sitten ylioppilasvuosiensa, eikä hän voinut olla hämmästyttävä muutosta, mikä siinä oli vajaassa parissakymmenessä vuodessa tapahtunut. Kaikki oli käynyt niin paljon loisteliaammaksi, ylellisemmäksi, kalliimmaksi ja suurkaupunkilaisemmaksi. Ennen oli naamiohuveja ja julkisia tanssijaisia ollut vain pari vuodessa, nyt niitä oli melkein joka ilta, aina jossakin noista uusista, upeista ravintolahuoneustoista, jotka olivat aina täynnä väkeä ja joissa Antti tunsu itsensä alussa sangen oudostuneeksi. Ja mitä oli tanssittu, kuinka oli hakkailtu silloin? Tanssittu vain polkkaa, valssia, saksanpolkkaa ja ranseesia, korkeintaan masurkkua lisäksi, joka osasi sitä, sensijaan kuin nyt oli jokaiselle gentlemannille välttämätöntä taitaa sekä tangot että matshikset, joita ei parhaassakaan piireissä pidetty sopimattomina.

Enin kuitenkin ihmetteli Antti sitä muutosta, joka Helsingin huvittelevassa, kepeäkenkäisessä naismaailmassa oli tapahtunut.

Porttolat oli tosin poistettu, mutta porttous levinnyt sitä laajemmalle, syvemmälle ja korkeammalle. Oli syntynyt todellinen, suurkaupunkilainen demi-monde, epämääräinen ja kansainvälinen kuin kaikkialla, ulkonaisesti moitteeton, muodikas ja hyvinpuettu, mutta oikeastaan nuorempi, tuorempi ja kauniimpi kuin monessa ulkomaisessa sivistyskeskuksessa. Siellä se joka tapauksessa oli enemmän varjossa ja syrjässä, täällä se keikkui pinnalla ja antoi suoranaisesti leimaa kaupungille. Oli vaikea kilpailla heidän kanssaan niin naisellisen yläluokan kuin alaluokan, niin siistien, sivistyneiden perhetyttärien ja nais-ylioppilasten kuin kaduilla kuljeksivien työväen tyttärien ja elinkeinostaan elävien haureuden ammattiharjoittajien. Edellisten täytyi isosti höllentää siveellisiä siteitään, jos heidän ollenkaan mieli enää miestä miellyttää, jälkimmäisten taas käydä julkeammiksi ja rohkeammiksi, elleivät he aikoneet jäädä aivan alakynteen tässä hirvittävässä, epätasaisessa olemassa-olon taistelussa.

Miehet olivat nimittäin entisestään paljon blaseerautuneet. Kuka nyt enää viitsi nähdä vaivaa naisten takia, kun niitä oli kymmenen joka sormelle saatavissa? Eihän kysymys ollut enää rakkaudesta, oli kysymys vain rahasta ja yksinomaan rahasta. Oli tullut ikäänkuin tunnuslauseeksi Helsingin elämänhaluisen miesmaailman kesken, että jokainen nainen oli vieteltävissä, kun vain oli kyllin rahaa kukkarossa. Jokainenko? ihmetteli Antti. Jokainen, vastattiin varmasti ja samalla säälisekaisella ylemmyydellä hänelle. Myöskin perhenaiset? kysyi hän vielä. Niitä varten täytyy tietysti olla vielä enemmän rahaa, vastattiin, niitä täytyy kutsua päivällisille, aamiaisille ja illallisille, käydä niiden kanssa teattereissa, konserteissa, sirkuksessa ja oopperassa, yhden kanssa ehkä viikon, toisen kanssa kuukauden, kolmannen kanssa ehkä puolenvuoden ajan, joka oikeastaan menee jo kaikkien mahdollisuuksien rajojen ulkopuolelle. Lopuksi se kuitenkin muodostuu miehelle rahakysymykseksi. Kuka viitsisi niin paljon vaivaa nähdä? On paljon mukavampaa vietellä joku pieni konttorityttö, jos tahtoo hiukankaan pysyvemmän suhteen perustaa, tai viettää hauska ilta mustasilmäisen, korkeapovisen operettinaisen kanssa. Tosin se tulee maksamaan jonkun verran, mutta silloin tietää ainakin olevansa irti hänestä aamun koittaessa.

Tähän tapaan haastelivat Helsingin nykyiset herrat oman voimansa tunnossa, sillä heillä oli yhä vieläkin enemmän rahaa kuin naisilla ja he olivat jo oppineet sen mahdin myös naisten maailmassa. He eivät ihannoineet naista enää rajattomasti ja romantisesti kuin ennen eivätkä olleet taipuvaiset hänen vuokseen järjestömästi tuhlaamaan, vaan maksoivat siitä, mitä saivat, tekivät sen lasketusti,

täsmällisesti ja tarkoituksenmukaisesti, vaatiensa siitä itselleen vastaavia hedelmiä ja tuloksia. Se oli kyynillisyyttä pantuna järjestelmään, naishalveksuntaa kehitettynä menettelytavaksi ja elämäkatsomukseksi. Oli aivan kuin miehet olisivat eroottisella alalla ottaneet käsiinsä sen vallan, josta naiset yhteiskunnalliseen arvoon ja kunniaan kohoten olivat tahtoen tahi tahtomattaan luopuneet.

Antti ei kysynyt enempää.

Mutta salaa ja itsekseen hän teki monta muuta yhtä mieltäkiinnittävää huomiota. Hän huomasi, että entiset, kodikkaat bodegat viattomine viineineen olivat kokonaan kuihtuneet ja surkastuneet, mutta niiden sijaan tulleet barit väkevine, sekoitettuine, myrkyllisine juomineen. Samoin ettei suurinkaan teatteri-ilta, ei kuuluisimmankaan taiturin konsertti, kauneinkaan taidenäyttely tai parhaankaan kirjan ilmestyminen ollut enää mikään merkkitapaus Helsingissä, vaan ennemmin jonkun uuden atleetin, uuden ulkomaisen tanssijattaren tai oopperatenorin esiintyminen. Isänmaasta ja isänmaan politiikasta ei kukaan puhunut enää. Se oli haihtunut kuin pilveen, kuin yleiseen, aisteja huumaavaan juopumukseen, jossa ei kukaan ajatellut eikä tuntenut mitään ja jossa olisi ollut naivia yrittääkään ottaa ketään tai mitään syvällisemmin.

Myöskin luonnottomista sukupuoli-vieteistä kuuli Antti puhuttavan, jotka näyttivät tässä yleisen hävityksen ja kadotuksen ilmakehässä hirvittävän laajalle levinneen. Olihan niitä ollut pederasteja ennenkin, mutta vain muutamia ja poikkeus-ilmioita, jotka koko kaupunki tunki ja joita sormella osoitettiin. Nyt niitä sensijaan näytti nousseen maasta kuin sieniä sateen jälkeen. Samoin naisia, joiden sanottiin pitävän enemmän omasta sukupuolestaan kuin toisesta. Olipa ilmestynyt vielä pari aivan uutta tyyppiä, ei uutta Berlinissä eikä Parisissa, mutta uutta meidän pienissä oloissamme, miehiä, jotka elivät epäsiiveellisten naisten ansioista, ja toisia, nuoria poikasia, jotka itseään miehille kaupaksi tarjottelivat. Pari sellaista oli Anttikin jo kohdannut öisin kotimatallaan, naisista puhumattakaan, joilta sai tuskin katuristeystä siihen vuorokauden aikaan rauhassa kulkea.

Muuten oli kaupan olevien naisten keski-ikä viimeisen kymmenen vuoden kuluessa arveluttavasti alentunut. Ei ollut enää mikään harvinainen näky nähdä kaduilla keskenkasvuisia, neljän-, viidentoista vanhoja tyttöjä toistensa käsipuolella kieppumassa ja heittelemässä irstaita silmäyksiä ympärilleen. Erään sellaisen, joka oli niin hutikassa, ettei hän pysynyt jaloillaan, vaan olisi varmaan poliisiin käsiin joutunut, oli Antti kerran korjannut kotiinsa seinää vasten seisomasta.

Tähän mädätyksen maailmaan, tähän saastaisten intohimojen pohjattomaan kuiluun ja pyörteeseen syöksyi Antti nyt kaikkine irtipäässeine aisteineen ja nautintohaluineen aina syvemmälle.

Aluksi kummastui, aluksi kauhistui hän kaikkea sitä siiveellistä velttoutta, jota hän näki ympärillään n.s. yläluokassakin ja n.s. sivistyneiden miesten ja naisten keskuudessa. Kaikki nuo hienot herrat ja heidän enemmän tai vähemmän hienot daaminsa elivät hänen mielestään kuin viimeistä päivää, kukaan ei pitänyt huolta huomisesta. Millä varoilla, millä rahoilla? ajatteli Antti usein. Hän voi melkein matemaattisesti laskea, kuinka paljon noista kullakin voi olla vuotuisia tuloja, kuinka paljon huoneustot ja välttämättömät elintarpeet maksoivat ja mikä minimalinen summa heille voi jäädä jäljelle huvitteluun. Heidän täytyi siis elää yli varojensa. Mutta mistä tulivat tarvittavat täyterahat? Luonnollisesti pankeista, niin kauan kuin nimet kävivät ja ne antoivat luottoa. Mutta sitten? Mutta ahtaina aikoina, kuten nyt? Silloin tuli välttämätön katastrofi.

Eivätkä naineet ihmiset olleet tässä suhteessa sen onnellisemmassa asemassa. Useimpien heidänkin oli jo säätynsä ja virka-arvonsa vuoksi pakko elää yli varojensa, oli jo kauan ollut pakko elää niin. Vanhoina hyvinä aikoina se oli käynyt erinomaisesti päinsä, luotto oli ollut rajaton ja kilpailu vähäinen sekä valtion että kunnan tuottavimpiinkin toimiin nähden. Nyt olivat kaikki olosuhteet käyneet ahtaammiksi, ilman että tuolla n.s. vakavaraisella yläluokalla oli ollut siiveellistä rohkeutta katsoa totuutta silmiin ja tinkiä hituistakaan entisistä elämänvaatimuksistaan. Päinvastoin oli yleinen nautinnonhalu tarttunut siihenkin ja se eli päivästä päivään, kädestä suuhun, aina yhä nopeammassa tahdissa, aina yhä sokeammiksi silmänsä ummistaen uhkaavalta perikadolta.

Antti alkoi nyt ymmärtää, mistä vaillingit ja vararikot tulivat, mistä maanalaisista lähdesuonista väärennykset, petkutukset ja itsemurhat kumpusivat.

Hänestä tuntui usein kuin olisi koko yhteiskunnan perustus ollut mätä ja koko kansa täällä tanssinut omia hautajaisiaan. Eihän sitä voinut kauan kestää. Elihän koko kansa täällä jo ulkomaisten lainojen armosta. Silloin kun niitä saatiin, oli maassa hyvät ajat. Kun ne loppuivat ja ulkomaiset rahamarkkinat kiristyivät, alkoi jälleen sama kurjuus ja viheliäisyys. Eikä ihmekään, sillä koko kansa eli yli varojensa. Tuonti kasvoi vuosi vuodelta aivan suunnattomasti eikä vienti osoittanut ollenkaan samoja merkkejä noustakseen.

Omasta puolestaan tunki Antti itsensä vielä sangen tyyneksi ja turvalliseksi. Jos hän ei omistanutkaan enää mitään, ei hän ollut velkaakaan kenellekään, ja sitäpaitsi hänellä oli vakinainen paikka ja

toimeentulo, jota helsinkiläisiin olosuhteisiin nähden voi pitää vallan ruhtinaallisena. Tosin hän alustavassa avioero-sopimuksessa oli luovuttanut osan siitä vaimonsa ja lastensa elatukseksi, mutta se, mikä jäi hänelle itselleen, oli enemmän kuin kylläksi, että hän sen avulla voi velkaantumatta viettää huolettomia, jopa tuhlaavaisiakin nuorenmiehen päiviä. Hän viettikin niitä täysin siemauksin. Tuntui niin kummalliselta olla jälleen vapaa ja pilkistaa minkä verhon tai esiripun taakse hyvänsä ilman vähintäkään pahan omantunnon soimausta. Kun hän oli nuori, hyvännäköinen, hilpeä ja elämänhaluinen, ja ennen kaikkea, koska hänellä oli rahaa ja maksoi aina itsensä ja usein toisten puolesta, hänestä tuli pian leijona Helsingin modernissa seura-elämässä, mies, jolle kaikki ovet ja sydämet olivat selkoselällään, eivätkä vähimmin naisten, jotka suorastaan häntä jumaloivat. Itse Soisalo, joka tähän saakka oli ollut heidän ehdoton lemmikkinsä, sai nyttemmin usein katkeruudekseen havaita saaneensa uuden voitollisen ja onnellisen kilpailijan.

Se ei kuitenkaan ollut omiaan mitään syvempää kaunaa veljesten välillä synnyttämään, sillä eihän kumpainenkaan heistä ottanut liian vakavalta kannalta noita asioita.

Pahinta oli, että hänen mielenkiintonsa pankkia ja pankkiasioita kohtaan väheni vähenemistään ja ettei hän nähnyt mitään keinoa, millä sitä ylläpitää. Hänellä oli niin paljon hauskeempaa tekemistä ja toimittamista. Usein aamuisin, kun hän yöllisten seikkailujensa jälkeen tunsu itsensä liian väsyneeksi ja haluttomaksi, hän ilmoittautui sairaaksi, ja jos hän pankkiin meni, hän suoritti siellä vain välttämättömimmät työnsä ja odotti kärsimättömyydellä vapautumisensa hetkeä sieltä autuaammille metsästyksmaille livistääkseen. Tunnit, jotka hän vietti siellä, tuntuivat hänestä hukkaan heitetyiltä. Kaupunginvaltuustossa ei hän käynyt enää kuukausiin. Kaikki entiset elämänarvot olivat hänessä ylösalaisin kääntyneet, kaikki yhteiskunnallinen alkanut karista hänestä. Sen sijalle oli astunut puhtaasti yksilöllinen elämänriemu ja elämäntutkistelu.

Se painoi leimansa myös koko hänen olentoonsa, jossa ennen oli ollut jotakin pakotettua, pinnistettyä arvokkaisuutta, jotakin teeskenneltyä, tekopyhää koskemattomuutta ja samalla ehkä jotakin arkailevaa ja ympärilleen pälyvää, ikäänkuin hän olisi peljännyt, että joku sittenkin voisi nähdä hänen lävitseen ja keksiä hänen oikean, väärentämättömän minuutensa. Kaikki tuo oli nyt kuin poispuhallettu. Hän alkoi päivä päivältä yhä enemmän muistuttaa huoletonta, päivänpaisteista sunnuntai-lasta, hänen otsansa oli kirkas ja pilvetön, hänen silmänsä suorat, koko hänen olentonsa reipas, vapaa ja valoisa, niin että teki sydämelle hyvää nähdä häntä. Jokainen, joka tuli hänen kanssaan kosketukseen, huomasi heti, että hänen edessään oli mies, joka oli onnensa kukkulalla.

Epäilemättä hän nyt oli paljon uskollisempi itselleen kuin ennen.

Mutta eihän näinkään voinut kauan jatkua. Eihän hän ijät kaiket voinut tätäkään kaksoiselämää elää. Täytyihän seurata jonkun loppuratkaisun, millaisen hyvänsä, joka heittäisi hänet jommallekummalle puolen sitä juopaa, mikä nyt niin ylipääsemättömänä jakoi kahtia, joskaan ei enää hänen sisäistä olentoaan, niin hänen ulkonaisen elämänsä.

11.

Oli joulukuun ovella. Antti oli juuri saman päivän raastuvan-oikeuden istunnossa saanut laillisen avio-eron ja vietti sitä hilpeillä poikamiehen päivällisillä eräässä Fennian yksityishuoneessa Soisalon ja parin muun ystävänsä kanssa, jotka olivat olleet oikeudessa todistajina. Viinit olivat hyvät, mieliala mitä hilpein ja rattoisat kokkapuheet risteilivät yli pöydän, useimmilla Antin tuores, vasta saavutettu vapaus maalitaulunaan.

—Onnittelena, ilvehti Soisalo. Pääsit hyvällä kaupalla. Nyt ei sinulla ole enää muuta huolta kuin ruveta etsimään uutta vaimoa itsellesi.

—Tahdonpa ottaa ensin pienen yleiskatsauksen kaikista tarjona olevista mahdollisuuksista, jatkoi Antti samaan nuottiin. Ei sikaa säkissä enää.

—Kaikki mahdollisuudet ovat sinulle tarjona, huomautti Soisalo hiukan vakavammin. Mutta muistakin, että sen täytyy olla rikas, määrättömän rikas. Ei kukaan hullu mene enää köyhän kanssa naimisiin näinä aikoina.

—Kuinka paljon hänellä pitää olla? hymyili Antti.

—Vähintään miljonaa, väitti Soisalo. Sen koroilla vasta voi siisti ja vaatimaton gentlemanni viettää säätynsä mukaista elämää.

—Onko sinulla monta sellaista minulle tarjottavana? naljaili Antti.

—Ainakin kymmenkunta, väitti Soisalo järkähtämättömästi. Nuoria ja vanhoja, rumia ja kauniita, muutamia myöskin siltä väliltä. Kehoittaisin sinua valitsemaan jonkun siltä väliltä.

—Miksi niin? kysyi Antti, kohottaen lasinsa ja kehoittaen vieraita maistamaan. Miksi et soisi nuorta ja kaunista minulle?

—Hän pettäisi sinua, vastasi Soisalo varmasti, tai hän riitelisi ja kiusaisi sinua muistuttamalla aamusta iltaan, mistä ja keneltä rahat tulevat. Keski-ikäiset ja varsinkin keskikäuniit naiset ovat järkevempiä. He uskovat mielellään olevansa vielä kyllin nuoria ja kauniita, ettei sinun ole ollut välttämätöntä heihin pelkästään rahan vuoksi rakastua, mutta samalla he ovat kyllin viisaita ja kokeneita tietääkseen, mitä ihmis-elämä yleensä voi tarjota heille. He ovat parhaat, kuten sanoin.

—Mutta vanhoista ja rumista sinä varoitat? nauroi Antti.

—En niistäkään erikoisesti, selitti Soisalo. Vanhoilla on ainakin se etu, että heistä pääsee pian, ja rumilla se, että he ovat kiitollisia pienimmästäkin kohteliaisuudesta. Sitäpaitsi jos kerran tahtoo tulla rikkaaksi, täytyy syrjäyttää kaikki muut näkökohdat ja keskittyä vain tuohon yhteen ainoaan tarkoitukseen. Ei voi kukaan kaikkea saada, täytyy voida täsmällistyttää tahtonsa ja rajoittua. Tämä koskee kaikkia aloja, mutta enin ehkä juuri rikkaita avioliittoja. Mutta se on kaikissa tapauksissa nopein keino miehelle niinkuin naisellekin tulla rikkaaksi tässä maailmassa.

Kaikki nauroivat Soisalon innostukselle, joka kuitenkin oli pelkistä järjenkipinöistä kokoonpantu.

—Mutta itse sinä et ole tahtonut rikastua? jatkoi Antti äskeitä leikkipuhetta.

—E-en, vastasi Soisalo, vetäen pitkään sanojaan. En tähän asti. Minulla on aina ollut kyllin, mitä olen tarvinnut, eikä rikkaus luullakseni minua oikein pukisikaan. Sinulle sitävastoin se on aivan välttämätön.

—Kuinka niin? ihmetteli Antti. Pidätkö minun elämäntapaani ja taipumuksiani niin paljon ylellisempinä?

—En suinkaan, vastasi Soisalo, mutta rikkaus antaisi juuri sinulle sen henkilökohtaisen grand-seigneurin vapauden, joka piilee olennossasi.

—Kiitos kohteliaisuudesta! hymyili Antti. Maljasi! Ja maljanne hyvät herrat!

Niistä kahdesta, jotka edellisen keskustelun aikana olivat vaieten istuneet, oli toinen nimeltään Usko Sarvas, filosofian tohtori ja tunnettu idealisti. Ei ollut sitä yleishyödyllistä yritystä, ei sitä maan ja kansan parasta tarkoittavaa uutta alotetta, kokousta, yhdistystä, lehteä tai rahankeräystä, jossa hän ei olisi jollakin tapaa ollut mukana. Hänen taskunsa olivat aina keräyslistoja pullollaan, milloin minkin avustettavan kansakoulun, kansanopiston, maakunta-museon, aikakauskirjan tai kiertävän esitelmäsarjan hyväksi, jonka vuoksi eräät hänen tuttavistaan hiukan häntä kammosivat. Varsinkin hän oli taitava kansallisia pilvilinnoja rakentelemaan.

Hänen ulkomuotonsa vastasi hänen korkealentoisia unelmiaan. Hänellä oli kotkannenä, suuret, säkenöivät silmät, pikimusta tukka ja jotakin ruhtinaallista koko olennossaan. Se, joka hänet kerran näki ja kuuli hänen puhuvan, ei voinut missään tapauksessa jäädä epätietoisuuteen siitä, kuka noiden pilvilinnain haltijaksi olisi tuleva.

Toinen, jonka nimi oli Juuso Mieslahti, oli sosialisti, ei suinkaan mitään repaleista, analfabeettista tyyppiä, vaan kakkulanenäinen, puhdasposkinen, hieno herra, arvoltaan varatuomari, asianajaja ja entinen valtiopäivämies. Hän oli vankan länsisuomalaisen talokkaan poika, joka oli ruvennut sosialistiksi, osittain vakaumuksesta, osittain kiivetäkseen nopeammin yhteiskunnallisessa asteikossa. Porvarillisissa puolueissa olisi hänen älykkäisyytensä, josta hän itse ei ollut koskaan ollut epätietoinen, saanut odottaa vuosikymmeniä päästäkseen oikeuksiinsa, täällä tuli hänestä ensi hetkessä yksi puolueen johtajista. Nuoresta iästään huolimatta—hän oli vasta muutamia vuosia yli kolmenkymmenen—hän oli ehtinyt jo olla viisillä valtiopäivillä, istua perustuslaki-valiokunnan puheenjohtajana, laatia monta tärkeää laki-ehdotusta ja kiertää vielä maat ja mantereet puolueen kenties peljätyimpänä agitaattorina. Nyt hän ei viitsinyt enää ottaa osaa valtiopäivä-työhön muuten kuin sen tai tämän valiokunnan sihteerinä. Siitä sai paremman palkan ja se oli sitäpaitsi kaikin puolin arvokkaampaa.

Idealisti, joka halveksui sydämensä pohjasta rahaa, vaikka hänellä itsellään oli yli korvien velkoja ja vekseleitä, puuttui nyt puheeseen:

—Omasta puolestani, sanoi hän, minä en hyväksy mitään ennakolta laskettuja rikkaita avioliittoja, ellei niitä solmita täysin epäitsekkäästi ja yleishyödyllisessä tarkoituksessa. Jos minä olisin Antin sijassa, minä menisin suoraa päätä jonkun miljonan-omistajattaren luokse ja sanoisin hänelle: 'Hyvä neiti tai armollinen rouva, teillä on rahaa, minä osaan käyttää ne oikein. Menkäämme naimisiin!'

—Ja saisit niin varmasti rukkaset, nauroi Soisalo. Ei, veljeni, kyllä on parasta, ettet kosi! Kuulen heti, että sinun on heitettävä asia Antin valistuneeseen huolenpitoon. Ehkäpä siitä sitten rippoo joku kolikko sinunkin listoillesi.

—Sama minulle, kuka tytön nai, lausui tohtori Sarvas, vetäen samalla taskustaan uhkaavan listapinkan. Pääasia, että se vain tapahtuu. Ajatelkaahan, mitä jo miljonan koroilla yksin voisi saada aikaan tässä maassa!

—Kas, kas, pilkkasi sosialisti. Joko velikin alkaa rahan arvon ymmärtää?

Hän itse ei suinkaan halveksinut pääomaa, vaikka hän joskus oli sen valtaa vasten saarnannutkin ja vaikka hän itse oli ja oli aina ollutkin hyvissä varoissa. Päinvastoin oli hänen elämänunelmansa kerran päästä niin rikkaaksi, että hän voisi elää koroillaan ja vetäytyä rauhassa omaa, nyttemmin jaettua kotitaloaan hoitamaan.

—Raha olisi oikeastaan maan päältä hävitettävä, ärisi idealisti. Siinä suhteessa minä olen täysin tolstoilainen.

—Pankit sinä ehkä säästäisit sentään? pisti Antti väliin.

—En, yhtä vähän kuin pankinjohtajiakaan, jatkoi idealisti. Ne ne vasta oikeita verenimijöitä ovatkin. Minä ihmettelen, ettei sosialistien huomio ole heihin enemmän kiintynyt. He vihaavat vain kauppiaita ja tehtailijoita. Mutta kauppias uskaltaa ja panee vielä alttiiksi jotakin, tehtailija tuottaa jotakin, kun pankit sensijaan...

—Vai eivät, keskeytti Soisalo. Vähäkö tässä on kärsitty vahinkoja tänäkin syksynä? Sinä et ymmärrä hyvä veli, nykyaikaista kansantaloutta. Taitaisi monenkin tehtaan pyörät pysähtyä...

Keskustelu vilkastui nyt tuokioksi niin, että kaikki ottivat osaa siihen, mutta kukaan tuskin ehti toista kuuntelemaan. Hyvät havannat, jotka juuri tulivat pöytään, tekivät kuitenkin rauhoittavan vaikutuksensa. Syntyi syvä äänettömyys, jonka aikana kukin nautti hetkisen vain pelkästä olemassaolostaan.

Soisalo keksi vapauttavan sanan.

—Naisia meillä pitää olla! huudahti hän äkkiä. Mikä symposion se on, josta puuttuu Aspasia?

—Sellaisen tiedän minä vain yhden, hymyili Antti, mutta hän tuskin lähtee yksin näin suureen miesseuraan.

—Ja mitä me sitäpaitsi vain yhdellä tekisimmekään! jatkoi Soisalo hilpeästi, arvaten Antin rouva Sorvia tarkoittavan. Monta meillä pitää olla, niin monta kuin meitä miestäkin on!

—Yhden voin minä aina luvata, lausui sosialisti hiukan raskasmielisesti. Mutta herrat saavat luvan antaa anteeksi, jos se on minun oma vihitty aviovaimoni.

—Sinä olet porvarillisin meistä kaikista, nauroi Antti. Ettes häpeä!

—Minulla puolestani ei ole mitään sellaisia naistuttavuuksia, joita minä voisin tuoda tänne, huomautti idealisti hiukan ylenkatseellisesti. Mutta voin minä vaunujen viidentenäkin pyöränä olla.

—Niinkuin se olisi joku ilo meille muille! ilvehti Soisalo. Top, päätetty, minä hankin siis kaksi naista! Mutta ketkä?

Hän jäi hetkeksi tuumimaan, muistutellen mieleensä tähän tarkoitukseen sopivia naistuttavuuksiaan. Niiden luku oli legio.

—Tuo nyt joku niistä rikkaista perijättäristäsi! pisti Antti piloillaan.

Soisalo sai valoisan ajatuksen.

—Saat kaksi, hän huudahti vallattomasti, saat kaksi. Kumpikin heistä perii vähintään miljonan, mutta ehkä enempikin. Lyödäänkö vetoa, niin he ovat täällä tunnin kuluessa, ellei mitään voittamatonta estettä satu?

—Tuossa on käsi, sanoi Antti. Erottakaa! Toiset erottivat, ja Soisalo mainitsi samalla pankkinsa pääjohtajan nimen, jolla oli kolme tytärtä, nuorin tosin vasta lyhyissä hameissa, mutta molemmat vanhemmat, hekin vasta parissakymmenissä, jo tunnettuja helsinkiläisiä esplanadi-kukkasia ja tanssijaiskeijukaisia.

Kaikki kauhistuivat, sillä he eivät olleet luulleet Soisalon niin korkealle tähtäilevän. Perhe, josta oli kysymys, oli Helsingin hienoimpia, isä itse, paitsi että hän oli suuren pankin pääjohtaja, kaupungin määrääviä mahtimiehiä, entisiä porvarissäädyn pylväitä ja nykyään Suomen laajimpien teollisuusliikkeiden tosiasiallinen ohjaaja, vanha, valkopartainen herra, jonka koko olennessa kuvastui sivistynyt, sukupolvien kehittämä urbaniteetti. Äiti oli vanhaa ruotsalaista ylimyssukua. Heidän kotinsa oli kuin linna ja heidän suurissa kutsuissaan nähtiin koolla kaikki se kerma, mitä pääkaupungin raha-, virka-, sivistys- tai sukuaateli vain oli kykenevä pinnalleen nostamaan.

Heillä oli oma autonsa, omat vaununsu ja parivaljakkonsa, oma teatteri-aitionsa, huvipurtonsa ja höyrylaivansa. Tyttöillä oli omat ratsuhevosensa. Missä ikinä isä, äiti tai joku lapsista liikkui, mainittiin heitä nimeltä ja käännyttiin heidän jälkeensä katsomaan. He olivat kuin korkeampia olentoja. Soisalo oli arvioinut sangen vaatimattomaksi heidän omaisuutensa. Yleinen mielipide arvioi sen monin verroin korkeammalle.

—Oletko hullu? kysyi Antti peljästyneenä, tarttuen ystävänsä takinhihaan. Sehän on mahdotonta, eivätkä he tule!

—Sepähän nähdään! virkkoi Soisalo päättävästi. Niinkuin he eivät olisi tuhat kertaa tämäntapaisissa istunnoissa mukana olleet!

—Myös sinun kanssasi? kysyi sosialisti varovasti.

—Juuri minun kanssani, vastasi Soisalo pienellä, huomattavalla itsetietoisuudella. Hauskoja tyttöjä! Ja sitäpaitsi, minähän löin vetoa, että hankkisin tänne pari rikasta perijätärtä.

Hän oli jo menossa, käsi ovenrivassa.

—Älä hemmetissä! varoitti Antti vielä. Mihin sinä menet?

—Puhelimeen tietysti, vastasi Soisalo. Täytyyhän meidän ensin saada selko, ovatko he kotona.

—Ja mitä sanoo heidän isänsä tästä kaikesta?

—Hän! hymyili Soisalo. Hän on tietysti vain hyvillään siitä, että hänen tyttäriään hakkaillaan. Ei suinkaan hän ole aikonut vanhoiksi piioksi heitä.

—Ja äiti?

—Hän on typerä ja vanhanaikainen! Siksi hänen tyttärensä myös niin armottomasti vetävätkin nenästä häntä.

Hän meni. Seurasi hetken jännitetty äänettömyys.

—Tietysti he *eivät* ole kotona, lausui sosialisti epäilevästi. Soisalo kehastelee!

—Tuskin, vastasi Antti. Ei hänen puheensa juuri siltä kuulostanut.

—Minusta meillä oli varsin hyvä näinkin olla, huomautti idealisti.

—Minulla puolestani ei ole mitään kahta rikasta perijätärtä vastaan, lasketteli Antti. Ikävä vain, että heitä on ainoastaan kaksi, ja meitä on tässä kolme kilpakosijaa.

—Minut voit jättää pois laskuista, virkahti idealisti.

Soisalo tuli takaisin samassa. Kaikki katsoivat kysyvästi häneen.

—Työt tulevat puolentunnin kuluttua, ilmoitti hän tynnosti, aivan kuin se olisi ollut mitä luonnollisin asia maailmassa.

Yleinen hämmästy.

—Sinun täytyy kaiketikin mennä heitä hakemaan, huomautti Antti hiukan katkonaisesti.

—Turhaa vaivaa! hymyili Soisalo ylimielisesti. Herättäisi vain liikaa huomiota. Sitäpaitsi he tulevat omalla autollaan.

—Mutta kuinka he löytävät tänne?

—Minä huomautin ovenvartialle. Ja nyt, hyvät herrat, kuinka on teidän naistenne laita?

Siihen tarvittiin vain pari puhelinkeskustelua. Ja sitten he istuivat kaikki odottamaan kuin Turkin

pashat niitä naisia, jotka he armossaan olivat esiin kutsuneet Helsingiksi nimitetyn haareminsa pimennoista.

12.

Perijättäret tulivat ensin.

Ruoka oli korjattu pois, tilattu lisää shampanjalaseja ja shampanjaa. Vierasten kunniaksi oli huonetta myös hiukan tuuletettu ja kaikessa kiireessä tuoreita ruusuja pöydälle asetettu.

Tytöt koputtivat jo ovelle, mutta ennen kuin kukaan ehti avaamaan tai mitään vastaamaan, pistivät he jo päänsä sisälle nauraen ja ilakoiden. Heidän takanaan näkyi vaitelias hovimestari kunnioittavasti kumartavana.

—Täälläpä vasta näyttää hauskalta! huudahti käsiään taputtaen toinen tytöistä. Hyvä, että muistitte meitä.

—Meillä olikin niin äärettömän ikävä! valitti toinen. Emme tienneet, miten kuluttaa pitkää iltapäivää. Ja juuri silloin soi puhelin!

Kaikki olivat nousseet tervehtimään. Soisalo esitteli. Antti ja tohtori Sarvas olivatkin heille jo hyvänpäivän tutuja entuutestaan, sosialisti yksin tuntematon.

—Ystäväni, tuomari Mieslahti, esitteli Soisalo. Valtiopäivämies, sosialisti ja tunnettu poli-tikoitsija.

—Hauskaa tutustua.

Nuoret perijättäret tervehtivät häntä päännyykäyksellä, heittäen samalla uteliaan, tarkastelevan silmäyksen häneen. Poliitikasta heillä ei luonnollisesti ollut käsitystäkään. Mutta sana 'valtiopäivämies' herätti heissä kuitenkin eräänlaista vaistomaista kunnioitusta, sillä olihan heidänkin isänsä valtiopäivillä ollut ja he käyneet porvarissäädyn lehterillä pikkutyttöinä häntä kuulemassa.

Vanhempi heistä, Margit nimeltään, oli todellinen kaunotar, pitkine, solakoine vartaloineen, tummine suortuvineen ja markeerattuine, kenties hiukan liiaksikin markeerattuine kasvonpiirteineen, joista varsinkin leuan tarmokas viiva oli isää muistuttava. Samaa ei voinut nuoremasta, Betty-nimisestä tyttärestä sanoa. Hän oli pieni, vaaleaverinen, pystynäinen, pyöreähkö tytöntyllykkä, punainen ja valkea kuin maitoon leivottu sämpylä, ja jo varsin kehittynyt muodoiltaan, vaikka hän tuskin oli vielä kahdeksaatoista täyttänyt. Vanhempi koetti säilyttää toki jonkinlaista arvokkaisuutta. Siitä taas ei nuoremmalla näyttänyt olevan kaukaisintakaan aavistusta.

Tytöt heittivät boansa ja päällysvaatteensa, jotka hovimestari korjasi, ja istuivat kursailematta pöytään alituisesti nauraen, puhuen ja pajattaen. Tuli eloa seuraan, oli aivan mahdotonta pysyä noiden ilolintujen läheisyydessä jöröjukkana.

He saivat kumpikin lasinsa ja kilistivät.

—Me vietämme tässä oikeastaan, huomautti Soisalo, ystävämme Antti Puuhaaran läksijäisiä.

—Niinkö? Te lähdette? kysyi Betty mielenkiinnolla. Te matkustatte? Minä olin myös Sveitsissä viime kesänä.

—Hän on tänä päivänä lähtenyt kunnianarvoisasta aviosäädystä, jatkoi Soisalo koomillisella vakavuudella, ja liittynyt jälleen meihin poikamiehiin, joista hänen ei olisi pitänyt koskaan erotakaan. Se on siis samalla myös ikäänkuin tupaantulijaisten ja rakkaan jälleen-näkemisen pyhä hetki.

—Ja me saamme olla sellaisessa mukana? nauroi Margit. Mikä onni ja kunnia!

He kilistivät hilpeästi Antin kanssa, joka moitteettomin elein otti vastaan heidän onnentoivotuksensa.

—Te olette tänään eronnut vaimostanne? kysyi Betty äskeistä vielä suuremmalla mielenkiinnolla ja tutkien silminnähtävällä hyväksymisellä Antin älykkäitä kasvonpiirteitä ja reipasta, hienoa olemusta.

—Saanut laillisen eron, oikaisi Antti. Niin, jo aamupäivällä, ja vaikka kello näkyy olevan jo 7, en ole ehtinyt vielä toista sydänpäpyä itselleni hankkimaan.

—Joka etsii, se löytää, pilaili Betty hilpeästi.

Koputettiin ovelle. Rouva Sorvi saapui.

Hän nyrpisti hiukan nenäänsä nähdessään Antin ja Bettyn istuvan vierekkäin, vaikka hän kyllä oli jo puhelimesta kuullutkin seuran kokoonpanon. Bettyllä, joka samoin kuin sisarensakin näkyi hyvin tuntevan hänet jumala ties mistä entisistä huvitilaisuuksista, ei näyttänyt olevan aavistustakaan hänen ja Antin välisestä lemmensuhteesta. Hän säilytti sentähden rauhallisesti paikkansa eikä Anttikaan mielestään voinut tehdä itseään naurettavaksi häntä pois ajamalla tai rouva Sorvin viereen siirtymällä. Rouva Sorvi jäi siten idealistin hoidettavaksi.

Myöskin sosialistin rouva saapui. Hän oli pieni, hiljainen, vaatimaton ihminen, mutta silmät suuret, syvät ja sielukkaat ynnä koko olennossa sellainen ihmeellinen rauha, joka tuli kuin tuoksahdus jostakin toisesta maailmasta. Antti ei aluksi voinut siirtää silmiään hänestä ja hän olisikin mielellään siirtynyt hänen vierelleen, ellei tämä heti olisi pianon ääreen istahtanut.

—Hyvä, hyvä! huusivat kaikki. Soittakaa meille jotakin! Laulakaa meille jotakin!

Rouva Mieslahti olikin entinen laulajatarkokelas, joka Helsingin Musiikkiopiston käytyään oli saanut valtion matkarahan ja opiskellut jo pari vuotta ulkomaillakin. Arvattavasti hänestä ei olisi tullut sen huonompaa eikä parempaa taiteilijataarta kuin niin monista kymmenistä hänen kaltaisistaan, mutta hän oli äkkiä saanut järkevän ajatuksen mennä naimisiin, jättää kaikki korkealentoiset primadonna-unelmansa ja ilahduttaa taiteellaan, mikäli sitä todella oli olemassa, vain pieniä perhepiirejä. Siihen se olikin riittävä ja hän lauloi varsin tyylikkäästi Schubertia ja vanhoja saksalaisia ja ranskalaisia kansanlauluja.

Siitä tuli oikein tunnelmarikas ilta. Miehet vaipuivat haaveisiinsa ja naiset eräänlaiseen surunsuloiseen tunteellisuuteen, jotka hyvin vastasivat ja täydensivät toisiaan. Rouva Sorvin tummat silmät etsivät aina silloin tällöin Antin katsetta, joka tahallaan vältti niitä, sillä hän ei tuntenut tällä hetkellä omaatuntoaan oikein rauhalliseksi eikä olisi varsinkaan tässä mielentilassa tahtonut suurin surmin katsoa niihin. Eikä kummakaan, sillä hän tunsu jonkun vierellään aina vähäväliä pusertavan hänen kättään ja kuuli kuiskattavan:

—Minä pidän niin paljon teistä, minä pidän.

Vasta illallinen tempasi heidät irti tuosta lumouksesta. Se syötiin jälleen hyvien viinien kanssa ja mitä rattoisimman mielialan vallitessa. Äänet alkoivat kohota, naurunremahdukset käydä aina vapaammiksi. Äkkiä kuuli Antti kiihkeän ja itsepintaisen äänen kuiskaavan vierellään:

—Me menemme! Eikö totta?

—Minne? kysyi Antti hämmästyneenä.

—Pois! Tulkaa! Nyt heti! Minä selitän sitten teille kaikki tuolla käytävässä.

Antti ei tiennyt mitä tehdä oikein. Seuratako tyttöä ja jättää rouva Sorvi vai pudistaako heti tuo kana kainalostaan ja siirtyä sinne, missä idealisti koetti turhan herättää rouva Sorvin mielenkiintoa esitelmöimällä hänelle uusimmista menettelytavoista kotiteollisuuden ja erikoisesti tuohiteollisuuden alalla.

Antti ei edes uskaltanut katsoa sinnepäin. Hän tunsu, että rouva Sorvin tarkastelevat silmät seurasivat jokaista hänen elettään ja liikettään.

Betty teki lyhyen lopun hänen silmänräpäyksellisestä epäröimisestään, nousemalla ylös nimittäin ja suorastaan vetämällä hänet kädestä mukaansa käytävään. Mutta sielläkään hän ei selittänyt sen enempiä, vaan johdatti Antin vaatesäiliön luokse ja viittasi vahtimestarille, joka siinä tuokiossa löysi heidän päällysvaatteensa ja kalossinsa.

—Tuotte sen huoneen laskun sitten minulle, huomautti Antti ohimennen.

Vahtimestari nyökäytti päätään ymmärtävästi.

Samassa olivatkin he jo kadulla, hiljaisessa, talvisessa kuutamossa. Antti vihelsi auton, auttoi tytön siihen, nousi itsekin ja odotti määräystä, minne ajettaisiin. Hänen päähänsä pälkähti jo sekin ajatus, että tyttö ehkä oli ruvennut voimaan pahoin ja tahtoi häntä kotiin-saattajakseen.

—Minne ajetaan? hän kysyi.

—Minne? kysyi Betty, ikäänkuin kummastuneena niin typerästä ja yksinkertaisesta kysymyksestä. Tietysti teidän luoksenne.

Antti antoi osotteensa autonkuljettajalle. Tyttö painautui kiinni häneen eikä puhunut koko matkalla

mitään.

Mitähän tästäkin tulee? ajatteli Antti. Hänen jo sangen kehittyneestä elämäkokemuksestaan huolimatta oli tuokiotila outo hänelle eikä hän tuntenut sitä täysin vallitsevana.

Auto pysähtyi. Antti aukaisi paraati-oven, maksoi ja kiirehti tytön perästä, joka jo oli ehtinyt vääntää sähkön palamaan ja kuului juoksujalkaa rientävän ylös portaita. Hän saavutti hänet vasta ovensa ulkopuolella.

—Mikä vuorikauris! kehaisi Antti.

Betty ei vastannut mitään, vaan viittasi kärsimättömästi lukkoon, joka samassa aukeni, ja pujahti kuin sisilisko eteiseen. Antti väänsi sähkön palamaan, auttoi hänen yltään ja johdatti hänet saliin, jonka permannolle heleä kuutamoinen loi sinervänvihreitä kuvioitaan.

Antti yritti sielläkin sytyttää sähkön.

—Ei, ei, lausui tyttö nopeasti. On hyvä näin.

Myöskään Antista se ei ollut epämiellyttävää.

—Odottakaa hiukan! hän sanoi. Siirrämme nojatuolit tähän ikkunan eteen...

Betty viipyi pari tuntia hänen luonaan.

Kun Antti oli saattanut hänet kotiinsa ja jälleen päässyt omaan huoneustoonsa, täytti rajaton, pakanallinen riemu hänet. Hän väänsi sähköt palamaan joka huoneessa, astuskeli edestakaisin vihellellin ja jaksoi tuskin käsittää tätä uutta onneaan, joka kuin taivaasta oli hänen syliinsä tipahtanut. Tyttö, kaunis kuin Herran enkeli, ja vielä lisäksi miljonanperijätär! Hän ei vain tiennyt, pitikö hänen heti huomenna pukeutua hännystakkiin ja mennä hänen kättään kaikkien muotojen mukaan omakseen pyytämään, vaiko antaa tytön mieluummin järjestää kaikki valmiiksi ja sitten vasta odotettuna, vaatimattomana kosijana esiintyä.

Vielä kun hän meni levollekin, uneksi hän pelkistä miljonista, joita joka taholta vyöryi hänen ylitseen, niin että ne tahtoivat viedä hengen häneltä ja hänet tukahduttaa... Mutta kun Antti unessa katsoi tarkemmin, mikä se niin ahdisti hänen kurkkuaan, hän huomasi, ettei siihen syynä olleetkaan rahapussit, vaan pehmeät, valkeat käsivarret... Ja sitten hän näki unta jälleen, että hän seisoi korkealla vuorella, ja hänen edessään levisi ihmeellisiä kangastuksia kaukaisista eteläisistä maista, joissa hiljaiset, suurisilmäiset naiset liukuivat kantotuoleissa pitkin autioita, äänettämiä, kuutamoisia katuja, valkeiden, tasakattoisten talojen välitse, ja hyräilivät muukalaisia lauluja, jotka kaikuivat niin kaihomielisiltä ja surunvoittoisilta.

—Mitä lauluja ne ovat? hän oli unessa kysyvinään.

—Ne ovat kuolleiden kansojen lauluja, vastattiin, kansojen, jotka ovat eläneet niinkuin nykyisetkin ja laulu yksin on jäänyt jällelle helkkymään.

Hän heräsi tavantakaa ja nukahti oikein vasta kauan senjälkeen kuin hän oli kuullut ruokasalin kellon lyövän viittä.

13.

Seuraavana aamuna myöhästyi Antti pankista puolituntia, jota ei ollut hänelle vielä koskaan ennen tapahtunut. Kun hän saapui apulaisjohtajien huoneeseen, ilmoitti Manner hänelle kuivakiskoisesti, että pääjohtaja oli pyytänyt hänet puheilleen.

Antille sanoi paha aavistus, ettei se ollut tapahtunut missään hyvässä tarkoituksessa. Ei hänen aavistuksensa häntä pettänytkään.

Vanhus istui pää käden varassa nojatuolissaan. Kun hän kuuli oven narahtavan, hän kääntyi, silti muuten muuttamatta asentoaan.

—Istukaa, olkaa hyvä, hän sanoi, viitaten tuoliin pöydän toisellapuolen.

Antti istui.

—Herra johtaja on tahtonut puhua kanssani? hän kysyi.

—Kyllä, vastasi ukko happamen näköisenä. Te ette ole osoittanut tarpeellista mielenkiintoa pankkia kohtaan viime-aikoina.

—Tarkoittaako johtaja, että minä en olisi täyttänyt minulle uskottuja tehtäviä? kysyi Antti.

—En, sitä minä en tarkoita, puhui ukko ohuiden, verettömien huultensa lomasta. En luonnollisesti mitään varsinaista laiminlyöntiä, jollainen ei saakaan tulla kysymykseen. Mutta pankki vaatii miehen koko harrastuksen, koko mielenkiinnon. Hän ei saa ajatella, ei edes kuvitella mitään muuta, hänen täytyy kokonaan, kerrassaan antautua pankille, käyttää vapaa-aikansa eläytyäkseen sisälle kaikkiin mahdollisuuksiin ja pankki-aikansa niitä toteuttaakseen. Hän on pankin oma, niin sanoakseni. Siitä hänelle palkka maksetaan eikä suinkaan tuosta juoksevasta konttorityöstä, jonka mikä prokuristi hyvänsä voi suorittaa... Ja suokaa anteeksi, mutta sellaista mielenkiintoa en minä todellakaan ole viime-aikoina huomannut teissä.

Antti tunnusti sielussaan, että tuossa puheessa oli järkeä, ja tunsii itsensä tuolta kannalta hyvinkin syylliseksi.

—Se on mahdollista, sanoi hän sentähden vain yksinkertaisesti. Minulla on tänä syksynä todellakin ollut selvitettävänä eräitä yksityisasiota, jotka kenties ovat vahingollisesti pankkityöhöni vaikuttaneet.

—Hyvä, että myönnätte sen, nykäytti ukko päätään. Teidän yksityis-asioihinne ei tarkoitukseni suinkaan ole tunkeutua. Mutta jos te kerran otatte ne puheeksi, täytyy minun kertoa teistä huhuttavan, että olette tänä syksynä ruvennut viettämään epäsäännöllistä elämää.

Antti tunsii verensä kiehahtavan. Pirun ukko! ajatteli hän. Jokaisen uuden käänteen se osasi käyttää hyväkseen. Tässä täytyikin nähtävästi pitää kieli keskellä suuta ja olla jokaisen sanansa suhteen varoillaan.

—Minä puhuin yksityis-asioistani enkä yksityis-*elämästäni*, oikaisi hän ylpeästi. Toivon, että se todellakin jää tämän keskustelun ulkopuolelle.

—Aivan kuin suvaitsette, virkkoi ukko partaansa pujoen ja hellittämättä hetkeksikään hänestä tutkivia, pistäviä silmäyksiään. Mutta suonette jälleen anteeksi, jos minä kaikesta tästä olen tullut tuumineeksi, taikka oikeammin, päässyt siihen varmaan vakaumukseen, että te kenties ette ole oikealla alalla täällä pankissa ja että joku muu ala ehkä paremmin vastaisi teidän synnynnäisiä taipumuksianne.

Antti ymmärsi. Siinä se nyt oli, se epäsuosio, se neuvo poistua, se *consilium abeundi*, jota hän jo kesästä saakka oli aavistanut. Jos se olisi tullut jonakin muuna hetkenä, se olisi ollut täydellinen ukkosen-isku hänelle. Nyt sitävastoin, kun hän vielä oli voitonhurmauksessa viime-öisen valloituksensa jälkeen, merkitsi se hänelle verrattain vähän. Täytyihän sen kuitenkin tulla! Olihan hän vapaa, terve, työkykyinen mies, kyllä hän aina jostakin paikan saisi. Ja mitä merkitsivät ylimalkaan kaikki maailman virat ja paikat hänelle, jonka tarvitsi vain ojentaa kätensä poimiakseen miljoonia!

Silloin soittaisi ukkokin uutta kelloa. Ja silloin saisi hän niinkuin monet muutkin nähdä, ketä he oikeastaan olivat pistäneet.

Hän nousi virallisesti.

—Tajuan täydellisesti, mitä herra johtaja tarkoittaa, sanoi hän kuivasti. Paikkani on tästä päivästä saakka vapaasti käytettävissä.

Ukko painoi hänet takaisin tuolille.

—Ei niin, ei niin, sanoi hän, nyt jo paljon ystävällisemmin. Tarkoitukseni ei suinkaan ole ollut teitä noin päätäpahkaa maantielle ajaa. Ajattelin, että istuisitte tässä nyt vielä eräitä kuukausia, tekisitte töitänne, kuten ennenkin, ja katselisitte jotakin sopivaa tointa itsellenne...

—Minä en joudu maantielle, sanoi Antti, torjuen kylmästi luotaan hänen ystävällisyytensä. Herra johtajan ei ole todellakaan tarvis sillä ajatuksella vaivautua.

—Teillä on toimi katsottuna? kysyi ukko.

—Ei, vastasi Antti, mutta minulla on sitä, mikä on hyvää tointakin kallisarvoisempi.

—Mitä se on? kysyi ukko silmiään siristäen.

—Se on sitä mitä sanotaan miehen itseluottamukseksi, vastasi Antti ja meni menojaan.

Ukko jäi hänen jälkeensä miettiväisenä katsomaan.

Antti söi omituisella mielellä sinä päivänä aamiaista Ala-Kämpissä. Hän tunsi tehneensä suuren ja ratkaisevan päätöksen, joka tulisi hänen elämänsä purren aivan uusille ja tuntemattomille urille suuntaamaan. Kuitenkin hän oli tyytyväinen käyttökseenä tuolla pääjohtajan huoneessa. Juuri niin täytyi hänen menetellä, jos hänen mieli olla mies, joka ansaitsi kunnioitusta myös itsensä edessä.

Ravintola oli ollut melkein tyhjä, kun hän tuli tänne. Vähitellen alkoi se täyttyä ja klo 12:n jälkeen oli tuskin yhtään pöytää enää saatavissa. Oli pankkien ja konttorien yleinen ruokatunti. Yleisö olikin enimmäkseen liikemiehiä, joukossa myös joku asianajaja, lääkäri tai arkkitehti. Viinurit juoksivat, veitset ja kahvelit kalisivat, kuka soitti kärsimättömästi pöytäkelloa, kuka huusi kovalla äänellä unohdettua tai hänen mielestään liian kauan viipynyttä tilaustaan. Kaikilla näytti olevan kuumeentapainen kiire, kaiken piti tapahtua kuin tulipalossa.

Mutta tämä ei ollut ainoastaan liikemaailman ruokatunti, vaan nähtävästi myöskin pörssitunti. Joka pöydässä kävi keskustelu kiihkeänä, toisia seisoivat keskellä lattiaa puhuen matalalla äänellä ja tehden vilkkaita kädenliikkeitä. Silloin tällöin ilmestyi myös ovelle joku turkkiaan ja lakkiaan riisumatta, kääntyi hovimestarin puoleen, kysyi jotakin ja meni menojaan. Hän ei nähtävästi tavannut tavattavaansa. Koko sali surisi kuin ampiepesä. Mitä surisseekaan? ajatteli Antti. Mitähän osakekauppoja tuollakin tehdään, mitä tontteja myydään, mistä uusista vararikoista tai epävarmoista saatavista päätetään? Ja äkkiä lensi hänen aivojensa läpi ajatus, että kenties heistä useimmat olivatkin vain ilmitulemattomia varkaita, jotka jo huomina päivä mahdollisesti paljastaisi.

Joukossa oli monta Antin hyvää tuttuakin, vaikka kukaan ei sattunut hänen pöytänsä istahtamaan. Tuntui niin omituiselta ajatella, että hän kaikkien noiden silmissä yhä edelleen oli nuori, lahjakas pankkiherra, jota eräänlainen sädekehä ympäröi, sentähden että hän niin nuorella iällä oli kohonnut niin vaikuttavaan asemaan. Hän, joka ei enää ollut mitään, jolle tuo kaikki ei enää merkinnyt mitään, senjälkeen kuin hän oli nähnyt onnensa temppelien hämmöttävän! Huomenna he ehkä kaikki jo olisivat saaneet tietää, että hän oli virkaheitto. Mutta he saisivat pian tietää myös jotakin muuta, joka saisi tämänkin salin vielä enemmän ampiepesänä surisemaan.

Äkkiä piirtyi Bettyn kuva ilmi-elävänä hänen sielunsa silmien eteen. Herra siunatkoon! Täytyihän hänen tavata tyttö, tietää, itkikö tämä eilisen kohtauksensa perästä vai nauroi, vai oliko ehkä kokonaan murtunut ja muserrettu. Mutta eihän hän voinut noin vain hänen kotiinsa tunkeutua.

Jumalan kiitos, olihan toki puhelin olemassa!

Antti syöksyi tuulispäänä puhelimeen. Hänelle vastasi joku outo, karkeahko nais-ääni, arvattavasti emännöitsijän, että niin rouva kuin tyttäret olivat heti aamiaisen syötyään lähteneet kaupungille.

Se hiukan jäähdytti Antin tulistuneita tunteita. Ja hän tyytyi tällä kertaa toisella, paljon levollisemmalla äänellä soittamaan kukkakauppaan ja pyytämään, että he lähettäisivät sieltä kimpun punaisia ruusuja ja kirjeen osoitteella, jonka hän Fix-toimiston pojalla pian sinne toimittaisi.

Sitten hän palasi pöytänsä, tilasi mustepullon, kynän, kuoren ja paperia ja ryhtyi kaikesta ympärillään hälisevästä ihmisjoukosta huolimatta kirjettä kirjoittamaan.

14.

Hän ei ollut vielä päässyt pitkällekkään tässä työssään, kun hän äkkiä tunsi olkapäätään keveästi kosketettavan. Harmistuneena siitä, että häntä näin tärkeällä hetkellä häirittiin, hän käännähti ja etsi jotenkin tiukalla katseella tuntematonta vihollistaan.

Mutta samassa silmänräpäyksessä hän nousi ylös kunnioittavasti.

Olihan se itse vanha kamreeri Jäkälä, joka ystävällisesti, melkein liian ystävällisesti hymyillen seisoivat siinä hänen vierellään.

—Hyvää päivää, hyvää päivää, sanoi hän, puristaen Antin kättä kaikella sillä sydämellisyydellä, johon hänen laihat sormensa suinkin kykenivät. Vaistoni ei sittenkään pettänyt minua. Arvasin teidät täällä tapaavani.

—Herra kamreeri on etsinyt minua? kysyi Antti, muistaen samalla heidän edellisen keskustelunsa Pörssin ruokasalissa.

—Kyllä, vastasi vanha kamreeri. Sallitteko?

Antti teki kädellään niin kohteliaan liikkeen kuin osasi. Mikä tuon ukkelin jälleen lähetti hänen

tielleen ja jälleen juuri hänen elämänsä käännekohtassa? Tällä kertaa hän ei ainakaan voinut tietää mitään, sillä olihan Antti vasta pari tuntia sitten virastaan irtisanoutunut.

Ukko Jäkälä istui ja viittasi leikillisesti pöydällä oleviin kirjoitusneuvoihin.

—Johtaja tekee nähtävästi laskelmiaan, huomautti hän, tekee keskellä ruokatuntiaankin. Niin on, niin on, aika on rahaa, ei ole hyvä hetkeäkään turhanpäiten kadottaa...

Hän tilasi itselleen teetä ja voileivän. Hänen siinä hampaattomalla suullaan purrestaan ja pergamenttihuulin kuumaa hörppiessään oli Antilla hyvä tilaisuus kerrankin koettaa syventyä tuon äijän kasvonjuonteisiin ja koko olentoon, joka niin täydellisesti erosi hänen nykyaikaisesta liikemiesympäristöstään.

Palttootaan hän ei katsonut ollenkaan vaivakseen tämäntapaisessa paikassa riisua, yhtä vähän kuin kalossejaan tai korkean, suipon piippalakin muotoista talvipäähinettään. Sen alla näytti hänen päänsä luonnottoman pieneltä ja vähäpätöiseltä. Hänen ihonsa oli aivan kellertävä, silmäluomet kuopallaan, leuka ja ylähuuli paljaksi ajeltuja, suun ympärillä epälukuinen määrä sarkastisia viivoja ja syvennyksiä. Kapea, laiha kotkannenä täydensi petolintumaista vaikutusta. Hän oli kuin haamu entisiltä ajoilta, jolloin koottiin eikä tuhlatu ja tultiin rikkaaksi, ei suurilla tuloilla, vaan pienillä menoilla. Sanottiin hänen nuoruutensa päivinä harjoittaneen myös koronkiskomista.

Antti siirsi nopeasti syrjään alottamansa rakkauskirjeen ja odotti nyt, mitä tuolla tuomiokirkon-tontulla mahtoi olla hänelle sanomista.

—Asia, josta aioin puhua teille, virkkoi vanha kamreeri vihdoin verkalleen, ei ole ehkä teille uusi eikä merkillinen, mutta sitä oudompi on ehdotus, jonka aion tehdä teille. Epäilemättä se tulee teitä hämmästyttämään, kenties loukkaamaankin...

—Oh, ei siitä pelkoa! hymyili Antti. Minä kestän kuulla kyllä mitä hyvänsä. Ja sitäpaitsi, onhan se vain ehdotus.

—Juuri niin, juuri niin, ehätti vanha kamreeri vahvistamaan. Huomaan, että te otatte oikealta kannalta asian. Kysymys on siitä graafillisesta yhtiöstä, jonka hyvin tunnette ja jonka toimitusjohtajana oli teidän lankonne Kivimäki...

—Niin, se heittiö, jupisi Antti. Hän tuli minullekin kauniit rahat maksamaan.

—Olen kuullut, olen kuullut, nykytteli päätään vanha mies. Hän on nykyään Etelä-Amerikassa?

—Minulle on kerrottu niin, vastasi Antti. Mutta olkoon hän missä tahansa, se on minulle jotakuinkin samantekevää.

—Myöskin minulle, virkkoi vanha kamreeri. Eikä nyt olekaan kysymys hänestä, vaan tuosta graafillisesta yhtiöstä. Voinko pyytää teitä lausumaan siitä rehellisen mielipiteenne? Mitä te ajattelette siitä?

—Se on resuperällä, sanoi Antti suoraan.

—Mutta jos sen järjestäisi? kysyi äijä, katsoen kiinteästi ja kallellapäin silmiin häntä. Mitä ajattelette sen mahdollisesta kannattavuudesta?

—Mitä parasta, vastasi Antti hetkeäkään miettimättä. Ja kannattihan se jo lankonikin aikana, vaikka hän sotki asiat.

—Minua ilahduttaa, virkkoi äijä käsiään hykerellen, että olemme yhtä mieltä siitä asiasta. Te tiedätte ehkä, että minäkin tavallani olen intresseerattu tuosta yhtiöstä...

—En, sitä en ole tiennyt, sanoi Antti vilpittömästi. Eihän herra kamreerilla suinkaan ole siinä osakkeita?

—Onpa niinkin, onpa niinkin, muhoili ukko. Eikä olekaan vähän, vaan noin satakunta.

Antti hämmästy. Tiedettiin, ettei vanha kamreeri Jäkälä yleensä kevytmielisesti rahojaan sijoittanut. Aina kun kuultiin, että hän vain oli ottanut osakkeita jossakin yhtiössä, uudessa tai vanhassa, nousi niiden arvo heti ja kaikki rupesivat niistä kilpailemaan. Lempoko häntä nyt oli riivannut! Oliko tuon hiiden Kivimäen onnistunut itse pääpeijakastakin petkuttaa?

—Siitä ei minulla ole ollut aavistustakaan! ihmetteli hän. Eikä kamreerin nimeä ole koskaan edes mainittu tuon liikkeen yhteydessä.

—Olenkin hankkinut nuo osakkeet vasta vihoviimeisinä aikoina, hymyili vanha kamreeri ohuesti. Te pidätte sitä hullutuksena. Minä puolestani katson, että juuri nyt on oikea hetki tehdä niillä afääriä.

—Hm, tuumi Antti miettiväisenä. Jos se onnistuu, se on nerokas temppu, juuri sellainen, joka voi ainoastaan herra kamreerin päähän pälkähtää. Tuota liikettä on yleensä pidetty jo kuolemaantuomittuna, eikä se eläisi enää hetkeäkään, ilman johtokunnan jäsenten yksityisiä ponnistuksia.

—Tiedän, tiedän, puheli vanha kamreeri. Mutta sen *täytyy* onnistua!
Liike on vain saatava käyntiin, asiat järjestykseen...

—Kyllä, kyllä, myönsi Antti. Mutta kaikki riippuu siitä, kuka sen tekee! Täytyy olla ensin tarpeellista liike-pääomaa ja sitten oikea mies toimitusjohtajana.

—Taikka päinvastoin, pisti ukko väliin.

—Taikka päinvastoin, myönteli Antti jälleen. Liike-pääomaa kyllä tulee, jos vain on oikea mies toimitusjohtajana.

—Niin minäkin arvelen, virkkoi ukko, luoden luppasilmistään terävän, läpituokean katseen häneen. Ja tiedättekö, minulla on jo oikea ehdokas tuohon toimeen?

—Kuka?

—Juuri te, herra johtaja. Älkää hämmästykö, älkää heti evätkö tarjoustani! Sallikaa minun selittää.

Nyt vasta hän puhkesi oikein puhumaan. Hän huomautti, ettei hänen ehdotuksensa ehkä sentään niinkään hullu ollut kuin sitä voi ensi hetkessä luulla eikä ehkä Antille niinkään epäedullinen kuin se oli edullinen yhtiölle. Luonnollisesti ei yhtiö voinut suorittaa lähestulkoonkaan samaa palkkaa kuin mikä hänellä pankinjohtajana oli, tuskin puoltakaan siitä, mutta sehän olisi nyt vain alussa ja siitähän olisi varaa myöhemmin nostaa summaa. Pantaisiin aluksi vakainaista palkkaa esim. 6,000 mk. ja loput palkkiota. Olisihan siinä kaikissa tapauksissa itsenäinen asema...

—Mutta ehkä minä myöhästytn teitä pankista? kysäisi hän välillä. Kello on nyt juuri yksi, huomaan, ja kenties teidän on oltava siellä.

—Ei hätää, vastasi Antti rauhallisesti. Vaikka en menisi koko päivänä, ei se niin vaarallista olisi, varsinkaan siinä tapauksessa, että voin ilmoittaa olleeni finansineuvotteluissa herra kamreerin kanssa.

Vanha kamreeri kumarsi päätään kohteliaisuudelle.

—Sangen imartelevaa minulle, sanoi hän. Mutta ainakin pääjohtaja tietää jo siitä. Kysyin juuri puhelimitse teitä häneltä, soitettuani ensin turhaan teidän kotiin ja Pörssiin...

—Herra kamreeri on soittanut pankkiin? kysyi Antti, ikäänkuin saadakseen vahvistusta epäluulolleen.

—Kyllä, vastasi vanha kamreeri viattomasti. Ilmoitin, että minulla olisi tärkeitä asiaa.

Eikös se ole ollut jo sielläkin nuuskimassa? ajatteli Antti. Ja saanut arvattavasti tietää pääjohtajalta tai arvannut hänen äänestään minun nykyisen asemani. Se äijä tulee aina oikealla hetkellä! Ja ehkä hän on jo ennenkin tietänyt siitä? Hän ja pääjohtaja ovat vanhoja ystäviä, kenties he ovat neuvotelleetkin siitä keskenään, kenties on asia jo aikoja sitten ollut päätetty heidän välillään... Niin se oli! Ellei hän olisi tiennyt Antin jo eronneen pankista, hän ei olisi ikinä iljennyt tarjota hänelle niin pieniä palkkaetuja...

Sillä aikaa kehitteli ukko Jäkälä hänelle lähemmin ehdotustaan. Jos Antti suostuisi siihen, hänen olisi jo uudeltavuodelta liikkeen johtoon astuttava. Varsinainen yhtiökokous pidettäisiin vasta keväällä, jossa hänet vakinaiseksi toimitusjohtajaksi valittaisiin. Hän esitti myös tarkoin liikkeen tilan, näytti sen vastaavan ja vastattavan, osoitti, paljonko liike-pääomaa tarvittaisiin ennen kesää ja paljonko siitä menisi lankeavien velkojen suorituksiksi...

Antti kuunteli vain toisella korvallaan. Hän oli päättänyt joka tapauksessa ottaa tuon toimen vastaan, sillä mitäpä hän muutakaan voi nykyisessä olotilassaan. Eihän voinut virattomaksi heittäytyä, täytyihän joku toimi olla jo siltäkin varalta, että hänen ehkä piakkoin olisi kosittava ja pyydyttävä Bettyn kättä hänen isältään, jolloin hänen täytyisi voida mainita jotakin uusista tulevaisuudensuunnitelmistaan. Virkaheitolle pankinjohtajalle ei kukaan hullu antaisi tyttärsään, mutta kyllä sensijaan liikkeen toimitusjohtajalle, jonka osakkeista sata oli kamreeri Jäkälän käsissä.

—Mitä arvelette? kysyi ukko vihdoin. Miellyttääkö ehdotukseni teitä? Asialla olisi kiire, sillä liikkeen asiat eivät siedä enää tätä välitilaa.

Antti otti näön vuoksi päivän miettimis-aikaa.

15.

Uudenvuoden aamuna luettiin kaikissa pääkaupungin lehdissä seuraava välike-utinen:

—*Liikealalta*. Pankinjohtaja Antti Puuhaara on irtisanoutunut nykyisestä toimestaan ryhtyäkseen graafillisen yhtiön 'Kuvan' toimitusjohtajaksi. Hra Puuhaara astuu heti virkaansa.

Antti katseli uutista puolelta jos toiseltakin, piti lehteä kauempana ja lähempänä silmiään sekä nautti sanomattomasti huomiosta, minkä se epäilemättä kaikissa liikemies-piireissä, mutta myöskin koko Helsingissä herättäisi. Useimmille tulisi se varmaan yllätyksenä niinkuin pommi, eikä vähemmän suinkaan tuon yhtiön velkojille, joista monet jo luultavasti olivat suuriinkin tappioihin valmistuneet.

Hän kyllä osaisi heidät lohduttaa! Ja hän näyttäisi kyllä jo huomisesta päivästä saakka olevansa oikea mies paikallaan.

Juuri työtä hän tunsikin kaipaavansa, vapaata, itsenäistä työtä, joka jännittäisi kaikki hänen hengenvoimansa eikä jättäisi hänelle joutoaikaa enempää kuin mitä uneen ja tarpeelliseen terveydenhoitoon oli välttämätöntä. Heti pankista erottuaan hän oli tuntenut ikäänkuin suuremman edesvastuun-tunteen ja itsesäilytysvietin paisuttavan poveaan. Pankki oli ollut, kuten vielä enemmän ehkä avioliitto, toki jonkinlainen korkkivyyö, jonkinlainen tuki ja suojaava aita hänelle, jonka varassa aina voi pysyä pystyssä ja pinnalla, omia voimiaan paljon ollenkaan rasittamatta. Nyt oli toisin, nyt hän oli yksinomaan itsensä varassa, nyt olisi hän auttamattomasti mennyttä miestä, jos hänen jalkansa livettäisi tai kätensä herpautuisi. Nyt oli varustauduttava ensi kerran täydellä todella elämäntaisteluun, nyt oli hoidettava terveyttään ja työkykyään, ainoata pääomaa, mikä hänellä oli tässä maailmassa.

Olihan hän kerran ennenkin vain samalla pääomalla alottanut. Mutta hän oli ollut nuori silloin, alle kahdenkymmenen ja valmis mitä puutteita ja itsekieltämyksiä hyvänsä kärsimään toivotun päämääränsä saavuttamiseksi. Nyt hän oli jo keski-ikäinen mies ja tottunut mukavaan, huolettomaan elämään. Olisiko hänellä tarmoa alkaa vielä kerran alusta ja käydä jälleen vanhalla voimalla aurankurkeen?

Antti ojensi käsivarsiaan itsetietoisesti. Hän lepäsi vielä vuoteessaan, mutta tuli paloi jo uunissa, talvinen aurinko paistoi sisälle ikkunasta, ja hänen suuri makuuhuoneensa, joka häneen oli niin usein kylmältä ja kolkolta vaikuttanut, tuntui nyt ensi kerran pitkien aikojen perästä ympäröivän hänet ystävällisyyden ja kodikkaisuuden turvallisella ilmakehällä. Hän oli viettänyt eilisen illan, samoin kuin joulu-aatonkin rouva Sorvin luona, mutta lähtenyt jo ennen keski-yötä sieltä ja mennyt heti nukkumaan. Siksi tunsikin hän nyt itsensä oikein levänneeksi mieheksi, mikään ei hänen mieltään painostanut, ei naiset eikä raha-asiat, jotka viime syksynä olivat häntä niin usein valvottaneet. Hän oli, toisin sanoen, onnellinen mies kiireestä kantapäähän.

Tässä mielentilassa sopi hänen sentään hyvin kumpiakin ajatella.

Mitä naisiin tuli, oli hänen suhteensa rouva Sorviin nykyään mitä parhain, huolimatta hänen pienistä syrjähyppyyistään, jotka hänen oli vähällä vaivalla onnistunut selittää tyydyttävästi. Mikäli hän oli ollut huomaavinaan, uskoi rouva Sorvi aivan sokeasti häneen ja rakasti häntä päivä päivältä yhä enemmän, jonka vuoksi hän jo usein oli tavannut itsensä tuumimasta mennä hänen kanssaan oikeaan lailliseen avioliittoon. Siitä esti häntä kuitenkin taas hänen suhteensa Bettyyn, johon tosin ei ollut heidän viime tapaamisensa jälkeen mitään asiallista jatkoa tullut, mutta joka juuri siitä syystä askarrutti sitä enemmän hänen ajatuksiaan ja mielikuvitustaan. Kaikista ponnisteluistaan huolimatta hän ei ollut tänä aikana nähnyt koko tyttöä, vain kerran sattumalta kadulla tavannut, jolloin tämä oli hymysuin kiittänyt häntä kirjeestä sekä kukkasista ja Antti eräistä kauniista muistoista, jotka hän oli säilyttävä sydämensä syvimmässä. Näin he olivat jälleen nauraen ja ilkamoiden eronneet, eikä Antti, jos olisi kysytty häneltä, olisi vielä tälläkään hetkellä voinut vastata, oliko hänen otettava asia leikin päältä vai totisesti. Hän olikin siihen nähden päättänyt antaa ajan kulua ja odottaa sopivaa tilaisuutta...

Mutta hänen ajatuksensa lähtivät jälleen liitelemään niitä latuja, joiden päästä hänen kovan lapsuutensa ja ankaran puutteenalaisen nuoruutensa kohisevat korpimetsät ystävällisine, vilkkuvine mökinvaloineen häämöttivät. Ne sointuivat tällä kertaa parhaiten yhteen hänen yleisen mielentilansa kanssa.

Hänen isänsä oli köyhä räätäli Korsosta, hänen äitinsä torpparin tytär samalta paikkakunnalta. Kouluun ne kuitenkin olivat hänet toimittaneet, ensin kansakouluun, sitten jo pääkaupungin oppikouluun. Kovaa oli hänen koulunkäyntinsä ollut, nähnyt oli hän usein suoranaista nälkääkin, asunut

Sörnääsissä pihanperällä, saaden kotoaan hiukan kuivaa ruokaa, mutta pitäen itse jo alaluokilta saakka huolta särpimestään ja muista tarpeistaan. Niin oli hänestä vihdoin tullut ylioppilas. Jo samana kesänä hän oli saanut omasta mielestään ruhtinaallisen paikan ja palkan eräässä sanomalehdessä, kiivennyt siitä vähitellen lehden aputoimittajaksi, lueskellut siinä sivussa ja suorittanut kandidaattinsa. Mutta hänen aikomuksensa ei ollut suinkaan ollut jäädä sanomalehden toimittajaksi tai ruveta vähäpalkkaisia tuntiopettajan tai kollegan virkoja etsimään. Hänen halunsa paloi liikealalle. Hän tahtoi tulla rikkaaksi ja ansaita rahaa, sillä hän oli kärsinyt poikavuosinaan aivan liian paljon köyhyydestään. Niin oli hän ottanut lainan, johon hän oli saanut eräitä lehden johtokunnan jäseniä takuusen, matkustanut Saksaan ja suorittanut siellä kurssin eräässä kauppa-korkeakoulussa. Tutkittuaan siellä vielä jonkun aikaa nykyaikaisia liiketapoja ja harjoiteltuaan vuoden eräässä englantilaisessa pankissa, hän oli palannut kotiin ja tehnyt heti pari onnistunutta talonkauppaa, joilla hän oli voittanut kymmeniä tuhansia. Kun hän samalla oli tehnyt itsensä tunnetuksi myös teoreetikkona kirjoittelemalla ulkomailta ammattilehteen ja myös jokapäiväisten sanomalehtien kauppa-osastoihin, ei hänen tiensä ollut enää ollut siitä pitkä pankkiherraksi.

Ja nyt hänen jälleen olisi pakko uuteen alaan tutustua! Mutta hän ei epäillyt hetkeäkään, ettei hän siinäkin onnistuisi. Kaikki alat olivat siihen nähden samanlaiset hänen mielestään, että ne vaativat vain hiukan tervettä järkeä ja tarmoa sitä käyttämään. Pahempi oli tuon tarvittavan liike-pääoman laita...

Antti hymyili voitollisesti. Mitä hullua! Mitä hän tässä oikeastaan hassuttelikaan, että hänen jälleen olisi alusta alotettava ja jälleen uusi yhteiskunnallinen kilpatantereensa pala palalta vallattava? Olihan hänellä nimi! Olihan hänellä koko Helsinki täynnä vaikutusvaltaisia tuttavuuksia. Toista se oli siihen aikaan...

Ovikello helähti. Piika kuului menevän avaamaan ja ilmoittavan, ettei herraa vielä voinut tavata, mutta ehkä tuntia myöhemmin.

—Nukkuuko hän? kysyttiin.

—Ei, mutta hän on vielä vuoteessaan.

—Se ei mitään tee! Minä menen sisälle.

Antti oli jo tuntenut ystävänsä Soisalon äänen ja huusi hilpeästi 'tervetulemaan!' hänelle. Soisalo tulikin siinä samassa ja istui hänen keinutuoliinsa.

—Hei! Sinähän olet luopunut pankista? sanoi hän. Ja olet jaksanut sen pitää niin salassa, että minäkin sain vasta lukea sanomalehdestä.

—Minulla on ollut omat syyni siihen, hymyili Antti.

—Ja ottanut niskoillesi tuon kaatuvatautisen liikkeen, josta minä vielä eilen en olisi maksanut huutokauppa-hintaakaan. Mutta nykyoloissa: mistä saa ostaa sen osakkeita?

—Jos aiot sijoittaa siihen osankin pää-omastasi, jatkoi Antti samaan iloiseen äänilajiin, täytyy sinun pitää kiirettä, pyhä veli. Sillä minä voin kuiskata sinulle näin meidän kesken erään salaisuuden.

—Minkä? kysyi Soisalo, hänkin leikillä ääntään alentaen. Kas vain, miten avomieliseksi sinä olet tullut! Seinillä on korvat. No niin...?

—Kamreeri Jäkälä on jo ostanut sata osaketta.

Soisalo vihelsi, eikä se tällä kertaa enää aivan leikkiä ollut.

—Todella?

—Niin totta kuin sinä istut siinä. Luuletko minun muuten lähteneen hulluttelemaan?

Soisalo sytytti savukkeen.

—Pelkäsin tosiaan, hän sanoi nyt aivan toisella, sydämellisellä äänellä, että joku oli vetänyt nenästä sinua, mutta huomaan ilokseni, että sinulla on ollut omat laskelmasi.

—Varmasti, sanoi Antti. Enhän minä vielä ole sentään tullut hajamieliseksi.

Sitten hän esitti avomielisesti laskelmansa. Soisalo kuunteli tarkkaavasti häntä. Kun toinen oli lopettanut, hän nousi ylös, käveli sängyn luo ja ojensi kätensä hänelle:

—Onneksi olkoon! sanoi hän. Jos sinun laskelmasi pitävät paikkansa, et sinä tarvitse mitään muuta kuin liike-pääomaa. Jätä se minun huolekseni!

Siihen saakka on minun pieni omaisuuteni kokonaan sinun käytettävissäsi.
Hyvästi!

—Menetkö jo?

—Menen. Minulla on jo varhaisesta aamupäivästä yhtä ja toista toimittamista... Sukulaisia kaupungissa, sinä ymmärrät... Mutta päivällistä me voimme syödä yksissä.

—Top! Se on päätetty, sanoi Antti. Siinä tapauksessa minä syönkin aamiaista kotona.

—Hyvä! Ja näkemiin! Tahdoinkin vain olla ensimmäinen onnittelemaan sinua uuteen asemaasi.

Siinä on oikea ystävä, ajatteli Antti hänen mentyään, minun ainoa oikea ystäväni!

Hän nousi ylös, kylpi, voimisteli ja pukeutui vitkalleen. Merkillinen hyvinvoinnin tunne täytti koko hänen olentonsa. Samalla kuuli hän jälleen ovikellon helähtävän.

—Hanna ei laske sisälle ketään, hän ehti emännöitsijälleen sanomaan.
Minä en ole kotona kenellekään.

Hän ei tahtonut pilata hyvää tuultaan, sillä hän tiesi, ettei sieltä Soisaloa miellyttävämpää vierasta kuitenkaan tulisi. Kuitenkin kuunteli hän eräänlaisella jännityksellä, mitä tapahtuisi eteisen ovella.

Hän kuuli oven aukeavan, mutta ei sanaakaan siitä, mitä hän oli käskenyt Hannan sanomaan, ainoastaan jonkinlaista epäselvää kuiskutusta...
Kuinka? Eiköhän hän erehtynyt? Kuuluihan sieltä aivan selvään iloisia, heleitä lasten-ääniä.

—Ei tee mitään, kuuli hän sitten kirkkaan, hiukan kovan nais-äänien soinnahtavan. Me tulemme kuitenkin sisälle. Meillä on kyllä aikaa odottaa.

Kylmät väreet kävivät pitkin Antin selkäpiitä. Olihan se Elnan, hänen entisen vaimonsa ääni! Ja siinä tapauksessa nuo lapset ... niidenhän täytyi olla hänen omiaan...!

Aivan oikein, siinä oli Elna, hiukan laihtuneena ja ulkomaalaistuneena, mutta muuten terveenä ja hyvinvoivana, vieläpä nuortuneena entisestään. Ja siinä olivat hänen lapsensa, Jukka ja Inka, jotka jo hälsivät hänen ympärillään ja pyrkivät hänen käsivarsilleen kapuamaan.

Heitäkään ei Antti ollut nähnyt siitä kohtalokkaasta syyskuun illasta saakka kuin he äitinsä kanssa olivat jättäneet talon.

Hän otti heidät syliinsä, ensin toisen, sitten toisen, suuteli heitä ja kääntyi vasta senjälkeen heidän äitinsä puoleen, joka vaieten oli ovensuuhun pysähtynyt.

—Tervetulemaan, lausui hän kylmästi ja virallisesti, sillä hän muisti vihollisen kanssa puhuvansa. Olethan palannut ulkomailta.

—Jo jouluksi, vastasi Elna hiljaisesti. Arvelin, ettet panisi ehkä pahaksi, jos tulisimme sinulle onnellista uutta vuotta toivottamaan.

—Se on totta, lausui Antti painokkaasti. Myöskin minä pyydän toivottaa sinulle joka suhteessa onnellista uuttavuotta.

He kattelivat ja katsoivat suoraan silmiin toisiaan. Elnan katse hämärtyi, hän käänsi päänsä pois ja sai äkkiä jotakin kiireellistä hommaa hattuneulansa kanssa.

Hän on muuttunut! ajatteli Antti. Hän on käynyt ikäänkuin naisellisemmäksi ja pehmeämmäksi. Mutta onko hän muuttunut todellakin? Kenties se on vain joku uusi temppu, jota hän tahtoo käyttää houkutelukseen minut itselleen hyvin edulliseen? *Timeo Danaos...* Täytyy olla varuillaan, aina varuillaan sen naisen suhteen...

—Etkö riisu? hän kysyi tyyneesti. Pyydän, että olet kuin kotonasi.

Vasta sen sanottuaan huomasi Antti, mikä verinen iva voi piillä hänen sanoissaan. Hänen tarkoituksensa ei suinkaan ollut loukata tuota naista, kaikkein vähimmän muistuttaa häntä mistään entisestä. Heidän suhteensa, mikäli he maailmassa toisiaan tapaisivat, täytyi hänen mielestään olla yksinomaan moitteeton, virallinen ja täsmällinen. Omasta puolestaan hän oli valmis kaikki loukkaukset ja karsimansa vääryydet unohtamaan ja kaikkein mieluummin ollut sekä antamatta että saamatta mitään uusia vaikutuksia. Jos ei tuo nainen sitä itsestään ymmärtäisi, täytyi häntä siitä huomauttaa.

Hän auttoi Elnan päältä ja ohjasi saliin hänet. Lapset olivat ehtineet jo heidän edelleen, juosseet keittiöön Hannan luo, aukoneet kylpyhuoneen ja säiliöiden ovia, tehneet remuisan toivoretken kautta kaikkien huoneiden ja päätyneet vihdoinkin lastenkamariin, johon Antti ei ollut astunut jalallaan heidän lähtönsä jälkeen. Erinomainen Hanna oli kuitenkin pitänyt kaikki siistinä ja tomuttomana.

—Tietysti te syötte täällä aamiaista? kysyi Antti.

Elna nyökkäytti päätään myöntävästi ja hajamielisesti. Kaikesta päättäen teki entisen kodin näkeminen syvän ja järkyttävän vaikutuksen häneen. Mutta Antti ei vieläkään ollut varma, teeskentelikö tuo nainen vai ei. Hän oli kerran tullut tuntemaan tiikerin kynnet ja epäili nyt petoa sen pehmeimmässä, suloisimmassa levossakin.

Antti painoi sähkönappulaa ja antoi määräyksen Hannalle, joka hymyilevänä ja onnellisena kiirehti sitä täyttämään. Sitten seurasi hän lasten kutsua, jotka olivat vanhat leikkimurkkansa keksineet ja vaativat nyt isää omiin päähänpistoihinsa osaa ottamaan.

Myöskin Elna ilmestyi ennen pitkää kynnykselle.

Mutta hän ei ollut seisonut siinä montakaan sekuntia, ennen kuin hän kalpeni, horjahti ja olisi kaatunut, ellei hän olisi saanut tukea pihtipielestä. Antin täytyi rientää häntä auttamaan.

—Ei minun olisi pitänyt tulla tänne, hän sanoi puoli-ääneen, painaen tuskallisesti sydäntään. Ei tänne, ei tänne!

Antti johdatti hänet istumaan ja toi lasin vettä hänelle. Elna tyyntyi vähitellen. Sitten alkoivat he virallisesti ja rauhallisesti jutella heidän välisistä käytännöllisistä asioistaan.

Oli sovittu silloin syksyllä, että heidän irtaimistonsa jaettaisiin tasan heidän välillään, siten nimittäin, että kumpikin ottaisi omansa, minkä oli tuonut taloon, vaikka kaikki saisi toistaiseksi tai siihen saakka kuin Elna ulkomailta palajaisi jäädä entiselleen. Nyt ilmoitti hän vuokranneensa oman huoneustonsa Katajanokalla ja kysyi, olisiko Antilla mitään sitä vastaan, että hän vähitellen rupeisi siirtämään täältä sinne kapeitaan.

Luonnollisesti ei Antilla voinut olla mitään sitä vastaan. Olihan se kaikin puolin välipuheen mukaista eikä hänellekään ollut mikään ilo elää vieraiden huonekalujen välissä täällä.

—Vieraiden? kysyi Elna, kohottaen nuhtelevan, enkelimäisen katseen häneen.

—Juuri niin, vastasi Antti. Ne kävivät minulle vieraiksi sen jälkeen kuin sinä olit lähtenyt täältä.

—Ja minä? kysyi Elna vielä hiljaisesti. Vaikutanko minäkin vieraalta sinuun?

—Pyydän, että vältämme kaikkia tunneasioita, vastasi Antti. Me emme kuitenkaan voisi tyyneästi keskustella niistä.

—Olet ehkä oikeassa, myönsi Elna alistuvasti.

Kaikki kävi sitten erinomaisesti siihen saakka kuin vieraiden oli lähdeittävä. Aamiainen oli maukas, lapset reippaita ja älykkäitä, Elna hiukan alakuloinen, Antti sitä puheliaampi ja pirteämpi. Mutta kun he kaikki olivat sitten eteisessä ja lapset jo oven ulkopuolelle ehtineet, lankesi Elna äkkiä Antin kaulaan ja purskahti hillittömästi itkemään:

—Antti! sai hän vain soperretuksi kesken kyyneltensä. Antti!

Antti ei vastannut mitään, vaan koetti hellävaroin irroittaa kaulastaan hänen käsivarsiaan.

—Antti! parahti Elna vielä kerran. Minä juoksen järveen, ellen saa jäädä sinun luoksesi, ijäisesti sinun luoksesi!

Nyt uskoi Antti. Mutta hänen sydämensä pysyi kylmänä, jääkylmänä. Jospa tuo hellyys olisi tullut hänen osakseen joskus ennen! Silloin se varmaan olisi tehnyt tärisyttävän vaikutuksen häneen. Olihan tietysti nytkin, liikuttavaa, että Elna, hänen kova, järkevä, viileä Elnansa itki. Mutta se oli vain hermovaikutus. Hän ei tuntenut pienimmänkään henkilökohtaisen hellyyden oireen nousevan sydämestään, ainoastaan jonkun verran ylimalkaista, yleis-inhimillistä sääliä ja myötätuntoa.

—Eihän se voi käydä päinsä, sanoi hän tyyntävästi kuin lapselle. Ethän sinä missään tapauksessa voi tänne jäädä, sillä onhan nyt kaikki ohitse.

Elna pyyhki kyyneleensä ja poistui vitkalleen.

Antti hengähti helpotuksesta ja astui takaisin saliin, avasi ikkunan ja veti keuhkojen täydeltä raikasta, päivänpaisteista talvi-ilmaa. Niin todellakin! Kaikki entinen oli ohitse, uusi terveempi ja voimakkaampi ajanjakso alkamassa...

16.

Ensimmäisestä arkipäivästä, saakka ahkeroi Antti sitten O. Y. 'Kuvan' konttoripöydän ääressä. Ja sietikin ahkeroida, sillä liikkeentila oli huonompi kuin kukaan oli osannut aavistaakaan, kirjanpito hutiloitu ja kaikki asiat niin epäjärjestyksessä kuin ne saattoivat olla huolimattoman toimitusjohtajan jäljeltä, joka hänkin jo monta kuukautta oli ollut teillä tietymättömillä. Vaikeinta oli kuitenkin välttämättömän liikepääoman hankkiminen. Yhtiöllä itsellään ei ollut luottoa nimeksikään, täytyi turvautua yksityisiin, hankkia takuita ja varatakuita, tunnusteita, ja vastatunnusteita. Monta kertaa näytti jo siltä kuin ei mikään auttaisi, kuin joku laina tai vekseli välttämättä lankeaisi ja koko yhtiö jo seuraavana päivänä romahtaisi. Mutta Antti teki ihmeitä. Hän juoksi, hän puuhasi, hän käytti puhelinta ja ihmiset luottivat häneen, sillä olihan hän tunnettu pankkikyky ja hän osasi esittää asiansa sekä vakaumuksella että innostuksella. Mahdollisesti teki myös kamreeri Jäkälän nimi vaikutuksensa. Pääasia oli, että hän loi rahaa kuin tyhjästä, aikana, jolloin paljon vakavaraisempienkin liikkeiden täytyi yleisen rahapulan vuoksi lyödä kintaat pöytään, yhtiön sopimukset lunastettiin päivälleen ja liikkeen menekki kasvoi muutamassa kuukaudessa suuremmaksi kuin mitä se oli ollut sen ensimmäisinä, raharikkaina loistoaikoinakaan.

Ukko Jäkälä ei antanut penniäkään, yhtä vähän kuin hän pisti nimeään mihinkään yhtiön papereihin. Hän katsoi tehneensä jo enemmän kuin kyllin hankkiessaan nuo sata osaketta.

Omansa ja Soisalon luoton oli Antti heti alussa käyttänyt loppuun, olipa pantannut vielä erääseen pankkiin joukon ystävänsä hänelle ojentamia talo-osakkeita.

Hänen oma pankkinsa pysyi vain entisellä nyrpeällä kannallaan. Siinähan ne yhtiön entiset sitoumukset pääasiallisesti olivatkin, ja vaikka he näkivät, että niistä toinen toisensa perästä suoritettiin, he eivät suostuneet vähimpiinkään myönnytyksiin, ei edes vekselilyhennyksiin. Tuo kävi usein kovasti Antin sapelle ja hän mainitsi kerran ystävänsä Soisalolle siitä.

—Tule meille! sanoi tämä empimättä. Siirry kokonaan meille, niin saat nähdä toisenlaista kohtelua.

—Niinkö luulet? epäröi Antti. Mahtaisikohan se käydä päinsä? Täytyy myöntää, että sama ajatus on joskus omien aivojenikin kammioissa tuikahtanut.

—Se käy kuin tanssi, vakuutti Soisalo. Minä puhun itse ensin vanhan herran kanssa ja sitten saat sinä hoitaa loput.

Hän piti lupauksensa. Ja eräänä päivänä hän ilmoitti Antille, että asia oli tarpeeksi valmistettu ja että vanha herra odotti hänen käyntiään.

Antti lähti siinä silmänräpäyksessä, vaikka hänen sydämensä vähän pamppailikin, sillä eipä hän mennyt puhuttelemaan ainoastaan Helsingin rahakkaimman pankin pääjohtajaa, vaan myöskin Bettyn isää, johon hän ei ollut koskaan edes ohimennen tutustunut.

Vanha herra otti sangen ystävällisesti vastaan hänet.

—Vai niin, sanoi hän, kohteliaalla, hyväntahtoisella hymyllään, jolla hän yleensä voitti kaikki ihmiset. Tekö olette johtaja Antti Puuhaara? Olen kuullut, olen kuullut paljon hyvää teistä...

Ja isällisesti käsipuoleen tarttuen hän ohjasi Antin omaan huoneeseensa.

Antti esitti uuden yhtiönsä tilan, sen suuret mahdollisuudet, mutta myöskin liike-pääoman puutteen. Vanha herra teki sillä aikaa ahkerasti muistiinpanojaan. Äkkiä katkaisi hän Antin puhetulvan ja kysyi yksinkertaisesti:

—Paljonko luottoa te tarvitsette päästäksenne vuoden eteenpäin?

—Satatuhatta, vastasi Antti hetkeäkään arvelematta, sillä hän tiesi, että jos vanha herra kerran luotti hänen laskelmiinsa, olisi satatuhatta yhtä helppo saada kuin viisikymmentäkin tuhatta.

—Te saatte satatuhatta, vastasi vanha herra. Hän nousi ylös. Vastaan-otto oli nähtävästi lopussa ja Antti ojensi kätensä jäähyväisiksi.

—No, ja te itse? kysyi vanha herra sydämellisimmällä maailmanmiehen-äänellään. Mistä johtuu, etten ole koskaan nähnyt teitä kodissani? Kuitenkin tiedän, että tunnette varsin hyvin tyttärenti...

Antti tunki korvanlehtiensä kuumenevan. Mitähän peijakasta tästä tulisikaan? Aikoo ehkä ottaa rokinmitat minusta...

Hän katsoi parhaaksi puhua siitä asiasta tällä kertaa niin vähän kuin suinkin. Ja hän lausui vain lyhyesti:

—Minulla on se kunnia.

—Niin, he ovat teistä minulle joskus puhuneet, jatkoi hymyillen vanha herra. Kuulkaa, meillä on tänä iltana pienet pidot. Uskallanko toivoa saavani nähdä teidät vieraanani?

Eikä Antti voinut siihen muuta kuin kiittää ja kumartaa.

Hän tuli jotakuinkin hämmästyneenä tuosta omituisesta pankista, jossa satojentuhansien jutut ratkaistiin parissa minuutissa ja yksityiset asiat käsiteltiin niin vaivattomasti rinnan puhtaiden liikeasiain kanssa. Aivan toisiin menettelytapoihin hän oli tottunut omassa pankissaan, eikä hän niitä vielä nytkään voinut täydellisesti halveksia mielessään, vaikka hänen ihailuansa ei ollut herättämättä tuo kummallinen vanha herra, joka tuntui aivan liian suurelta meidän pieniin oloihimme. Oliko hän narri vai yli-ihminen? Kaikki merkit, mutta ennen kaikkea hänen pankkinsa tosiasiallinen menestys, viittasivat jälkimmäiseen.

Antti oli sitten sen illan pidoissa, joita vanha herra oli 'pieniksi' nimittänyt, mutta joissa oli läsnä vähintään viisikymmentä henkeä Helsingin kaksikielisestä hienostosta, suomalaiset kuitenkin tuntuvasti vähemmistönä. Hän tapasi myös siellä Bettyn, jonka kanssa hänellä oli pitkä keskustelu.

Hän tahtoi vihdoinkin saada selville suhteensa tuohon naiseen tai ainakin tietää, oliko hänellä suhdetta tähän ollenkaan. Betty torjui ensin nauraen kaikki Antin yritykset siihen suuntaan, mutta kun ei tämä hellittänyt, kävi hän vihdoinkin jonkun verran vakavammaksi ja tarkkaavaisemmaksi.

—Mitä te oikeastaan tarkoitatte? kysyi hän, kohottaen Anttia kohden viattomat, taivaansiniset silmäteränsä.

—Tarkoitin vain, että joku selitys meidän välillämme ei ehkä olisi aivan poissa paikaltaan, vastasi Antti.

—Omasta puolestani minä en näe mitään syytä siihen.

Antti kokosi ajatuksiaan. Tuon tytön kanssa ei nähtävästi näillä keinoin voinut päästä puuhun, ei petäjään. Täytyi käyttää tepsivämpiä, täytyi mennä suoraan asian ytimeen...

—Ettekö? Ettekö todellakaan? kysyi hän, koettaen turhaan etsiä Bettyn katsetta tämän jälleen maahanluotujen silmäluomien alta. Ette tuon yöllisen hetkenkään vuoksi, jonka vietitte minun luonani?

—Oh, hymyili tyttö. Sehän oli vain hetkinen.

—Mutta ... mutta, sammalsi Antti avuttomana. Mutta ... minähän viettelin teidät!

Betty purskahti kaikuvaan nauruun.

—Suokaa anteeksi, koki hän naurunsa keskeltä sopertaa, suokaa tuhannesti anteeksi. Ja minä kun luulin, että minä olin teidät vietellyt!...

Sitten nauroi hän jälleen hillittömästi. Antti puri huultaan ja tunnusti itselleen saaneensa tarpeellisen ojennuksen.

—Te olette oikeassa, sanoi hän.

Mutta nyt tarttui tyttö hänen käteensä ja katsoi ystävällisesti silmiin häntä.

—Te loukkaudutte? sanoi hän. Se on turhaa, sillä enhän minäkään ole edes yhdellä sanalla tahtonut vetää teitä tilille tuosta yöstä. Mikä on ollut, se on mennyt, ja pitäkäämme se suloisena muistonamme.

Antti ei ollut vielä koskaan kuullut naisen puhuvan noin. Hän tarttui tytön käteen, ja he katsoivat nyt suoraan silmiin toisiaan.

—Te ette siis ollenkaan rakasta minua? kysyi hän.

—Kyllä, pidän paljonkin teistä, vastasi tyttö, enkä minä muuten olisikaan teille antautunut. Mutta

rakkaus? Se on niin suuri sana...

—Sitä on kuitenkin maailmassa, vakuutti Antti.

—Mahdollista kyllä, myönsi tyttö vienosti... Mutta jos rakastaisinkin teitä, eihän se silti olisi mikään syy minulle mennä teidän kanssanne avioliittoon, lisäsi hän sitten toisella, aivan hilpeällä äänellä.

—Eikö? kysyi Antti yhä enemmän ihmeissään.

—Epäilemättä ei ... mikäli te nimittäin äskeisellä puheellanne tarkoittitte avioliittoa.

—No niin, minä tarkoitin avioliittoa.

—Se tuottaa kunniaa teidän jalolle luonteellenne, lausui tyttö ilkamoiden. No niin, minä vapautan teidät viettelijän avioliitto-velvollisuudesta.

—Betty! sanoi Antti nuhtelevasti.

—Ja pyydän myös itselleni samaa vapautusta! lisäsi Betty nauraen ja yritti juosta pois.

Mutta Antti piti vielä kädestä kiinni häntä.

—Sanokaa minulle vielä yksi asia, pyysi hän, vain yksi, ennen kuin kuljemme kumpikin omalle tahollemme.

—Vaikka sata, naljaili tyttö. Kysykää!

—*Miksi* te tulitte minun luokseni, kun teidän tunteenne minua kohtaan eivät olleet kerran sen vakavammat?

Betty mietti hetken.

—Se huvitti minua, sanoi hän sitten yksinkertaisesti. Eikö teidän praktiikassanne ole koskaan tapahtunut, että olette ottanut naisen joksikin yöhetkeksi mitään niisanottuja syvempiä tunteita häntä kohtaan tuntematta?

Antti päästi hänen kätensä siinä silmänräpäyksessä. Nyt hän oli todellakin sydämeen saakka loukkaantunut.

Olihan tuo tyttö verrannut häntä huvinaiseen, jonka kanssa on hauska herkutella yksi yö, mutta josta ei sen koommin tahdota tietää tuon enempää! Todellakin imartelevaa hänelle, Antille. Mutta epäilemättä hän oli hyvin ansainnut tämänkin katkeran ojennuksen, sillä muuten hän ei arvattavasti olisi koskaan parantunut miljonahoureistaan.

Näin miettien nousi hän Bettyn huoneen nurkasta, jossa heidän selittäytymisensä oli tapahtunut ja siirtyi muiden vieraiden joukkoon, missä heidän poissa-olonsa ei ollut herättänyt vähintäkään huomiota. Soisalo yksin oli pannut merkille sen.

—Noh? kysyi Soisalo, tyrkäten hiljaa kylkeen häntä. Kuinka käy?

—Minkä? kysyi Antti vastaan happamesti.

—Tietysti sinun naimapuuhiesi, lausui toinen. Tuleeko niistä mitään?

—Saa nähdä, virkkoi Antti nyreästi. Oletpa sinä utelias.

—Minulla on omat syyni siihen, kuiskasi Soisalo salaperäisesti. Laitakin, että tulemme langoiksi!

—Häh? kysyi Antti silmät ymmyrkäisinä.

—Saatpahan kuulla vielä tänä iltana, muhoili Soisalo. Kihlauksemme julkaistaan illallispöydässä.

—Kihlauksesi? Kenen?... Bettyn kanssa?

—Eipä suinkaan, nauroi Soisalo, silloinhan meidän olisikin vaikea päästä langoiksi. Margit on hänen nimensä. Meillä on jo kauan ollut vähän niinkuin vispilänkauppaa keskenämme.

Antti oli kuin pilvistä pudonnut. Sepä uutinen vasta!

—Onneksi olkoon! sai hän vihdoon esille soperretuksi. Oletpa sinä voinut salaisuutesi säilyttää, kun ei edes minulla ole ollut siitä aavistustakaan.

—Salaisuus salaisuudesta! hymyili Soisalo. Etpä sinäkään tuosta paikanmuutoksestasi minulle liikoja laverrellut.

Illallispöydässä nousi ylös todellakin talon isäntä täysi shampanjalasi kädessä ja julisti, että hänellä oli ilo ilmoittaa vanhimman tyttärensä Margitin kihlaus pankinjohtaja Soisalon kanssa.

Alkoi yleinen onnittelu ja kilistäminen. Kaikki naimattomat nuoret miehet tunsivat kalvavaa kateutta tuota miekkoista kohtaan, joka niin sievästi oli miljonan ja vielä sen lisäksi täydellisen kaunottaren itselleen napannut ynnä yhdellä iskulla astunut yhteiskunnan määräävien arvohenkilöiden joukkoon. Naiset puolestaan, sekä naidut että naimattomat, katselivat Soisaloa entistä suuremmalla mielenkiinnolla ja tulivat siihen yksimieliseen lopputulokseen, että tyylikkäämpää miestä olisi Margit turhaan saanut Helsingin seurapiireistä etsiä... Kun hän sitäpaitsi oli hyvää sukua, ei asiata vastaan siitäkään kannalta voinut olla mitään muistuttamista.

Antti ei tuntenut tapauksen johdosta kateutta, yhtä vähän kuin erikoista tyytyväisyyttäkään. Hän totesi olevansa aivan poskeinen sen suhteen. Hän ei edes olisi voinut sanoa itselleen, pitkö hän sitä Soisalolle onnena vai onnettomuutena. Mutta jos se oli onni, ei hän todellakaan tiennyt ketään miestä, joka olisi paremmin ansainnut onnensa, ja sillä mielellä meni hänkin muiden mukana kilistämään nuoren parin kanssa.

17.

Antti oli ollut mielestään hyvinkin sukkelan liikesommitelman keksivinänsä. Hän oli tullut yhteyteen erään toisen rappiolla olevan liikkeen johtokunnan jäsenten kanssa, jotka olivat taipuvaiset myömään koko yhtiönsä omaisuuden polkuhinnasta saadakseen edes jotakin takaisin siihen uhraamistaan pääomista.

Se oli kirjapaino-liike, jolla oli oma talokin erään syrjäkadun varrella, mutta lähellä kaupungin keskustaa. Liike oli vasta muutamia vuosia vanha, sen koneet nykyaikaiset ja uuden-uuatukaiset. Liitettynä O.Y. 'Kuvaan' siitä olisi muodostunut jättiläisliike, jolle ei olisi ollut vertaista koko Helsingissä. Nyt juuri oli edullinen hetki. Senkin johtokunnan puheenjohtajana oli ennen toiminut niin surullisella tavalla päivänsä päättänyt Lauri Toivio, sekin oli saanut kärsiä hänen tekemistään vaillingeista, johtokunnan jäsenet olivat koettaneet sitä talvikauden eteenpäin kitkuttaa, mutta nyt olivat mahdollisuudet lopussa, kaikki tiet tukossa eikä rahaa mistään saatavissa. Kun yhtiön omistajat sitäpaitsi olivat valmiit ottamaan vastaan suurimman osan kauppahintaa O.Y. 'Kuvan' osakkeina, ei Antin mielestä voinut olla olemassa kuin yksi ainoa katsantokanta asian suhteen.

Hän puhui siitä Soisalolle, joka piti tuumaa aivan nerokkaana. Hän keskusteli siitä vanhan kamreeri Jäkälän kanssa, mutta kohtasikin tältä taholta aivan odottamattoman kiinteää vastustusta.

—Ai, ai, sanoi ukko, se on vaarallinen ajatus! Kehoittaisin herra johtajaa siitä ajoissa luopumaan.

—Luopumaan? ihmetteli Antti. Miksi? Katsooko herra kamreeri, että liiaksi laajennamme liikettä vai...?

—En, en mitään senkaltaista, pudisti ukko päätään. Mutta siinä on kuitenkin eräs niksi.

—Mikä niksi?

—Pyydän, että herra johtaja itse ottaa selvän siitä. Mutta siihen mennessä toivoisin jo johtajan oman edun kannalta, ett'ette liikaa tätä suunnitelmaanne julki kuuluttaisi.

Antti ei tietysti totellut neuvoa, sillä hän oli aivan varma tuumansa onnistumisesta. Myöskin useimmat hänen oman johtokuntansa jäsenistä olivat siitä suorastaan haltioissaan. Mutta hän ei myöskään voinut olla huomaamatta, että tuo suunnitelma kaikille, joille hän mainitsi siitä, ollut niinkään tervetullut. Monet pudistelivat päätään yhtä epäilevästi kuin vanha kamreeri Jäkäläkin, silti mitään tosiasiallista syytä mainitsematta.

Tässä täytyi piillä joku salaisuus. Mutta mikä?

Antti sai sen pian selville. Oli olemassa eräs toinen rappiolla oleva yhtiö, eräs kirjakauppaliike, joka oli vararikon partaalla ja jolla oli paljon sitoumuksia hänen omassa entisessä pankissaan. Pankki taas ei tahtonut mitenkään vaatia sitä vararikkoon, sillä paitsi sitä, että se itse olisi hävinnyt tuntuvia summia siinä, oli koko tuo liike pantu alkuun pankkia lähellä olevista piireistä, joihin siis myöskin kuuluivat sen pää-osakkaat. Tätäkin yhtiötä oli siten talvikausi keinotekoisesti pystyssä pönkitetty, mutta se tietysti ei voinut ijtä kaiket käydä päinsä. Täytyi tulla joku loppusuoritus, ja siihen oli yhtiön osakkailla, kuten

pankillakin suunnitelmansa.

He tahtoivat saada haltuunsa O.Y. 'Kuvan', joka oli kannattava liike ja jolla oli kaikki mahdollisuudet, lyödä sen yhteen mainitun kirjakauppa-osakeyhtiön kanssa ja pelastaa edellisen avulla jälkimmäisenkin. Tämä olisi siten käypä päinsä, että kyseenalaisen kirjakaupan varasto oli arvioitava mahdollisimman korkeaan, mutta O.Y. 'Kuvan' omaisuus mahdollisimman alaiseen hintaan, ja edellisen osakkeet säilytettävä täydessä nimellis-arvossaan, mutta jälkimmäisen noin kolmanteen osaansa alennettavat. Silloin ei pankki, yhtä vähän kuin sitä lähellä olevat piirit, tulisi häviämään penniäkään. Ainoat, jotka tulisivat häviämään, olisivat ne O.Y. 'Kuvan' osakkaat, jotka olivat ostaneet osakkeensa nimellis-arvosta tai yleensä kolmatta osaa korkeammasta hinnasta.

Antti tunsu heti leijonan kynnen tuossa suunnitelmassa. Se ei ollut voinut syntyä kenenkään muun älypään aivoissa kuin hänen oman entisen pankkinsa pääjohtajan, tuon "vuorenvanhuksen", joka juuri oli mestari moisia sommitelmia tekemään. Samalla ymmärsi hän niin kamreeri Jäkälän kuin muidenkin epäilykset hänen oman aivan toisaalle tähtäävän suunnitelmansa suhteen. Kukaan ei tahtonut turhan vuoksi tuon pankkipomon kanssa riitautua. Jos hän kerran oli asian niin päättänyt mielessään, oli se myöskin menevä niin, se näkyi olevan ihmisten yleinen mielipide, niidenkin, jotka tuon järjestelyn kautta tulisivat tuhansia ja kymmeniä tuhansia häviämään.

Mutta nyt juuri tahtoi Antti näyttää, ettei se sentään vielä ollut sillä päätetty ja että voi olla toisiakin tahtoja maailmassa kuin "vuorenvanhuksen". Jos ei kukaan muu uskaltanut, uskaltaisi hän, Antti, ainakin ruveta tarjottua sormikoukkua vetämään. Hän tiesi kyllä, mitä vastavoimia hän siten manaisi esille ja että siitä tulisi taistelu, jonka laajuudesta ja kiihkeydestä hänellä ei vielä voinut olla aavistustakaan. Mutta hän oli nuori, hän luotti omiin voimiinsa ja liikkeensä osake-enemmistöön, jonka hän aina katsoi saavansa puolelleen. Ja sitäpaitsi: olihan hänellä vielä käyttämättömänä se sadantuhannen luotto, jonka tuon toisen, kilpailevan pankin pääjohtaja oli luvannut hänelle.

Hän alkoi taistelun. Ja hän ryhtyi O.Y. 'Kuvan' puolesta virallisiin keskusteluihin ennen mainitun kirjapaino-liikkeen ja sen omistaman talon ostamisesta.

Mutta samassa tunsu hän kuin olisi nuotta kierretty hänen ympärilleen ja hänen henkilökohtainen liikuntavapautensa tullut äkkiä kummallisella tavalla rajoitetuksi. Yhtiön asiat menivät kyllä entistä menoaan, mutta hänen omat yksityiset asiansa alkoivat sotkeutua ja käydä yhä monimutkaisemmiksi. Rupesi lankeilemaan yksityisiä lainoja ja kassakreditivejä, joissa hän oli takaajana, vekseleitä, joita hän pankista erottuaan oli joskus köyhemmille tovereilleen kirjoittanut, joku päästi jo hänen nimensä protestiinkin ja puolusteli itseään sillä, ettei hän ollut voinut asialle mitään, kun hänen oma entinen pankkinsa juuri viime tingassa oli kieltänyt vekseliä hänen nimellään uudistamasta. Liikkeelle hankkimaansa luottoa hän ei luonnollisesti voinut käyttää omiin tarpeisiinsa ja oman yksityisluottonsa hän oli taas käyttänyt enemmän kuin loppuun yhtiönsä hyväksi. Kun hän täksi kevättalveksi oli tyytynyt sitäpaitsi aivan vaatimattomaan palkkaan toimitusjohtajana, tuottivat nuo pienet neulanpistot hänelle monta kiusallista hetkeä ja tuokiotilaa. Hän olisi mielestään nyt tarvinnut kaiken aikansa parempaan.

Muissakin suhteissa huomasi Antti joutuneensa sotakannalle joidenkin hänelle tuntemattomien voimien kanssa. Ystäviensä kautta hän sai kuulla, että hänestä oli mitä hirveimpiä huhuja liikkeellä ja että häntä pidettiin monissa piireissä rappiolle joutuneena hullutona, joka oli suoranainen häpeä ja siveysvaara koko sivistyneelle yhteiskunnalle. Kaivettiin esille hänen avio-eronsakin ja hänen viimesykyinen, kylläkin sangen vapaa yksityis-elämänsä, kerrottiin, että hänen vaimonsa oli antanut anteeksi jos jotakin, mutta ei sentään sitä, että eräs outo työläisnainen oli ilmestynyt vastasyntynyt lapsi käsivarrellaan Antin luo ruokkoa pyytämään, huhuiltiinpa vielä hämärästä, sameista liiketempuista, jotka lankeivat jo rikoslain sen ja sen pykälän piiriin. Aluksi halveksi Antti täydellisesti niitä, vastaten ystäviensä huolestuneisiin selontekoihin pelkällä naurulla ja olkapäiden kohotuksella. Mutta häntä ei naurattanut enää, kun hän huomasi, että monet hänen vanhoista tuttavistaankin lakkasivat häntä tervehtimästä ja hän oli toisten silmissä lukevinaan tuon sanattoman, epämääräisen, tuhatpäisen epäilyn, jota vastaan ei voinut taistella, sillä olisihan se heti ensi iskulla haihtunut ilmaan, jälleen entistä sankemmaksi ja uhkaavammaksi ukkospilveksi kokoontuakseen.

Enin hermostutti Anttia, että nuo typerät huhut kulkeutuivat myös naisten korviin. Eräänä päivänä tuli hänen entinen vaimonsa itkien hänen luokseen ja tahtoi vahvistusta siihen, ettei Antti ollut vekselinväärentäjä, kuten hänestä oli kerrottu eräässä seurassa. Toisena päivänä kysyi rouva Sorvi häneltä varovasti, oliko totta, että Antti rakasteli ala-ikäisiä tyttölapsia. Kun Antti katsoi hämmästyneenä häneen, hän selitti silmät vesissä, ettei hän Antilta mitään ehdotonta uskollisuutta vaatinutkaan, mutta kyllä hänen mielestään sentään oli liikaa, kun hänelle oli kerrottu, että Antin oli myöhään yöllä nähty käyvän käsikynkkää erään keskenkasvuisen kanssa...

Ahaa, se oli tuo juopunut lapsi, jonka hän kerran oli poliisin kynsistä pelastanut! Kaikki pengottiin siis esille, kaikki käytettiin hänen mustaamiseksi.

Näiden olosuhteiden vallitessa lähenei yhtiökokous.

Antti arvasi jo edeltäpäin, että siinä tulisi tapahtumaan rynnäkkö hänen kukistamiseksi. Myöskin Soisalo oli häntä siitä varoittanut. Mutta Antti oli hyvässä turvassa, sillä hän tiesi juuri Soisalon, ukko Jäkälän ja omien osakkeittensa avulla olevansa varmassa enemmistössä. Eikä hän sitäpaitsi uskonut muidenkaan yhtiön osakkaiden päästävän häntä niinkään hevillä menemään kaiken sen jälkeen, mitä hän oli yhtiön hyväksi tehnyt, ja varsinkaan siihen nähden, että sen osakkeita jo alettiin noteerata yli nimellisarvon.

Tässä pettivät hänen laskelmansa.

Ukko Jäkälää ei ollenkaan näkynyt yhtiökokouksessa. Hän oli siirtänyt osakkeensa toiselle, vihollisleiriin kuuluvalla henkilöllä, ja kun äänestyksen aika tuli, jäi Antti loistavasti tappiolle. Hänet ja kaikki ne johtokunnan jäsenet, jotka olivat hänen suunnitelmaansa kannattaneet, äänestettiin pois koko johtokunnasta ja heidän tilalleen tuli pelkkiä vastapuolueen miehiä. Kaikki tapahtui muutamassa silmänräpäyksessä.

Näin oli Antti jälleen puilla paljailla. Mutta melkein enemmän kuin se jo sellaisenaan kylläkin arveluttava seikka suututti ja suretti häntä, että hänen tähtensä niin monet viattomat ihmiset tulisivat niin paljon kärsimään.

Enin Soisalo. Antti lähti häntä etsimään.

18.

Antti ei tahtonut löytää Soisaloa mistään. Hän soitti tämän kotiin, hän soitti kaikkiin kapakoihin, soitti tämän morsiamen kotiinkin, saamatta kuitenkaan mitään vastausta. Lopuksi lähti hän neuvottomana pitkin Pohjois-Esplandia astelemaan.

Oli lauhkea toukokuun ilta ja ihmisiä tavallista enemmän liikkeessä. Mutta Antti tuskin huomasi heitä. Hän oli sydämensä pohjasta äkäinen, hänen mielensä oli kuohuksissa, hänen keppinsä vingahti aina silloin tällöin vihaisesti ikäänkuin hän olisi lyönyt jotakin näkymätöntä vastustajaa. Olihan hän hävinnyt, perinpohjin hävinnyt! Mikä hänelle nyt eteen tulisi? Ja kuinka selittäisi hän asian ystävilleen, mutta ennen kaikkea Soisalolle, joka niin oli häneen uskonut ja uhrannut siinä uskossa koko omaisuutensa?

Mutta sitten hän muisti äkkiä, että Soisalo oli kihloissa Margitin isän, tuon toisen pankkipomon, kanssa ja että hänestä vielä ennen kesää tulisi miljonan-omistaja. Jumalan kiitos! Ehk'ei hän sentään niinkään pahaksi panisi eikä jäisi hänelle ikikaunaa kantamaan. Tulisihan hänen Antin vuoksi häviämänsä summa olemaan vain kuin pisara meressä siihen jättiläis-omaisuuteen verraten, joka hänellä pian oli oleva käsissään.

Hänen ajatuksensa kääntyivät taas kaksinkertaisella voimalla äskeiseen yhtiökokoukseen.

Hänet oli petetty! Se oli heti äänestyksen jälkeen ollut hänen ensimmäinen järkevä ajatuksensa. Mutta kuka oli pettänyt hänet oikeastaan? Eikö vanha kamreeri Jäkälä, joka hänet oli tuohon lemmon yhtiöön houkutelut, ostanut summakaupalla sen osakkeita ja nyt nähtävästi myönyt suurella voitolla ne, kun Antin viholliset välttämättä tarvitsivat niitä?

Kostoa, kostoa! huusivat kaikki hänen sisälmyksensä. Mutta kuinka kosta miehelle, jota vain obligatsioonit ja arvopaperit enää elämään kiinnittävät, ja mikä kostaja oli varsinkaan hän, keppikerjäläinen?

Äkkiä muisti hän käyttämättömän sadantuhannen luottonsa tuossa toisessa pankissa. Yhtiötään varten hän tosin sen oli hankkinut, mutta nythän hänellä ei ollut enää mitään yhtiötä, ja jos hän kävisi puhumassa jälleen tuon ystävällisen vanhan herran kanssa, suostuisi tämä epäilemättä siirtämään ainakin jonkun osan siitä johonkin toiseen hänen alkuunpanemaansa yritykseen. Täytyi vain keksiä jotakin. Siinä oli kaikissa tapauksissa selkänöjä, jota ei sopinut halveksia.

Mihinkään kosto-toimenpiteisiin ukko Jäkälää tai ketään muutakaan vastaan se ei riittänyt luonnollisesti. Mutta se riitti auttamaan hänet jaloilleen jälleen ja varustamaan hänet aseilla johonkin uuteen kamppailuun.

Mikä se oli oleva, sitä hän ei vielä osannut tässä kiireessä määritellä. Tällä kertaa oli pääasia, ett'eivät hänen vihollisensa päässeet ylenmäärin hänen tappiostaan riemuitsemaan eivätkä sylkemään hänen yhteiskunnalliselle hautakummulleen.

Ja jo isosti reippaampana mieleltään hän kääntyi poikki torin, Vallgrenin suihkulähteen ohitse, Kaivopuistoon johtavalle Länsi-Rannalle kulkemaan. Mutta siinä kulmassa tulikin Soisalo häntä vastaan.

—Terve! lausui Antti. Juuri sinut minä tahdoinkin saada käsiini.

—Terve, terve, vastasi Soisalo harvakseen. Myöskin minä olisin antanut vielä tänä iltana sinulle jonkun elämänmerkin itsestäni.

Antti katsoi ystäväänsä. Tämä näytti kovin tiukalta ja vakavalta. Hänen kasvonsa olivat oudon harmaat, hänen silmälautansa tulehtuneet ja hänen suupielensä värähtelivät silloin tällöin kuin olisi hänen ollut vaikeata omaa sisällistä liikutustaan pidättää.

Mitähän tuolle on tapahtunut? ajatteli Antti. Onkohan mies ollut aika rymyllä eilen? Siinä tapauksessa tulen minä sangen sopimattomaan aikaan jobinviesteineni.

Mutta täytyihän sen kuitenkin esille. Antti rykästeli.

—Olisiko sinulla pari hetkeä aikaa uhrata minulle? hän sanoi. Menisimme johonkin.

—Minne me menisimme? kysyi Soisalo väsyneesti.

—Mihin hyvänsä, mutta mieluummin johonkin yksityishuoneeseen. Sillä asia, josta aion puhua sinulle, ei siedä ketään syrjästäkuulijoita.

—Ei oikeastaan minunkaan asiani sinulle, virkahti Soisalo omituisesti hymyillen. Vie minut siis, minne tahdot vain!

—Hyvä on. Siinä tapauksessa pistäydyn minä Kappelin puhelimeen.

Hän meni ja palasi hetken perästä ilmoittaen, että Catanin rococo-huone oli vapaa. Hän oli tilannut sen ja samalla heille molemmille illallisen.

—Syödään sitten yhteinen Herran ehtoollinen, sanoi Soisalo.

Hän oli jäänyt suihkukaivon luo ystäväänsä odottamaan. Ja jälleen hämmästytti Antti hänen kasvojensa kummallista harmautta ja hänen tuijottelevia, lasittuneita silmäteriään.

He kulkivat pitkin Pohjois-Esplanadia, pujotellen vaivoin taajojen ihmisjoukkojen lomitse. Juuri kun he olivat Catanin ovesta sisälle astumaisillaan, huomasi Antti Heikinkadun kulmassa myötävän joitakin lisälehtiä ja kuuli sanomalehtipoikien tuolla taempana ryntäävän suurella vauhdilla eteenpäin ja huutavan kimakasti kaupan tavaraansa. Hän pysähtyi käsi ovenrivassa.

—Lisälehti! sanoi hän. Odota, minä ostan yhden.

—Joutavia! ärähti Soisalo odottamattomalla tuimuudella. Tietysti taas jotakin prinssi Wiedistä ja Albanian kapinasta.

—Älä sano! väitti Antti. Etkö näe, kuinka ihmiset huitovat käsiään ja tappelevat niistä? Se mahtaa olla joku suuri uutinen.

Mihinkään enempään sananvaihtoon antautumatta aukaisi Soisalo oven ja lykkäsi Antin puoli väkivalloin sisälle. Antti ihmetteli hiukan hänen omituista käytöstapaansa, mutta päätteli sen johtuvan tuosta yleisestä hermostumisesta, jonka hän oli ensi hetkestä saakka todennut ystävässään.

Puolen minuutin kuluttua he istuivat kahdenkesken rococo-huoneessa.

Ulkona oli vielä valoisa eivätkä he sallineet tarjoilijan täällä sisälläkään tulia sytyttää. He sanoivat tahtovansa syödä vasta myöhempään.

—Niin, hyvä ystävä, alotti Antti. Minulla on sinulle kerrottavana ikäviä uutisia.

—Uutisia? säpsähti Soisalo. Ikäviä? Sinulla? Mitä tarkoitat? Selitä nopeasti!

—Sanalla sanoen, meillä oli tänään tuo yhtiökokouksemme.

—No niin? keskeytti Soisalo kärsimättömästi. Ja siellä mainittiin...?

—Ei siellä puhuttu eikä mainittu juuri mitään, kertoi Antti. Siellä erotettiin minut yksinkertaisesti. Minä en ole enää toimitusjohtaja.

—Jumalan kiitos! Vainko se!

Hän näytti todellakin hengähtävän helpotuksesta. Antti katsoi huvitettuna ystäväänsä.

—Kiitätkö sinä jumalaa, pannahinen, kysyi hän, siitä että minut on erotettu toimitusjohtajan paikasta? Muistahan toki, mitä kaikkea siitä on oleva seurauksena. Sinäkin menetät koko omaisuutesi.

Soisalo näkyi jälleen tulevan tuntoihinsa.

—Suo anteeksi, sanoi hän hiljaisesti. En minä nyt itseäni ajatellut.

—Mutta minua ehkä? virkahti Antti humoristisesti.

—Enkä sinua, myönsi Soisalo. Minulla oli mielessä aivan toiset asiat.

Antti ei ryhtynyt ystäväänsä salaisuuksia sen syvemältä tutkimaan, vaan rupesi tekemään asiallisesti selkoa yhtiökokouksen menosta, häntä vastaan käydystä sotaretkestä ja sen tappion suuruudesta, minkä O.Y. 'Kuvan' osakkaat tulisivat kärsimään. Hän huomasi kyllä, että Soisalo tuskin kuunteli häntä, mutta hän jatkoi kuitenkin esitystään, pitäen velvollisuutenaan ystäväänsä kohtaan esittää asiat hänelle heti suoraan ja peittelemättä. Mutta enemmän kuin Soisalon hajamielisyys häiritsi häntä se melu ja hälinä, joka äkkiä oli ruvennut tuolta ulkoa kadulta kuulumaan.

Antti silmäsi sinne ohuiden, harvojen ikkunaverhojen läpi ja kauhistui. Ihmiset huusivat ja huitoivat käsiään, lukivat lisälehtiä ja hyökkäsivät jälleen mielipuolisina eteenpäin. Jos siellä äsken oli ollut paljon väkeä, oli koko katu nyt muutamissa tuokioissa tungokseen saakka ahtautunut. Toiset seisovivat ryhmissä kiihkeästi keskustellen ja lyöden aina väliin kädenselällä lukemaansa lisälehteä. Toiset heiluttivat sitä korkealla ilmassa ja näyttivät protesteeraavan sydämensä pohjasta sitä vastaan. Eikä se ollut enää mitään tavallista esplanadien ilta-yleisöä, joukossa näkyi jo vanhoja, valkopäitä herroja ja hienoston naisiakin, jotka eivät ollenkaan sen järkevämmällä tavalla käyttäytyneet. Oli kuin olisi myrsky päässyt irti, vallankumous puhjennut, meri ärjähtänyt yli äyräittänsä...

—On siellä sittenkin tapahtunut jotakin, sanoi Antti hätäisesti. Menenkö ja otan selvän siitä?

Vastauksen asemasta painoi Soisalo hänet takaisin tuoliin istumaan.

—Mutta...? kysyi Antti yhä enemmän hämmentyneenä. *Onhan* siellä tapahtunut jotakin. Ja juuri äsken olin minä venttiilistä kuulevinani...

—Sulje venttiili! huusi Soisalo kiihtyneenä.

Se nyt on ihme ja kumma, ettei saa olla rauhassa täällä sisälläkään tuolta katu-yleisöltä. Tietysti on Hannes Kolehmainen taas juossut jonkun uuden maailman-ennätyksen.

Mutta myrsky oli ehtinyt jo rauhalliseen Cataniinkin. Äsken oli sen suuri sali tuossa seinän takana ollut melkein tyhjä, nyt kuului jo sieltäkin kiihkeiden, toisiaan risteilevien äänten kohina. Kuului korkeita huutoja ja nopeita askeleita, puhelimen helinää ja sisälle ryntäävien ihmisten hätäisiä kysymyksiä. Äkkiä kiskaistiin auki myös heidän huoneensa ovi.

—Kuka perkele? kirosi Soisalo aivan poissa suunniltaan.

Se olikin vain tarjoilija.

—Anteeksi, sanoi hän nopeasti kumartaen. Mutta herrat eivät tiedä ehkä, herrat eivät ole kuulleet ehkä...

Hän heitti lisälehdet pöydälle ja yritti poistua samalla vauhdilla kuin oli tullutkin.

Antti yritti tarttua siihen, mutta ei ehtinyt, sillä Soisalo oli jo salaman-nopeasti temmannut sen käteensä ja puristi kouristuksentapaisesti sitä.

—Seis! huusi hän hirvittävällä äänellä tarjoilijalle, joka pysähtyi tyrmistyneenä. Valoa!

Tarjoilija väänsi sähkön palamaan.

—Ei, komensi Soisalo. Kandelaberit esille! Juhlallista sen olla pitää. Ja verhot alas! Luuletteko, että me olemme tässä millään näyttämöllä?

Tarjoilija teki työtä käskettyä. Soisalo reikeli oven hänen jälkeensä, ojensi lehden Antille ja heittäytyi itse huolettomasti nojatuoliin.

—Lue! sanoi hän lyhyesti.

Hän oli jälleen aivan tyyni ja rauhallinen, mutta lumivalkea kasvoiltaan.

Antti tarttui tuohon vielä kosteaan, äsken kirjapainosta tulleseen paperilippuun vapisevin käsin, sillä hän aavisti jo vaistomaisesti, että jotakin kamalaa oli tapahtunut ja muuta ehkä vielä vielä kamalampaa oli tapahtumassa. Hän oli arvannut oikein. Jo otsakkeista hänen silmänsä pimenivät.

Niissä sanottiin, että Soisalon morsiamen isä, hänen pankkinsa pääjohtaja, tuo ystävällinen vanha herra, oli joku tunti sitten vangittu syypäänä kavalluksiin, väärennyksiin, kassanvaillinkiin ja petolliseen kirjanpitoon. Vaillingin suuruutta ei voitu vielä tarkemmin arvioida, mutta kysymys oli kymmenistä miljonista.

Antti painoi pään käsiinsä. Se oli kaikenhäviö.

19.

—Noh, miksi et lue? kysyi Soisalo kummallisen ohuella, soinnuttomalla äänellä. Jatka!

—Minun ei ole tarvis lukea enempää, virkkoi Antti tuskin kuuluvasti. Ja se on totta siis?

—Kaikki, mikä on painettu, on totta, sanoi Soisalo äskeisellä kammottavalla äänenpainolla.

—Ei kaikki, mutta tämä ... onko *tämä totta?* kysyi Antti raskaasti lisälehteä kädessään osoittaen. *Onko* hän syypää?

—Siitä ei voi olla mitään epäilyä olemassa, vastasi Soisalo lyhyesti ja täsmällisesti.

Antti painoi pään jälleen käsiinsä. Syntyi syvä äänettämyys.

Kuinka pieniksi hupenivatkaan siinä silmänräpäyksessä kaikki hänen henkilökohtaiset surunsa ja onnettomuutensa tämän jättiläisromahduksen rinnalla, joka koski koko maata ja kansakuntaa! Se tuskin mahtui hänen aivoihinsa. Tuoko herttaisesti, älykkäästi hymyilevä vanha herra, jota hän oli pitänyt suorastaan yli-ihmisenä, siis konna ja petkuttaja, eilen vielä koko kaupungin napa, tänään lukkojen ja telkien takana? Mahdotonta! Yhtä hyvinhän voi kuu pudota maahan tai aurinko lähteä maan ympäri kiertämään. Tämä tulisi kylvämään epäluulon ja epävarmuuden tunnetta koko yhteiskuntaan.

—Miesparka! huusi hän vihdoin. Hänen sijassaan minä olisin ennemmin ampunut itseni kuin elävältä antautunut.

—Hän on koettanut tehdä niin, selitti Soisalo harvaksen, mutta hänet on estetty siitä. Miesparka! sanon minäkin. Mutta vielä enemmän kuin häntä itseään säälin minä hänen perhettään.

—Niin, se on totta, myönsi Antti. Perheen olin minä aivan unohtanut.

Hän muisti samalla, että Soisalo nyttemmin myös tavallaan kuului tuohon onnettomuuden perheeseen. Ja vielä johtui hänen mieleensä, että Soisalo kuului samaan pankkiin, jonka pääjohtajasta oli kysymys, ja ettei hänen asemansa siinäkään suhteessa mahtanut olla kovin kadehdittava. Hänen teki mieli sanoa jotakin lohduttavaa ja rohkaisevaa, mutta hän ei voinut. Mitäpä hän olisi sanonutkaan? Olihan kuin olisi kuolema kulkenut läpi huoneen, eikä vain kuolema, vaan rikos, häpeä ja kunniaattomuus!...

Syntyi jälleen syvä, pitkä vaitiolo.

—Täytyyhän meidän syödä kuitenkin, virkahti Soisalo vihdoin raukeasti.

Hän avasi oven, painoi sähkönappulaa ja antoi määräyksensä. Sitten he istuivat jälleen äänettäminä kuin kuvapatsaat.

Tarjoilija sai tulla ja mennä. He eivät paikaltaan liikahtaneet eivätkä ääntä päästäneet, ennen kuin tarjoilija ilmoitti, että pöytä oli katettu ja kysyi, mitä herrat tahtoivat juotavaksi.

—Viinaa ja olutta! käski Antti.

—Ja shampanjaa, lisäsi Soisalo. Kaksi pulloa ... te tiedätte, minun merkkiäni. Voitte tuoda ne jo nyt pöytään.

—Oletko sillä tuulella? hymähti Antti hiukan kummastellen. Mutta samantekevä!

Soisalo katsoi häneen omituisen pyytävällä kasvojen-ilmeellä.

—Anna nyt minunkin kerran hullutella! sanoi hän. Vain tämän yhden ainoan kerran!

He maistoivat voileipä-pöytää ja ottivat ryyppyä ja oluet saman painostavan äänettömyyden vallitessa. Antti pani vain merkille, että hänen ystävänsä otti tavallista useampia ryyppyjä, ilman että ne näyttivät tehoavan häneen hituistakaan.

Vasta shampanjaan tultua kirposi Soisalon kielenkannin.

—Terve! lausui hän lasinsa kohottaen. Kiitos nyt hyvästä toveruudesta!

Antti tunki jotakin kosteata kihoavan silmäkulmaansa.

—Kiitos itsellesi! sanoi hän. Ja suo nyt anteeksi kaikki ne ikävyydet, jotka olen tuottanut sinulle. Ei se ole ollut tarkoitus oikeastaan...

Hän oli niin liikutettu, että hän tuskin taisi puhua... Tuo mies kiitti vielä häntä, tuo, joka oli aina ollut häntä kohtaan kuin toveruus itse ja joutunut hänen tähtensä niin suuriin vahinkoihin!...

He kilistivät ja rupesivat hiljaksen juttelemaan päivän suuresta tapauksesta, josta Soisalo luonnollisesti oli tiennyt jo ennen kuin mitkään sanomalehtimiehet. Hän kertoi myös yksityiskohtaisesti, kuinka epäluulo oli herännyt pankin hallitusneuvostossa, kuinka ne olivat vähitellen kasvaneet ja täsmällisemmiksi kehittyneet, miten oli heidänkin apulaisjohtajien mieltä kysytty ja he vastanneet omantunnonmukaisesti, että jotakin oli heidänkin mielestään vinossa, mutta että laitoksen patriarkallinen johtotapa esti heiltä kaiken tarkemman kontrollin harjoittamisen. Myöskin mainitsi hän kaikessa salaisuudessa toimeenpannusta tilintarkastuksesta, joka oli päättynyt tunnettuun tulokseen. Pankki pitäisi ovensa kiinni toistaiseksi. Milloin ne jälleen avattaisiin, riippui asianhaaroista, mutta niin paljon voitiin jo nyt sanoa varmuudella, että pankki tulisi tämänkin hirvittävän kolauksen kestäämään.

Antti kyseli ja Soisalo vastasi, tehden sen kuitenkin kummallisen koneellisesti ja ulkopuolelta itseään ikäänkuin koko asia ei häntä ollenkaan lähemmin liikuttaisi. Äkkiä katsoi hän kelloaan.

—Suo anteeksi, sanoi hän. Minun täytyy nyt poistua. Näkemiin! Ja vielä kerran kiitos hyvästä toveruudesta.

Hän ojensi kätensä jäähyväisiksi.

Mutta hänen äänensä soinnahti tällä kertaa niin särkyneesti, että kamala aavistus äkkiä lensi Antin aivojen läpi. Yksi silmäys Soisalon kasvoihin riitti hänelle sen todeksi vahvistamaan.

—Ethän...? kysyi hän matalalla äänellä. Ethän aio...?

Soisalo huomasi myöskin Antin muuttuneesta ilmeestä olevansa paljastettu.

—Kyllä, vastasi hän rauhallisesti. Enhän minä voi elää enää. Tänä yönä sen täytyy tapahtua.

—Mieti asiaa! Minä olen itse ollut samanlaisessa mielentilassa. Silloin sinä pelastit minut.

—Se oli toista, hymyili Soisalo surumielisesti. Sinullahan oli ja on vieläkin koko maailma edessäsi. Minun maailmani sensijaan on nyt lukossa, umpilukossa.

—Sinä ehkä vain kuvittelet niin. Anna edes huomisen aamun valjeta, ennen kuin teet jotakin ratkaisevaa.

—Ja huomenna minut jo ehkä raastettaisiin alustavaan poliisikuulusteluun. Joudun joko itse syytteenalaiseksi tai on minun pakko todistaa vasten morsiameni isää, jota kohtaan olen aina tuntenut kunnioitusta ja ihailua. Ei! Sitä ei saa tapahtua. Ennemmin selkä suorana ja kilpi puhtaana ... sinne ... tyhjyyteen...

—Ja juuri siitä tullaankin päättämään, että olet ollut rikostoveri!

—Tutkimus tulee kaikki selvittämään. Minun paperini ovat järjestyksessä. Mutta minä en saata olla toisenlainen kuin olen. Tässä on minun rajani.

Antti pyysi ja rukoili. Soisalo pysyi järkähtämättömänä.

—Hukkaat suotta aikaa minun suhteeni, sanoi hän vihdoin. Minä olen punninnut kaikki mahdollisuudet. Teen tämän täydellä järjellä ja täysin harkitusti.

—Ei koskaan voi kyllin harkita sellaista asiaa, huomautti Antti voimattomasti.

Soisalo ei vastannut siihen, vaan katsoi jälleen kelloaan.

—Aika rientää, sanoi hän, ja minulla on vielä paljon toimittamista tänä iltana. Kahta asiaa minä kuitenkin vielä pyytäisin sinulta...

—Pyydä sataa! virkahti Antti.

—Ensiksikin, että saan tarjota sinulle tämän illallisen ja toiseksi, että jäät tänne vielä vähäksi aikaa etkä yritäkään etsiä jälkiäni. Lupaatko?

—Lupaan, vastasi Antti.

Hän oli huomannut, ettei tässä inhimillisesti nähden ollut mitään tekemistä.

—Kiitos, sanoi Soisalo. Ja nyt hyvästi! Kun huomen-aamulla heräät, ei minua ole enää olemassa.

—Luuletko minun voivan nukkua tänä yönä? kysyi Antti hiljaa.

Hän jäi yksin. Hän käveli kotvasen edestakaisin ja koetti järjestää ajatuksiaan. Suuri, ylpeä, hieno Soisalo! Kuinka se oli hänen tapaistaan, kuinka tuo päätös kumpusi hänen sisimmästä, omaperäisimmästä olennostaan!

Mutta sitten säikähti hän jälleen ajatuksiaan. Aikoiko tuo mies todellakin kuolla? Eikö häntä siis todellakaan olisi enää huomenna olemassa? Mahdotonta, mahdotonta! Mutta olihan hän sanonut niin. Ja Antti tunsikin Soisalon tietääkseen, ettei hän turhia laverrellut ja ettei hänen kätensä ollenkaan vapisisi, silloin kun hän ojentaisi murhaavan aseensa kohti ohimoaan.

Soisalo poissa! Milloin tulisi hänen vuoronsa?

Antti tunsikin, ettei hänelläkään tämän jälkeen ollut enää juuri paljoa maan pinnalla toimittamista.

Toisakseen johtui hänen mieleensä, ettei hän ollut ehkä tarpeeksi manannut ystävänsä ja pyytänyt tätä vielä Herran nimessä henkeään edes jonkun päivän säästämään. Mitä jos vielä juoksisi hänen jälkeensä, jos yhdyttäisi hänet kadunkulmassa ja saisi hänet jollakin keinoin iloisten ystävien pariin palautetuksi? Mutta hänhän oli luvannut pysyä paikoillaan. Ja toiselta puolen oli hänen koko olennessaan ollut sellainen rauha ja ylemmyys, että Antti vieläkin tunsikin itsensä sen edessä aivan pieneksi ja vähäpätöiseksi.

Hän päätti mennä suoraan kotiin, vaikka hän tiesikin menevänsä unetonta yötä viettämään. Ja hän meni takaoven kautta, sillä hän ei tahtonut tavata tällä hetkellä ketään tuttavista. Hänellä oli kuin pyhä salaisuus huomen-aamuun saakka säilytettävänä, aarre, joka ei kestänyt ihmisten katseita ja joka oli syvälle sydämen aarnihautoihin kätkevä, ettei sen hohde häviäisi ja arkipäiväistyisi...

20.

Kävi aivan kuin Antti oli arvellutkin. Hän ei saanut unen tippaa silmiinsä sinä yönä, vaan käveli edestakaisin kuin kummitus, odottaen aamun valkenemista.

Oikeastaan ei hänellä enää mitään kotia ollutkaan, vaikka hän yhä vielä vanhasta tottumuksesta sitä nimitti niin. Oli vain huoneusto, oli vain sarja kolkkoja, puolityhjiä huoneita, jotka suojasivat häntä tuulelta ja sateelta, mutta eivät mitään mielen turvaa tarjonneet. Myöskin hänen huonekalustonsa oli arveluttavasti supistunut. Hänen entinen vaimonsa oli korjannut omansa, sen mitä hän oli tuonut yhteiseen pesään, pöytä pöydältä, tuoli tuoilta, aina keittiökalustoa ja ikkunaverhoja myöten, jättäen jäljelle vain sen, mikä oli seurannut Anttia sinne hänen vanhasta poikamies-asunnostaan. Hänen silloisiin pieniin huoneisiinsa ne olivat hyvin riittäneet. Täällä ne näyttivät pitkin seiniä siellä täällä seisten omaa orpouttaan valittavan ja ihmettelevän, mitä heillä tässä erämaassa oli oikeastaan tekemistä.

Onneksi nousi aurinko jo varhain näin toukokuulla, kaikki yön peikot kultaisilla nuolillaan pakoon karkoittaen. Antista tuli heti kuin toinen mies. Hänestä tuntui kuin olisi kulunut vuorokausia eilisestä illasta ja hän käsitteli mielessään Soisalon itsemurhaakin jo ammin tapahtuneena asiana. Nukkumaan hän ei kuitenkaan viitsinyt enää mennä. Hän heittäytyi sohvalleen, hän otti ensimmäisen eteen sattuvan kirjan käteensä ja luki hetkisen. Sitten hän sytytti sikarin ja katsoi kelloaan. Se näytti täsmälleen kuutta. Hän heitti palttoon hartioilleen ja lähti kaunisten kevät-aamua katselemaan.

Kadut olivat melkein tyhjät vielä, mutta ilmassa oli ihmeellinen tuoreus, puiden urvut tuoksuivat ja Esplanadin vihannat nurmikentät kiilsivät jo työssä olevien kasteli jäin siunaavien suihkujen jäljeltä. Hänen askeleensa johtivat hänet Kauppatorille. Siellä oli kauppa jo täydessä käynnissä, suuret,

punaiset lihakimpaleet loistivat kilpaa kukkurapäisten kukkapensastojen rinnalla ja toinen sievä piikainen toisensa perästä näkyi sinne jo ruokakoreineen kepsuttelevan. Länsi-Rannalla oli kahvila, jossa torimatamit, maalta tulleet tavarankauppaajat ja myöhästyneet helsinkiläiset ilonpitäjät virkistäytyivät kahvilla, teellä ja ranskanleivällä. Myöskin Antti pistäytyi sinne.

Siellä sai hän myös käteensä ensimmäiset aamulehdet, jotka hän aukaisi kuumeentapaisesti, etsien tietoa yön kaameasta tapauksesta. Eihän siitä niissä ollut riviäkään, eikä voinutkaan vielä olla, sillä ei Soisalo suinkaan ollut kutsunut sanomalehtimiestä mukaan elämänsä suuren tilinteon hetkelle. Oli vain suurilla kahden palstan otsakkeilla, ali-otsakkeilla ja väli-otsakkeilla kerrottu seikkaperäisesti eilis-illan äkkiarvaamattomasta vangitsemisesta, joka oli saattanut koko kaupungin kuohuksiin.

Vasta iltalehdistä luki Antti lyhyen uutisen, että pankinjohtaja Soisalo oli surmannut itsensä kotonaan ampumalla luodin sydämeensä. Teon syyn sanottiin olevan tuntemattoman, mutta asetettiin se kuitenkin yhteyteen hänen pankkiajan kohdanneen suuren onnettomuuden kanssa.

Varmaan monet pitivät häntäkin rikollisena.

Vaikka Antti oli valmistunut tuota uutista vastaan-ottamaan perusteellisemmin kuin kukaan, vaikutti se kuitenkin kummallisesti häneen, aivan kuin hautajaistilaisuus kuolemantapauksen jälkeen. Eihän se oikeastaan enää ollut mitään, olihan kuolema itse tietysti pääasia, mutta oli se sentään jotakin tuo toinenkin, oli kuin piste jo lopetetun lauseen jälkeen, kuin muistuttaja, että kaikki nyt todella oli auttamattomasti ohitse...

Antti tunsi itsensä Soisalon kuoleman jälkeen jotakuinkin yksinäiseksi. Hänestä oli kuin hän äkkiä olisi siirtynyt elämän ulkopuolelle.

Ainoa, joka vielä kiinnitti häntä syvemmin siihen, oli rouva Sorvi, jonka kanssa Antti seurustelikin entistä enemmän. Kun hänellä ei mitään vakinaista työtäkään enää ollut, hän vietti usein vuorokausimääriä rouva Sorvin luona, lepäillen ja lueskellen, ja kiitollisena siitä, että hänellä oli edes tällainen piilopirtti. Oli aivan kuin hänen henkensä jousi olisi lauennut ja hänen elämäntarmonsa kieltäytynyt palveluksestaan. Kadulle mennessään hän tunsi suorastaan kammoavansa ihmisiä. Onneksi ei kukaan kiinnittänyt sen suurempaa huomiota häneen, sillä tuo kymmenien miljonien petosjuttu oli muutamiksi viikoiksi kiinnittänyt kaikkien ajatukset.

Rouva Sorvi oivalsi kyllä hänen mielentilansa ja murehti sitä itsekseen. Mitä Antista nyt tulisi? Käytännöllisesti hän ei sitä niinkään syvästi surrut, sillä tiesihän hän Antin kyvykkääksi mieheksi, joka kyllä ansaitsi leipänsä maailmassa, mutta sitä enemmän sielullisessa suhteessa. Äkkiä pisti hänen päähänsä, että Antilla oli rahahuolia.

—Sinä olet nyttemmin aina niin surullinen, sanoi hän hellästi eräänä iltana, kun Antti jälleen oli tuntikauden vaieten poltellut ja tuijottanut sohvankulmassa. Enkö minä voi missään suhteessa auttaa sinua?

—Tuskin, lausui Antti. Ne ovat miesten asioita. Ja sitäpaitsi pelkään, ettei minun taudilleni ole enää mitään parannusta.

Rouva Sorvi säpsähti. Eihän mies vain aikonut seurata Soisalon esimerkkiä? Noinhan puhui itsemurha-kandidaatti.

Hän päätti tehdä mitä tahansa pelastaakseen Antin.

—Painavatko raha-asiat sinua? kysyi hän varovasti.

—Nekin, myönsi Antti harvaksen. Huomennakin lankeaa eräs vekseli.

—Kuinka suuri?

—Suuri, tuhat markkaa, eivätkä pankit suostu enää mihinkään uudistuksiin minun nimelläni.

—Mitä aiot tehdä sitten? kysyi rouva Sorvi levottomana.

—En mitään. Antaa langeta! Mitä he minulta saavat? Pari pöytää ja tuolia.

—Mutta sinun kirjastosi, sinun kallis kirjastosi?

—Viekööt! En minä tarvitse mitään kirjoja enää. Jos tarvitsen jonkun, voinhan aina saada sen kirjakaupastakin.

Rouva Sorvi vaiken. Ja yöllä Antin nukkuessa hän kamppaili vaikean taistelun sydämessään.

Aamulla konttoriin mennessään hän pyysi tavata Anttia kahvitunnilla Fazerissa. Kun Antti tuli sinne, ojensi rouva Sorvi hänelle kaksi viidensadan markan seteliä ja sanoi:

—Siinä on! Mene ja lunasta vekseli! Antti ei tahtonut uskoa silmiään.

—Sinä? virkahti hän hämmästyksissään. Mistä sinulla on rahaa?

—Onhan minulla omat säästörahani, hymyili rouva Sorvi.

Antti ei olisi mitenkään tahtonut ottaa vastaan, mutta rouva Sorvi pakotti hänet siihen. Sama uudistui sitten vielä pari kertaa. Toisella kertaa oli kysymys kuudesta, toisella kertaa kahdeksasta sadasta. Rouva Sorvi toimitti nekin hänelle täsmällisesti. Mutta eräänä aamuna, yön jälkeen, jonka Antti jälleen oli rakastajattarensa luona viettänyt, soi ovikello.

Antti loikoi vielä vuoteessa. Rouva Sorvi, joka jo oli pukeutunut konttoriin lähteäkseen, meni avaamaan.

Hän palasi sieltä takaisin aivan tyynenä, silmät säteilevinä, ja sanoi:

—Armaani! Minun täytyy mennä. Se on vain eräs minun tuttavani, joka on tullut hakemaan minua ulos. Jää sinä vain rauhassa vuoteeseen!

Hän painoi pitkän palavan suudelman Antin suulle ja meni. Eikä Antti huomannut siinä mitään ihmeellistä.

Mutta saman päivän iltalehdistä hän luki, että rouva Sorvi oli pidätetty 2,500 mkan kassavaillingista.

Se oli juuri sama summa, jonka hän oli Antille antanut. Antin ensimmäinen ajatus oli juosta suoraan päätä poliisikamariin, ilmiantaa itsensä rahojen vastaanottajana ja koettaa saada rouva Sorvi vapautetuksi. Mutta heti seuraavassa hetkessä hän sen hylkäsi epäkäytännöllisenä. Eihän rouva Sorvi sillä vapaaksi pääsisi, että hän ilmiantaisi itsensä, korkeintaan voisi se oikeuden edessä vaikuttaa lieventävänä asianhaarana. Mutta nythän ei ollut kysymys vielä oikeus-istunnosta, vaan poliisikuulustelusta, ei vangitsemisesta, vaan pidättämisestä. Täytyi koettaa tämän päivän kuluessa hommata nuo rahat vaikka silmästä. Silloin rouva Sorvin päällystö varmaan jättäisi asian silleen eikä yleinen syyttäjäkään ehkä puuttuisi siihen.

Antti juoksi kuin hippaheikki sen iltapäivän. Alotti lähimmistä ystävistään, siirtyi etäisempiin, käytti jo lopuksi osotekalenteriakin entisiä hyvänpäivän tuttuja mieleen muistutellakseen. Kaikki turhaan! Yhdeltä hän sai sata, toiselta viisikymmentä markkaa, mutta siihen se loppuikin kuin seinään. Haukattuaan Kappelissa pari voileipää hän alotti uudelleen.

Nyt koetti hän vippailla jo kadullakin. Missä hän vain tuttavan näki, syöksyi hän sitä kohden hiki päässä, silmät harallaan ja kaikkea muuta kuin luottamusta herättävän näköisenä. Luonnollisesti sai hän kiellon kiellon perästä. Mutta se vain kannusti, se vain kiihdytti häntä hänen hurjassa, järjettömässä ajohahdissaan.

Eräässä kadunkulmauksessa hän oli äjähtää yhteen erään pitkän, hilpeän näköisen miesheiskaleen kanssa, jonka hän suurimmalla hämmästyksellä tunsu langokseen Kivimäeksi.

—Ohoh! ennätti hän vain sanoa.

—Mihin kiire? kysyi toinen nauraen. Terveisiä Parisista!

—Parisista? ihmetteli Antti. Etkö sinä siis ole Etelä-Amerikassa ollutkaan?

—Kaikkea muuta! hihitti Kivimäki. Parisissa minä olen kaiken aikaa ollut! Et usko, kuinka hauskaa olen pitänyt. Lentänytkin olen.

—Ettes pudonnut edes! ähkäisi Antti harmissaan, muistaen samalla niitä vahinkoja, joita hän oli tuon juukelin vuoksi joutunut kärsimään.

—Olin jättänyt kaikki jumalan haltuun, virkkoi Kivimäki iloisesti, vaikka hän ei nähtävästi sallinut syntisen kuolemaa. Mutta tunnustaa täytyy, että minä hiukan sillä mielellä nousin tuohon kojeeseen...

Antti katkaisi hyvin lyhyeen hänen sanatulvansa, katsoi suoraan silmiin häntä ja kysyi jyrkästi:

—Onko sinulla rahaa?

—Paljonko tarvitset?

—Kaksituhatta viisisataa!

Kivimäki vihelsi.

—Luuletko sinä, sanoi hän kylläkin vakuuttavasti, että minä niin vain olisin kotimaahan palannut, jos minulla vielä olisi ollut tuollainen summa taskussani?...

Hän siirsi keskustelun jälleen toisaalle ja rupesi tekemään laajalti selkoa uusista tulevaisuussuunnitelmistaan. Liikealalla hän aikoi pysyä, mutta ei itsenäisenä liikkeenharjoittajana, vaan kaupparatsuna...

Antti keskeytti jälleen jyrkästi hänet.

—Siis sinulla ei ole rahaa? kysyi hän.

—Vain muutamia kymmeniä!

—Pulita ne tänne siinä silmänräpäyksessä! Ja mene sitten hiiden kattilaan!

Kivimäki aukaisi lompakkonsa ja luki eräitä kymmenen markan seteleitä Antin käteen.

—Saastanpa tämän viitosen sentään itselleni! sanoi hän veitikkamaisesti.

—Säästä! sanoi Antti. Ja hyvästi ijäksi!

Hyvä, ettei toki kaikkia vienyt, hymyili Kivimäki, hänen jälkeensä päättään nyökkäyttäen. Jäihän minulle sentään vielä tänne pari sataa.

Jos sitä olisi ihmisellä tuommainen luonto kuin tuolla Kivimäellä, ajatteli Antti, niin hätäkö sitten olisi tulla toimeen maailmassa!

Illan tullen hän oli nihki väsynyt eikä hänen asiansa ollut sen pitemmälle edistynyt. Ajatus rouva Sorvista, jonka samaan aikaan oli käytävä nukkumaan vanginsänkyyn, oli tehdä hulluksi hänet. Sen verran hän kuitenkin oli saanut rahaa, että hän voi ottaa hyvän hutikan sillä.

Mutta sitä ennen kävi hän hakemassa kotoaan revolverin.

Uusi tuuma oli syntynyt hänen sielussaan. Koska hän ei ollut saanut kokoon tarvittavia rahoja, hän ampui itsensä tänä yönä ja jättäisi jälkeensä kirjeen, jossa hän ottaisi kaiken syyn kassavaillingista omille niskoilleen. Se oli ainoa, mitä hän voi tehdä enää. Kuolleen sanaa uskottaisiin. Jos se olisi omiaan rouva Sorvin kohtaloa lievittämään, voisikin hän mennä maata tyyneellä omallatunnolla.

Hän istui yksin ja tyhjensi whiskylasin toisensa perästä. Sitten kirjoitti hän kirjeen ja pisti sen huolellisesti palttoonsa taskuun. Sitten söi hän vankasti, joi päälle kahvia ja konjakkia ja otti vielä puolikkaan konjakkia mukaansa luontoaan karaistakseen. Hän lähti se taskussaan kaupungille harhailemaan ja joutui sattumalta kulkemaan erään valaistun ikkunan alitse, jonka hän heti muisti kuuluvan vanhan kamreeri Jäkälän huoneustoon.

Mitä jos kävisimme katsomassa ukkeliä? hymähti hän itsekseen. Varmaan on hän juuri laskemassa rahojaan.

Hän katsoi kelloaan. Eihän se ollut vielä kymmentäkään.

Hän aukaisi paraati-oven ja nousi ylös portaita oikeastaan ilman mitään erikoista tarkoitusta, vain huvin vuoksi, ja samalla asiattomalla mielellä painoi hän myöskin sähkökelloa. Ukko tuli itse hänelle avaamaan.

—Minun piikani näkyy livistäneen taas Esplanadiin soittoa kuulemaan, lausui hän oven raosta kuin anteeksi-pyytävästi. Kah, tekö se olette? Mikä tuottaa minulle kunnian?

Antti astui sisälle hiukan hämillään, sillä eihän hänellä oikeastaan mitään asiaa ollut. Mutta heti kun hän ukon työhuoneeseen tultuaan näki jälleen edessään tuon kellahtaneen ihon, nuo siristelevät luppasilmät, nuo sarkastiset viivat suun pielissä, täytti sammumaton viha hänet tuota diabolista äijää kohtaan, joka oli niin petollisesti hänen suhteensa menetellyt. Kosto, kosto! Ja nyt oli hänellä housunsa taskussa myös tarpeellinen kosto-ase.

Jos hänen kerran itsensä täytyi kuolla tänä yönä, ei hänestä ollut mikään synti ottaa tuota vanhaa veijaria mukaansa helvettiin.

—Tulin kysymään, miksi kamreeri juuri ratkaisevalla hetkellä möi osakkeensa, kysyi hän uhkaavasti.

—Tietysti siksi, että sain korkean hinnan niistä, virkahti ukko olkapäitään kohauttaen.

—Paljonko yli nimellis-arvon? tiukkasi Antti.

—Koko joukon, muhoili ukko. Toivon, ettei siitä tullut teille mitään ikävyyksiä?

Vastauksen asemasta veti Antti revolverinsa ja ampui häntä suoraan ohimoon.

Ukko kaatui maahan sanaa sanomatta. Antti pisti revolverin taskuunsa, juoksi ulos, hyppäsi ensimmäiseen autoon ja käski ajaa pitkin Töölön tietä. Heti kaupungin ulkopuolelle päästyä ojensi Antti parikymmentä markkaa kuljettajalle:

—Ja nyt, anna mennä! sanoi hän.

—Mihin me ajamme? kysyi kuljettaja.

—Mihin hyvänsä! Pääasia, että joutuu. Mars!

Auto lähti kohona kierimään.

Antti istui perässä ja maisteli konjakkiaan. Vähäväliä hän ojensi aina uuden setelin kuljettajalle, vaatien tätä parantamaan vauhtia. Talot ja kylät lensivät heidän ohitseensa. Kuljettaja, joka piti häntä tavallisena hutikkaisena herrasmiehenä, kääntyi vihdoin noin Korson aseman kohdalle tultuaan autonsa oikealle päästäkseen sitten takaisin Itäistä Viertotietä.

—Seis! huusi Antti äkkiä.

He olivat eräällä sillalla, joka vaikutti häneen kovin tutunomaiselta. Olihan tuossa virta ja koski, tuossa mylly, tuossa punainen mökki virran reunalla ja tuolla korkeammalla toisia suurempia taloja, kaikki himmeästi hämärtyvän, kultahohtaisen kevät-yön kajossa kuvastuen. Suuri jumala! Olihan se hänen kotinsa. Olihan hän kerran syntynyt tässä, kiikkunut noilla kivillä, polskinut tuon kosken kuohuissa... Ja elivätköhän tuossa töllissä vielä hänen vanhempansa...!

—Aja! komensi hän ja ojensi uuden setelin kuljettajalle. Aja kuin hengen edestä!

Laukaus pamahti. Auton helvetillinen vauhti ja jyrinä esti äänen kuulumasta. Vasta kaupunkiin tultuaan huomasi kuljettaja kuollutta miestä kyyditsevänä.

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK PANKKIHERROJA ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™

electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. "Project Gutenberg" is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation ("the Foundation" or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase "Project Gutenberg" appears, or with which the phrase "Project Gutenberg" is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase "Project Gutenberg" associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than "Plain Vanilla ASCII" or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original "Plain Vanilla ASCII" or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, "Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation."
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain "Defects," such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the "Right of Replacement or Refund" described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you 'AS-IS', WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any

Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.